

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON PROGRAMI**

**KASTAMONU CANDAROĞULLARI CAMİLERİ
VE KORUMA SORUNLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE NUR YÜCEL

İSTANBUL, 2020

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON PROGRAMI

KASTAMONU CANDAROĞULLARI CAMİLERİ VE
KORUMA SORUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE NUR YÜCEL
(180211013)

Danışman
(PROF.DR. SUPHİ SAATÇI)

İSTANBUL, 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Koruma-Restorasyon Tezli Yüksek Lisans Programı'nda 180211013 numaralı AYŞE NUR YÜCEL'in hazırladığı "Kastamonu Candaroğulları Camileri ve Koruma Sorunları" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, [25/06/2020] Perşembe günü saat 11:00'da Çevrimiçi Video Görüşmesi ile yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE*** **[OYBİRLİĞİ]** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı [.../.../20...] tarihinde, saat da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde:

Tez adının

[.....]
[.....] şeklinde değiştirilmesi uygundur.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (*)	İMZA
Prof. Dr. Suphi SAATÇI (Danışman)	KABULÜNE	
Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUENGİN	KABULÜNE	
Prof. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER	KABULÜNE	

BEYAN / ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ayşe Nur YÜCEL

İmza

KASTAMONU CANDAROĞULLARI CAMİLERİ VE KORUMA SORUNLARI

Ayşe Nur YÜCEL

ÖZET

Kastamonu, çeşitli tarihi zenginliklere sahip olmasına rağmen tarihi yapıları koruyup yaşatamadıkları için sahip olduğu değeri gün geçtikçe kaybetmektedir. Bu tarihi zenginliğin korunması önemli bir kültür hizmetidir.

Kastamonu ilimizdeki tarihi zenginliğin oluşmasında büyük katkısı olan dönemlerden biri de Candaroğulları Beyliği'dir. Kastamonu'da bu dönemden kalan cami, kervansaray, imarethane, medrese, hamam gibi yapılar bulunmaktadır. Yapılan keşif çalışmalarında camilerin bir kısmının yok olma riski ile karşı karşıya olduğu görülmüştür. Buradan hareketle tez kapsamında camilerin mimari özellikleri incelenip belgelenerek gelecek kuşaklara aktarılmasında yardımcı olunmuş ve koruma sorunları ele alınarak durumlarının nasıl iyileştirilebileceği üzerine çalışma yapılmıştır.

Camilerin koruma sorunları belirlenirken bozulmaların hangi koruma sorunlarından kaynaklandığı tek tek belirlenerek yerinde tespit edilmiştir. Tespit edilen sorunlar kaynak ve arşiv taramalarıyla desteklenmiştir. Camilerde tespit edilen koruma sorunlarına ayrı ayrı çözüm ve öneriler getirilmiştir. Koruma sorunlarının en temel nedeni maddi yetersizlik ve bilinçsizlik olarak tespit edilmiştir.

Candaroğulları camilerinin korunması ve gelecek kuşaklara özgün haliyle aktarılması temenni edilmektedir.

Anahtar kelimeler; **Candaroğulları, Kastamonu, Koruma Sorunları, Cami, Mahmut Bey Camii**

KASTAMONU CANDAROGULLARI MOSQUES AND PROTECTION PROBLEMS

Ayşe Nur YÜCEL

ABSTRACT

Although Kastamonu has various historical riches, it is losing its value day by day because they cannot preserve historical structures. Preserving this historical wealth is an important cultural service.

One of the periods that contributed greatly to the formation of historical wealth in our province of Kastamonu is the Principality of Candarogulları. In Kastamonu, there are structures such as mosques, caravanserais, imaret rooms, madrasahs and baths from this period. In the discovery studies, it was observed that some of the mosques are at risk of extinction. From this point of view, the architectural features of the mosques were helped to be transferred to the next generations by examining and documenting them, and a study was conducted on how to improve their condition by addressing conservation problems.

While determining the protection problems of the mosques, it was detected on-site by determining which protection problems caused the disruptions one by one. The identified problems were supported by source and archive scans. Separate solutions and suggestions were brought to the protection problems recorded in the mosques. The main reason for protection problems has been identified as financial inadequacy and unconsciousness.

It is hoped that Candarogulları mosques will be preserved and transferred to future generations in their original form.

Key words; Candarogulları, Kastamonu, Protection Issues, Mosque, Mahmut Bey Mosque

ÖNSÖZ

Kastamonu yüzyıllarca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından kaynaklı her karışında tarih yatmaktadır. Bu tarihi dokunun bir kısmı yıllara yenik düşmüş olsada korunmayı bekleyen kısmı için tüm hassiyetimizle sahip çıkıp korumalı ve gelecek kuşaklara aktarmalıyız.

Kastamonu'nun tarihi zenginliklerinin bir parçası olan Candaroğulları Beyliği camilerinin korunmasında bir faydamın olması temennisiyle çıktığım bu yolda engin bilgileri ile beni yönlendiren tez danışmanım sevgili hocam Prof. Dr. Suphi Saatçi'ye, beni bugünlere getiren varlıkları en büyük dayanağım olan sevgili babam Bayram Genç'e ve annem Zehra Genç'e, tezin her aşamasında sabrı ve sevgisi ile her daim yanımda olan canım eşim M. Fatih Yücel'e, konumu belirlerken, kaynaklara ulaşırken bana yardımcı olan ve sahip olduğu bilgileri benimle paylaşan sevgili kayınpederim Süleyman Yücel'e, drone çekimlerinde yardımlarını esirgemeyen sevgili abim Hamza Genç'e ve sevgili kardeşim Talha Genç'e, Kastamonu'da yardımlarını eksik etmeyen belediye başkanlarına, muhtarlarına, imamlarına ve halkına misafirperverlikleri için teşekkürlerimi iletiyorum.

Haziran 2020

Ayşe Nur Yücel

Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
RESİM LİSTESİ.....	xiii
TABLO LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ	1
1. TEZİN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	2
2. KASTAMONU GENEL ÖZELLİKLERİ.....	4
2.1 KASTAMONU KELİMESİNİN KAYNAĞI.....	4
2.2 FİZİKİ VE JEOLJİK ÖZELLİKLERİ	4
2.3 İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ	5
2.4 TARİHSEL SÜREÇ	6
3. CANDAROĞULLARI DÖNEMİ.....	7
3.1 TARİH SAHNESİNDE CANDAROĞULLARI.....	7
3.1.1 Şemseddin Yaman Candar.....	7
3.1.2 I. Süleyman Paşa	8
3.1.3 I. İbrahim Bey	8
3.1.4 Yakup Bey.....	8
3.1.5 Adil Bey	9
3.1.6 Kötürüm Beyazıd	9
3.1.7 II. Süleyman Paşa.....	10
3.1.8 İsfendiyar Bey.....	10
3.1.9 II. İbrahim Bey	11
3.1.10 İsmail Bey	11
3.1.11 Cemaleddin Kızıl Ahmed	12
3.2 CANDAROĞULLARI DÖNEMİNDE SOSYAL VE EKONOMİK YAPI ...	12
3.3 CANDAROĞULLARI DÖNEMİNDE İLMİ VE KÜLTÜREL FAALİYETLER.....	12
4. CANDAROĞULLARI DÖNEMİ CAMİ MİMARİSİ	13
4.1 CAMİLERİN BİÇİMLENDİRİLMESİNDE ÇEVRESEL FAKTÖRLER.....	13
4.1.1 İklim	13
4.1.2 Malzeme	15
4.2 CAMİLERİN BİÇİMLENDİRİLMESİNE ETKİ EDEN SOSYAL FAKTÖRLER	15
4.2.1 Dini Değerler	15
4.2.2 Kültürel Özellikler	16
4.2.3 Sosyo-Ekonomik Statü.....	16
4.3 PLAN ELEMANLARI	17
4.3.1 Harim	17
4.3.2 Mahfil	17
4.3.3 Minber.....	17

4.3.4	Mihrap	18
4.3.5	Minare	18
4.3.6	Son Cemaat Yeri	18
4.4	TEZYİNAT	19
5.	KASTAMONU CANDAROĞULLARI CAMİLERİ	20
5.1	KASTAMONU MERKEZ CAMİLERİ	20
5.1.1	Aktekke İbrahim Bey Camii	20
5.1.2	Halil Bey Camii	22
5.1.3	Hamza Ağa Camii	26
5.1.4	Honsalar Camii	28
5.1.5	İbn-i Neccar Camii.....	31
5.1.6	İsfendiyar Bey Camii	35
5.1.7	İsmail Bey (İmaret) Camii.....	37
5.1.8	Mahmut Bey Camii.....	43
5.1.9	Mehran Camii	47
5.1.10	Musa Fakih Camii.....	50
5.1.11	Saray Camii	53
5.2	DADAY CAMİLERİ	56
5.2.1	Ali Paşa Camii	56
5.2.2	Bolatlar Köyü Camii.....	60
5.3	DEVREKANİ CAMİLERİ	63
5.3.1	Akmescit Devire Hatun Camii	64
5.3.2	Çayırıcık Kapu-i İsmail Bey Camii	67
5.3.3	Çirişoğlu Camii	69
5.3.4	İsmail Bey Camii	73
5.4	SEYDİLER CAMİLERİ	76
5.4.1	Uruz Bey Camii	77
5.5	ARAÇ CAMİLERİ	80
5.5.1	Küre-i Hadid Camii	81
5.5.2	Kötürüm Beyazıd Camii.....	85
5.6	TAŞKÖPRÜ CAMİLERİ	88
5.6.1	Akçakavak Kasım Bey Camii	89
5.6.2	Kornapa Camii.....	93
6.	CANDAROĞULLARI CAMİLERİNİN KORUMA SORUNLARI.....	96
6.1	YAPIDA DIŞ ETKİLER İLE OLUŞAN SORUNLAR	96
6.1.1	Bilinçsiz Kullanım ve Yanlış Müdahale.....	97
6.1.2	Bütçe Yetersizliği	100
6.1.3	Mülkiyet Sorunu	102
6.1.4	Camilerin Cemaatsiz Kalması	102
6.1.5	Zemin (Yer) Kotunun Yükselmesi	104
6.1.6	Bakımsızlık	106
6.1.7	Doğal Afetler (Depremler ve Yeraltı Hareketleri).....	107
6.1.8	Yangın	110
6.1.9	Definecilik ve Hırsızlık	111
6.1.10	Niteliksiz Ekler	112
6.2	YAPIDAN KAYNAKLI SORUNLAR	113

6.2.1 Malzeme Yıpranmasına Bağlı Oluşan Sorunlar	113
6.2.2 Strüktürden (Taşıyıcı Sistemden) Kaynaklanan Sorunlar	115
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	121
KAYNAKLAR	125
ÖZGEÇMİŞ.....	128

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 : Tezi kapsayan alanın haritası	3
Şekil 3.1: Candaroğulları'nın soy kütüğü (TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ)	7
Şekil 4.1 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin küçük penceresinin görünüş ve plan çizimleri	14
Şekil 5.1 : Kastamonu Merkez ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu..	20
Şekil 5.2: Aktekte İbrahim Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	22
Şekil 5.3 : Halil Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	25
Şekil 5.4 : Hamza Ağa Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı.....	28
Şekil 5.5 : Honsalar Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	30
Şekil 5.6: İbn-i Neccar Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	35
Şekil 5.7 : İsfendiyar Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	36
Şekil 5.8: SALT Araştırma, Kastamonu İsmail Bey Camii çizimleri - Halid Tançgil	41
Şekil 5.9 : SALT Araştırma, İsmail Bey Camii Plan Çizimi - Ali Saim Ülgen 1944	41
Şekil 5.10 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin zemin kat planı	42
Şekil 5.11 : Mahmut Bey Camii'nin eski planı ve görünüşü (Akok, Kastamonu Mahmutbey Candaroğlu Cami çizimleri, 1944)	44
Şekil 5.12 : Mahmut Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katları planları	44
Şekil 5.13 : Musa Fakih Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı.....	53
Şekil 5.14 : Saray Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	56
Şekil 5.16 : Daday ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu.....	56
Şekil 5.17 : Bolatlar Köyü Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı.....	63
Şekil 5.18 : Devrekani ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu.....	63
Şekil 5.19 : Akmescit Devire Hatun Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı.....	66
Şekil 5.20 : Çayırıcık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	69
Şekil 5.21 : Çirişoğlu Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı.....	73
Şekil 5.22 : İsmail Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	76
Şekil 5.23 : Seydiler ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu	76
Şekil 5.24 : Uruz Bey Camii zemin kat planı	80
Şekil 5.25 : Araç ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu.....	80

Şekil 5.26 : Küre-i Hadid Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı	84
Şekil 5.27 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin bodrum katı, zemin katı ve mahfil katı planı	88
Şekil 5.28 : Taşköprü ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu	88
Şekil 5.29 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı.....	92
Şekil 5.30 : Kornapa Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı.....	96
Şekil 6.1 : Kastamonu Deprem Kuşağında Candaroğulları Camilerinin Dağılımı (Gençoğlu, Özmen, Güler'in deprem kuşağı haritasından yararlanarak hazırlanmıştır.).....	108

RESİM LİSTESİ

Resim 4.1: Honsalar Camii'nin harim kısmındaki ahşap döşeme.....	15
Resim 4.2 : Mahmut Bey Camii'nin tavan tezyinatı	19
Resim 5.1: Aktekte İbrahim Bey Camii'nin kırılmalı tavanı ve harim kısmı (Ağustos 2019).....	21
Resim 5.2: Aktekte İbrahim Bey Camii'nin Batı Cephesi ve Minaresi (Ağustos 2019)	22
Resim 5.3 : Halil Bey Camii'nin havadan görünümü (Ağustos 2019)	23
Resim 5.4: Halil Bey Camii son cemaat mahalli ve musalla taşı (Ağustos 2019)	24
Resim 5.5 : Halil Bey Camii'nin mahfilden harimi (Ağustos 2019).....	24
Resim 5.6 : Halil Bey Camii tavan göbeği (Ağustos 2019)	25
Resim 5.7 : Hamza Ağa Camii'nin Dış Görünümleri (Ağustos 2019)	26
Resim 5.8 : Hamza Ağa Camii'nin mahfil kısmı ve minberi (Ağustos 2019)	27
Resim 5.9 : Hamza Ağa Camii'nin mihrabı ve mihrap üzerindeki revzeni (Ağustos 2019).....	27
Resim 5.10 : Honsalar Camii dış görünümü ve harim kısmı (Ağustos 2019).....	29
Resim 5.11 : Honsalar Camii'nin tavan göbeği	29
Resim 5.12 : Honsalar Camii'nin ana kapısı ve minare kapısı (Ağustos 2019).....	31
Resim 5.13 : Honsalar Camii'nin mihrabı ve minberi (Ağustos 2019)	31
Resim 5.14: İbn-i Neccar Camii'nin sokaktan görünümü (Ağustos 2019)	32
Resim 5.15 : İbn-i Neccar Camii kapısı (Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler I).....	33
Resim 5.16 : İbn-i Neccar Camii'nin güney cephesindeki motifler (Ağustos 2019)	33
Resim 5.17 : 21/05/2018 tarihli ihale ilanından harim görselleri (www.ilan.gov.tr).....	34
Resim 5.18 : İbn-i Neccar Camii'nin son cemaat yerindeki kubbe, harimdeki minber ve mihrap (Ağustos 2019).....	34
Resim 5.19 : İsfendiyar Bey Camii'nin sokaktan görünümü (Ağustos 2019)	36
Resim 5.20 : İsfendiyar Bey Camii'nin minberi ve mihrabı (Ağustos 2019)	37
Resim 5.21 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin dış görüntüleri (Ağustos 2019).....	38

Resim 5.22 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin taç kapısı ve minare kapısı (Ağustos 2019)	39
Resim 5.23 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin İmaret Ocağı (Ağustos 2019)	39
Resim 5.24 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin harimi (Ağustos 2019).....	40
Resim 5.25 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin batıdan çekilmiş olan eski fotoğrafı (SALT Araştırma, Ali Saim Ülgen 1944).....	40
Resim 5.26 : İsmail Bey Camii'nin harimde bulunan tavan göbeği, kubbeyi taşıyan pandantifi ve küçük penceresi (Ağustos 2019).....	42
Resim 5.27 : Mahmut Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)	43
Resim 5.28 : Mahmut Bey Camii'nin kapısı ve mahfili (Ağustos 2019).....	45
Resim 5.29 : Mahmut Bey Camii'nin mihrap ve minberi (Ağustos 2019).....	46
Resim 5.30 : Mahmut Bey Camii'nin tavanı, tavan süslemesi ve pencere kanadı (Ağustos 2019).....	47
Resim 5.31 : Mehran Camii'nin güneybatıdan ve kuzeyden görünümü (Ağustos 2019)	47
Resim 5.32 : Mehran Camii'nin doğu cephesinin eski hali (Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları, 2014) ve son hali (Ağustos 2019).....	48
Resim 5.33 : Mehran Camii'nin hariminden görüntüler (Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları, 2014)	49
Resim 5.34 : Mehran Camii'nin tavanı (Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları, 2014)	49
Resim 5.35 : Musa Fakih Camii'nin dış görünüşü (Ağustos 2019)	50
Resim 5.36 : Musa Fakih Camii'nin çalınan minber kapısı (Sayit Uysal).....	51
Resim 5.37 : Musa Fakih Camii'nin harimi (Ağustos 2019)	51
Resim 5.38 : Musa Fakih Camii'nin tavan göbeği (Ağustos 2019)	52
Resim 5.39 : Musa Fakih Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)	52
Resim 5.40 : Saray Camii'nin kapısı, penceresi ve yıkılan minarenin kaidesi (Ağustos 2019).....	54
Resim 5.41 : Saray Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	54

Resim 5.42 : Saray Camii'nin minberi, mihrabı ve mahfilden minareye çıkış kapısı (Ağustos 2019).....	55
Resim 5.43 : Ali Paşa Camii'nin ve harabe durumda olan hamamın kitabesi (Ağustos 2019).....	57
Resim 5.44 : Ali Paşa Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	57
Resim 5.45 : Ali Paşa Camii'nin şerefesi (Ağustos 2019).....	58
Resim 5.46 : Ali Paşa Camii'nin harimi (Ağustos 2019).....	59
Resim 5.47 : Ali Paşa Camii'nin mihrabı ve mihraptaki işlemler (Ağustos 2019).	59
Resim 5.48 : Bolatlar Köyü Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	60
Resim 5.49 : Bolatlar Köyü Camii'nin güneybatıdan görünümü (Ağustos 2019)....	61
Resim 5.50 : Bolatlar Köyü Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	61
Resim 5.51 : Bolatlar Köyü Camii'nin tavanı (Ağustos 2019).....	62
Resim 5.52 : Bolatlar Köyü Camii'nin minberi ve pencereleri (Ağustos 2019).....	62
Resim 5.53 : Akmesic Devire Hatun Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	64
Resim 5.54 : Akmesic Devire Hatun Camii'nin güney cephesi ve penceresi (Ağustos 2019).....	65
Resim 5.55 : Akmesic Devire Hatun Camii'nin mihrabı ve minberi (Ağustos 2019).....	65
Resim 5.56 : Akmesic Devire Hatun Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	66
Resim 5.57 : Çayırıcık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)	67
Resim 5.58 : Çayırıcık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin harimi (Ağustos 2019).....	68
Resim 5.59 : Çayırıcık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	68
Resim 5.60 : Çirişoğlu Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	70
Resim 5.61 : Çirişoğlu Camii'nin minaresi, minarenin kaidesi ve küçük penceredeki muşabak (Ağustos 2019).....	71
Resim 5.62 : Çirişoğlu Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	71
Resim 5.63 : Çirişoğlu Camii'nin harimi (Ağustos 2019).....	72
Resim 5.64 : Çirişoğlu Camii'nin minberi ve üzerinde bulunan süslemeler (Ağustos 2019).....	72
Resim 5.65 : İsmail Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	74
Resim 5.66 : İsmail Bey Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	75

Resim 5.67 : İsmail Bey Camii'nin minberi ve mihrabı (Ağustos 2019).....	75
Resim 5.68 : Uruz Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	77
Resim 5.69 : Uruz Bey Camii'nin harimi (Ağustos 2019).....	78
Resim 5.70 : Uruz Bey Camii'nin tavanı (Ağustos 2019).....	79
Resim 5.71 : Uruz Bey Camii'nin doğu ve batı cephesindeki küçük pencereleri (Ağustos 2019).....	79
Resim 5.72 : Küre-i Hadid Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	81
Resim 5.73 : Küre-i Hadid Camii'nin tavanı (Ağustos 2019).....	82
Resim 5.74 : : Küre-i Hadid Camii'nin halveti odaları (Ağustos 2019).....	83
Resim 5.75 : Küre-i Hadid Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	83
Resim 5.76 : Küre-i Hadid Camii'nin minberi ve mihrabı (Ağustos 2019).....	84
Resim 5.77 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	85
Resim 5.78 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin yeni harimi (Ağustos 2019).....	86
Resim 5.79 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin bodrum kattaki eski harimi (Ağustos 2019).....	86
Resim 5.80 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin eski penceresi (Ağustos 2019).....	87
Resim 5.81 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	89
Resim 5.82 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin dış görünümü ve kapısı (Ağustos 2019).....	90
Resim 5.83 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin harimi (Ağustos 2019).....	91
Resim 5.84 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	91
Resim 5.85 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin tavan göbeği (Ağustos 2019).....	92
Resim 5.86 : Kornapa Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019).....	93
Resim 5.87 : Kornapa Camii'nin eski hali (Kornapa Camii'nin eski fotoğrafı).....	94
Resim 5.88 : Kornapa Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	94
Resim 5.89 : Kornapa Camii'nin minberi ve ahşap dikmelerin birleşme detayı (Ağustos 2019).....	95
Resim 5.90 : Kornapa Camii'nin tavanı (Ağustos 2019).....	95
Resim 6.1 : Aktekke İbrahim Bey Camii'nin cephesi (Ağustos 2019).....	98
Resim 6.2 : Mehran Camii'nin doğu cephesinde giderilen hasar (Ağustos 2019)....	98
Resim 6.3 : Saray Camii ve Halil Bey Camii'nin mahfili (Ağustos 2019).....	99

Resim 6.4 : Saray Camii'nde sobanın içeride ve dışarıda oluşturduğu kötü görüntüler (Ağustos 2019).....	100
Resim 6.5 : Halil Bey Camii'nin yukarıdan görünümü (Ağustos 2019).....	101
Resim 6.6 : Aktekke İbrahim Bey Camii'nin duvarında yer kotunun yükselmesinden oluşan bozulmaların sonucu yapılan müdahaleler (Ağustos 2019)	104
Resim 6.7 : Halil Bey Camii'nin zeminden su emdiğini gösteren lekeler (Ağustos 2019)	105
Resim 6.8 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin duvarlarındaki rutubet oluşumları (Ağustos 2019)	105
Resim 6.9 : Çirişoğlu Camii'nin batı görünüşü (Ağustos 2019).....	107
Resim 6.10 : Saray Camii'nin duvarlarındaki çatlaklar (Ağustos 2019)	109
Resim 6.11 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin doğu cephesi (Ağustos 2019).....	109
Resim 6.12 : Hamza Ağa Camii'nin doğu cephesi (Ağustos 2019).....	110
Resim 6.13 : Mehran Camii'nin doğu cephesinin eski hali (Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları, 2014)	111
Resim 6.14 : Uruz Bey Camii'nin eklenen son cemaat yeri (Ağustos 2019).....	113
Resim 6.15 : Kornapa Camii'nin restorasyondan önceki hali (Kornapa Camii'nin eski fotoğrafı).....	114
Resim 6.16 : İbn-i Neccar Camii'nin güney cephesinde oluşan çatlak (Ağustos 2019)	115
Resim 6.17 : Saray Camii'nin kuzey cephesinde oluşan çatlak ve yıkılan minarenin kaidesi (Ağustos 2019)	116

TABLO LİSTESİ

Tablo 6.1 : Candaroğulları Merkez Camilerinin Mimari Özellikleri.....	117
Tablo 6.2 : Candaroğulları İlçe Camilerinin Mimari Özellikleri	118
Tablo 6.3 : Candaroğulları Merkez Camilerinin Koruma Sorunları.....	119
Tablo 6.4 : Candaroğulları İlçe Camilerinin Koruma Sorunları	120

GİRİŞ

Kastamonu yüzyıllarca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bunun sonucunda şehrin her karışında bir tarih yatmaktadır. Kaya mezarları, camileri, kervansarayları, imaretleri, hamamları, hanları, kaleleri, konakları, medreseleri farklı dönemlerin farklı hayatların ürünleridir. Bu şehri güzelleştiren de bu çeşitliliğidir.

Kastamonu bu çeşitliliğe rağmen tarihi yapılarıyla anılan bir şehir olması zaman almıştır. Bu durumda birçok etken bulunmaktadır fakat en önemlisi yeterince bilinirliğinin sağlanamamasıdır. Kastamonu mimarisi üzerine yapılan çalışmaların artmasıyla durum değişmiştir fakat hala yeterli seviyede değildir.

Candaroğulları Dönemi de diğer dönemler gibi Kastamonu'ya değer katan bir dönemdir. Bu dönemin mimarisi hakkında yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu alanda çalışmaların bulunmaması yapılara yanlış müdahalelerin yapılmasına ve bakımsız kalan yapıların yok olmasına neden olmuştur. Bu yapılarımıza sahip çıkmamız ve gelecek kuşaklara aktarmamız gerekmektedir.

1. TEZİN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

İstanbul'un fethinde rol alarak tarihimizde özel bir yere sahip olan Candaroğulları, ilime ve sanata verdiği önemi farklı şehirlerden getirtirdiği sanatçılardan ve alimlerden anlamaktayız. Bu durum cami yapılarında da karşımıza çıkmaktadır. İbn-i Neccar Camii kapısının nakkaşının Ankaralı Nakkaş Mahmud oğlu Abdullah olması gibi. Dönem camilerinin sade fakat kendine has tarzı dikkat çekici ve araştırılmaya değer bir konudur.

Candaroğulları camilerinin özellikle köylerde olanların özgün kısımları var olmasına rağmen bakımsızlıktan yok olmaya başladıklarını hatta birçoğunun yok olduğunu görünce bu eserlerin gelecek kuşaklara aktarılmasına yardımcı olmak amacıyla bu konu üzerine çalışılmaya karar verilmiştir.

Araştırma sürecinde Candaroğulları dönemi cami mimarisi üzerine çok fazla kaynak olmaması fark edilmiş bu alanda bulunan boşluğu doldurması amaçlanmıştır. İleride yapılacak çalışmalara yardımcı olacak nitelikte olması hedeflenmektedir.

Candaroğulları Beyliği Kastamonu, Sinop, Bolu ve Çankırı gibi illerimizde mimari eserler bırakmıştır. Fakat tez kapsamında beyliğin asıl merkezi olan Kastamonu üzerine çalışma yapılmıştır. Kastamonu merkezi ve ilçelerindeki Candaroğulları döneminde yapılan camileri kapsamaktadır.

Şekil 1.1 : Tezi kapsayan alanın haritası

Yorumlanacak ve değerlendirilecek camilerin tespiti için Kastamonu üzerine yazılmış eserler araştırılarak, arşiv taramaları yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın yöntemi, günümüze kadar gelmiş Candaroğulları Beyliği dönemine ait camilerin mimari olarak incelenmesi ve koruma sorunlarının tespiti olarak özetlenebilir. Araştırma için gerekli bilgiler; yerinde tespitler yapılarak, literatür ve arşiv taramalarıyla bir araya getirilmiştir.

2. KASTAMONU GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1 Kastamonu Kelimesinin Kaynağı

Kastamonu'da ilk yaşayan Türk Kavmi Gasgaslardır. Geçmişte yapılan kazılarda bulunan kitabelerde, bugünkü Kastamonu civarında Tumanna kelimesine denk gelinmiştir. Bu kitabelerde Tumanna, bazen bir şehrin adı olarak, bazen bir bölgeye verilmiş bir isim olarak kullanılmıştır. Tumanna olarak tanımlanan alan bugünkü Kastamonu şehridir. Kastamonu kelimesinin, Gas ve Tumanna kelimeleri ile benzerliği dikkat çekicidir. Gasların Tumannası manasına gelen, Gas-Tumanna, zamanla Kastamonu olarak dilimize yerleşmiş olması muhtemeldir (Yaman, 1995, s. 176).

2.2 Fiziki ve Jeolojik Özellikleri

Kastamonu yüzölçümü ile Batı Karadeniz Bölümü'nün en geniş şehri durumundadır. Oldukça engebeli ve yüksek topografya şartlarına sahip olan bu şehrin kuzeyinden Küre dağları ve güneyinden Ilgaz dağları olmak üzere yüksek sıradağlarla çevrilmektedir. İl yüzölçümünün %74,6'sı dağlarla, %21,6'sı platolarla ve sadece %3,8'i de ovalarla kaplı bulunmaktadır (İbret, 2004, s. 158).

Kastamonu'daki akarsuları oluşturan Kızılırmak'ın kolu olan Gökırmak'tır. Gökırmak'ın Ilgaz dağının kuzey yamaçlarından inen kolu olan Karaçomak deresi, Kastamonu merkezinden geçerek şehre özgün bir hava katmaktadır. Aynı zamanda bu akarsuyun oluşturduğu Karaçomak barajı şehrin su ihtiyacını sağlamaktadır.

Kastamonu sınırları içerisinde Anadolu'nun 600 milyon yıl öncesinden oluşmuş pek çok çeşitte ve türde kayaç grupları bulunmaktadır. Bu kayaçların büyük bir kısmı mermer yatakları olarak değerlendirilmektedir. 300 milyon yıllık karbonifer birimlerden Azdavay Taşkömürleri çıkarılmaktadır. Bu yatağın bir ucu Zonguldak

Taşkömürü Havzası'na uzanmaktadır. Küre'de bakır, pirit ve kobalt yatakları, Devrekani'de krom ve altın madenleri bulunmaktadır. Bunlarla birlikte Kastamonu'nun deniz kıyısı boyunca, yakın gelecekte zengin doğalgaz ve petrol yatakları elde etme olasılığı oldukça yüksek görülmektedir (Tunoğlu, 2008, s. 23).

'Kuzey Anadolu Fay Zonu' olarak bilinen KAFZ, Kastamonu'nun güneyinde olan Tosya ilçesinden geçmektedir. Bu fay hattının güneyden (iç kesimden) kuzeye (sahil kesimine) gidildikçe yıkım ve zarar etkisi azalmaktadır (Tunoğlu, 2008, s. 31).

2.3 İklim ve Bitki Örtüsü

Kastamonu, Karadeniz Bölgesinde bulunmasına rağmen Karadeniz ikliminin özelliklerini tam olarak gösterememektedir. Bu bölgede kuzeydeki Küre dağlarından sebep Karadeniz İklimi kıyı kesimlerinden içeriye doğru girememektedir. Bu nedenle iç kısımlarda daha çok Karasal İklim görülmektedir. Karadeniz kıyısında bulunan İnebolu ilçesinden merkez ilçeye gelindiğinde yıllık yağış ortalaması düşmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık değeri 9.7°C olan Kastamonu'da, en yüksek ortalama sıcaklık Temmuz ayında 20,1°C, en düşük ortalama sıcaklık ta Ocak ayında -1,2°C'dir (İbret, 2004, s. 159).

Kastamonu ilinin %64'ü orman, %28'i tarım arazisi, %6.3'ü çayır ve mera %1.7' si ise yerleşim alanıdır (İbret, 2004, s. 161). Oranlardan da anlaşıldığı üzere doğal bitki örtüsü ormandır. Bunun nedeni yağış ve sıcaklıktır. Ilgaz Milli Parkı sınırları içerisindeki ormanlar ülkemizin korunabilmiş en güzel ormanlarından. Kastamonu'da bulunan başlıca ağaç türleri karaçam, akçaağaç, sarıçam, kızılçam, karaağaç, göknar, kayın ve kestanedir (İbret, 2004, s. 160).

Bitki çeşitliliği ile dikkat çeken Kastamonu'da endemik bitki oranı %20 olmakla birlikte Türkiye genelinde bu oran %8'dir (Erik, 2008, s. 14). Buda çok önemli ve korunması gerekli bir zenginliktir.

İklim özellikleri, yükseklik ve orman arazilerinin geniş yer kaplaması ekonomik imkanlarının sınırlanmasına neden olmuştur. Bu nedenle temel geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve ormancılık olmuştur (İbret, 2004, s. 161).

2.4 Tarihsel Süreç

Paleolitik dönemden itibaren yerleşmelere sahne olan Kastamonu, Küre dağları ve Ilgaz dağları arasında kalarak doğal korunma alanı oluşturması nedeniyle birçok medeniyet tarafından yerleşim alanı olarak tercih edilmiştir. Bu medeniyetler Anadolu'nun tarihinde söz sahibi olmuşlardır (İbret, 2004, s. 157).

Kastamonu ve çevresi eski çağlarda Hititler, Frigler, Kimmerler, Lidyalılar ve Persler gibi değişik güçlerin elinde bulunmuş, M.S. 330'lu yıllara kadar Roma imparatorluğu hakimiyetinde kalmıştır. Daha sonra Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. M.S. 626 da ise bir süreliğine Sasaniler'in hakimiyetine girmiştir (Yakupoglu, 2009, s. 16).

1071 Malazgirt zaferi sonrasında Kastamonu Türklerin yurdu olmuştur. Fakat Bizanslılar haçlı ordusunun yardımları ile Paflagonya olarak bilenen Kastamonu'yu tekrardan ele geçirmiştir. 1176 Mirykefalon zaferinden sonra II.Kılıç Arslan'ın Bizanslılara karşı yaptıkları fetih hareketleri daha sistemli bir şekilde devam etmiştir. Kastamonu ve Çankırı oğlu Melik Mesud'a ait olduğu kaynaklarda geçmektedir. Fakat Melik Mesud'un fetih ettiği tarih bilinmemektedir (Yücel, 2018, s. 33-34).

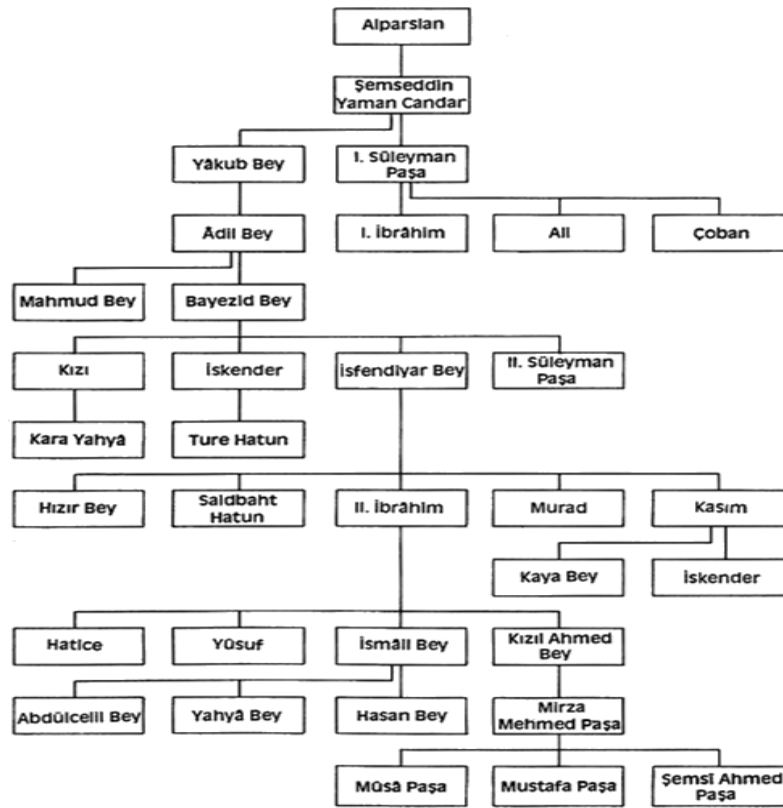
İbn Bibi'deki bilgilerden 1212 senesinde Hüsameddin Çoban Bey'in Kastamonu Beyi olarak bahsedildiği görülmektedir (Yücel, 2018, s. 36).

Çobanoğulları Beyliği'nden sonra Candaroğulları Beyliği Kastamonu'da iktidar olmuşlardır. Candaroğulları Beyliği döneminde Osmanlı ile olan akrabalık nedeni ve islam birliğini oluşturmak istediklerinden aralarında güzel bir muhabbet bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmet'in dayısı olan İsmail Bey, Osmanlı'nın himayesine girmeyi kabul etmiş ve İstanbul'un fethi için donanma yardımında bulunmuştur (Alp, 2000, s. 60).

3. CANDAROĞULLARI DÖNEMİ

3.1 Tarih Sahnesinde Candaroğulları

Şemseddin Yaman Candar Bey, beyliğin kurucusudur. Bu nedenle beylik Candaroğulları olarak anılmaktadır. Candar, Selçuklular'da devlete hizmeti geçen seçkin insanlara verilmekte olan mevkidir (Alp, 2000, s. 30). Aynı zamanda candar kelimesi Farsça olup silah tutan anlamına gelmektedir (Taneri, 1993, s. 145).

Şekil 3.1: Candaroğulları'nın soy kütüğü (TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ)

3.1.1 Şemseddin Yaman Candar (1291 - ?)

Şemseddin Yaman Candar Bey'in soyu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Selçuklu döneminde Ankara ve Kastamonu şehirlerine ve civarlarına yerleştirilen Türkmenlerden olduğu düşünülmekte ve Oğuzların Alayund'lu kabilesinden olduğu söylenilmektedir (Yücel, 2018, s. 54).

Beyliğin merkezi Eflani'dir. Eflani'nin İlhan Geyhatu tarafından verildiği düşünülmektedir. Şemseddin Yaman Candar Bey'in siyasi faaliyetleri hakkında detaylı bilgilere sahip olunmasa da hayatı boyunca İlhanilerin hâkimiyetini tanımış olduğu ve onlara bağlı olarak yaşadığı söylenilmektedir (Togan, 1981, s. 317-321). Oğlu Süleyman Paşa'ya ait 1328-1329 tarihli medrese kitabesine göre 1328'den önce vefaatt ettiği anlaşılmaktadır (Yücel, 2018, s. 57).

3.1.2 I. Süleyman Paşa (1309 ? - 1340 ?)

İhya-i Ulum'dan farsça bir eserin I.Süleyman Paşa'nın ismine özel hazırlanarak, 1309 yılında takdim edilmesi nedeniyle hükümdarlığının 1309 tarihinden önce başladığı düşünülmektedir (Yücel, 2018, s. 57). Kendisine Padişah unvanıyla hitap edilmektedir (Battuta, 1983, s. 237-239).

I.Süleyman Paşa, Kastamonu, Sinop ve Safranbolu'yu topraklarına katarak merkezini Kastamonu olarak ilan etmiştir. Safranbolu'nun yönetimini oğlu Ali Bey'e, Sinop'un yönetimini oğlu I.İbrahim Bey'e vermiştir. Bu dönemde de İlhanlılar'a bağlılık devam etmektedir. Fakat tahmini 1335 yılından sonra bağımsızlıklarını almışlardır (Yücel, 2018, s. 58).

Osmanlı padişahı Orhan Bey ile zaman zaman anlaşmazlıklar ve harpler olduğu bilinmektedir.

3.1.3 I. İbrahim Bey (1341 - ?)

1341 yılında adına yapılan Sinop ilindeki cami kitabesinden I.İbrahim Bey' in 1341 yılından önce iktidara geldiği anlaşılmaktadır (Yücel, 2018, s. 66).

I.İbrahim Bey döneminde, Karadeniz'de Candaroğulları donanması Cenevizlilere karşı önemli başarılar elde etmiştir. Birçok şehir ve kalelere sahip olduğu söylenilmektedir. Aynı zamanda Mısır Sultanı ile samimi bir dostluğun olduğu kaynaklarda geçmektedir (Yücel, 2018, s. 67).

3.1.4 Yakup Bey (? - ?)

Yakup Bey'in hükümdar olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte tarihi belgelerde ismi geçmektedir (Yücel, 2018, s. 67).

3.1.5 Adil Bey (1345 ? - 1361 ?)

1346 tarihinde hükümdar olduğu kabul edilmektedir. İsmi gibi adil biri olduğu söylenilmektedir. Ne kadar süre iktidar olduğuna dair kesin bilgi bulunmamaktadır.

Adil Bey döneminde Ceneviz ve Venedik ticaret kolonilerinin teşkiline izin verilmiştir. (Yücel, 2018, s. 68).

Vefat ettiği tarih tam olarak bilinmemektedir. Fakat 1366 tarihinde hakkında merhum olarak bahsedilmektedir (Yücel, 2018, s. 69).

3.1.6 Kötürüm Beyazıd (1361 - 1385)

Adına bastırıldığı gümüş sikkelerden anlaşıldığı üzere Celaleddin unvanını kullandığı anlaşılmaktadır. Orhan Gazi'nin oğlu Gazi Süleyman Paşa'nın kızı Efendizade Hatun ile evlidir (Döğüş, 2014, s. 1048). 1361'de Kötürüm Beyazıd'a mesnevi ithaf edilmiştir. Buradan 1361 tarihinden önce iktidar olduğu anlaşılmaktadır. Tahta geçtiği ilk yıllarda Cenevizlilere ve Venediklilere karşı Karadeniz'de güçlenmelerini önleyici hareketlerde bulunmuştur (Yücel, 2018, s. 69-70).

Son derece zeki ve devrin siyasi faaliyetlerinde aktif olan biri olarak bilinmektedir. Çağdaşı olan Osmanlı Padişahı I.Murat ile dostane bir iletişimi olduğu kayıtlarda görülmektedir. Bununla birlikte büyüyen Osmanlı'dan korunmak için komşuları ile de münasebetlerini iyi bir şekilde devam ettirmiştir (Yücel, 2018, s. 71).

II.Süleyman babasının tahtı küçük oğlu İskender'e bırakacağını anlayınca kardeşini öldürmüştür. Bunun üzerine oğlu İskender'i çok seven Kötürüm Beyazıd, Süleyman'ın çocuklarını ve bu işte rolü olduğu anlaşılan kendi kız kardeşini öldürmüştür. Bunun sonucunda 1384 yılında II.Süleyman Paşa isyan ederek Osmanlı Padişahı I.Murat'ın yanına sığınmıştır. I.Murat'ın II.Süleyman Paşa'yı himaye etmesi sonucunda Kötürüm Beyazıd ile iyi olan ilişkileri bozulmuştur (Yücel, 2018, s. 72).

Kötürüm Beyazıd, Sivas Hükümdarı Kadı Burhaneddin ile ilişkiyi düzelterek Osmanlıya karşı bir olmak istemiştir. Fakat bu arada I. Murat II.Süleyman Paşa'yı Osmanlı ordusu ile babasına karşı savaşarak Kastamonu'yu almasını sağlamıştır. Kastamonu halkı ayaklanınca I.Murat bu topraklarda tutunamayacağını anlayınca Kötürüm Beyazıd'a bıraktığını söyleyerek geri çekilmiştir. Kötürüm Beyazıd tekrardan II.Süleyman Paşa'yı Kastamonu'dan uzaklaştırmıştır. I.Murat II.Süleyman

Paşa'yı yeniden himayesine almış ve büyük kardeşinin kızı Sultan Hatun ile evlendirmiştir (Yücel, 2018, s. 73).

Kötürüm Beyazıd hastalanıp Sinop'a çekilince oğlu II.Süleyman Paşa Kastamonu'ya savaşmadan sahip olmuştur. 1385 yılında Sinop'ta Kötürüm Beyazıd vefat etmiştir. Beylik içinde bu anlaşmazlıklar Candaroğulları Beyliği'ni çok etkilemiş ve bundan sonraki süreçte Osmanlı iradesine girmek zorunda bırakmıştır (Yücel, 2018, s. 74).

3.1.7 II. Süleyman Paşa (1385 - 1392)

Siyasi anlayışında ahlak kurallarına fazla bağlılık göstermeyen politikacı birisi olarak bilinmektedir. Orhan Gazi'nin oğlu Gazi Süleyman Paşa'nın kızı Sultan Hatun ile evlidir (Döğüş, 2014, s. 1048). 1385 yılında babasının vefatından sonra tahta çıkmıştır. Osmanlı'nın yaptığı seferlere destekte bulunmuştur. 1389 yılında I.Murat vefat etmiştir. Yerine Yıldırım Bayezıd tahta geçmiş ve kardeşi Yakub'u katletmiştir. Yakup Bey'in taraftarları karışıklıklar çıkarmıştır. Bu karışıklıklardan faydalanmaya çalışan beylikler olmuştur. II.Süleyman Paşa'da bu karışıklığı fırsat bilmiştir. Fakat bu durumun sonucu pek iyi olmamıştır. Yıldırım Bayezıd tarafından 1392 yılında öldürülmüş ve Candaroğulları Beyliği topraklarının büyük bir kısmı Osmanlı'ya katılmıştır (Yücel, 2018, s. 75-83).

3.1.8 İsfendiyar Bey (1392 - 1439)

Kötürüm Beyazıd'ın oğludur. Çelebi unvanını kullandığı kaynaklarda geçmektedir. Babası ile kardeşinin arasındaki tartışmalı dönemi Sinop'ta kalarak geçirmiştir. Kardeşi vefat ettikten sonra Yıldırım Bayezıd'a Osmanlı'ya tabii olacağını fakat Sinop'a dokunmamasını rica etmiştir ve bu isteği kabul edilmiştir. Geçmişteki anlaşmazlıkları tamamen ortadan kaldırmak için Candaroğulları barış isteğinde bulunmuştur ve karşılıklı evlilikler gerçekleştirilmiştir (Yücel, 2018, s. 96).

İsfendiyar Bey'in oğlu II.İbrahim'in kızı Hatice Hatun, Osmanlı padişahı II.Murat ile evlenmiştir. Osmanlı hanedanından da kız verilmiştir. II.Murat kendi kız kardeşi olan Selçuk Hatun İsfendiyar Bey'in oğlu II.İbrahim Bey ile evlendirilmiştir. Bununla birlikte II.Murat'ın diğer kız kardeşi Sultan Hatun da İsfendiyar Bey'in diğer oğlu Çankırı Sancakbeyi Kasım Bey ile evlendirilmiştir (Çınar, 2012, s. 23).

İsfendiyar Bey'in döneminde Osmanlı ile yapılan evlilikler sayesinde beyliğe huzur ve barış gelmiştir. Bunun sonucunda iktisadi ve ticari olarak çok gelişmiştir. Aynı zamanda ilim ve sanat alanında da canlılık gösterdiği görülmektedir. (Yücel, 2018, s. 98). İsfendiyar Bey'in döneminde beylik parlak dönemlerinden birini geçirmiştir. Bu nedenle bazı kaynaklarda beylik İsfendiyaroğulları Beyliği olarak geçmektedir.

3.1.9 II. İbrahim Bey (1439 - 1443)

Taceddin unvanını kullandığı kaynaklarda geçmektedir. 1439 yılında İsfendiyar Bey'in vefatından sonra yerine geçmiştir. Hükümdar olduğu yıllarda Osmanlı padişahı II.Murat'ın kayınpederi ve eniştesi olması nedeniyle siyasette bir değişiklik olmamıştır.

3.1.10 İsmail Bey (1443 – 1461)

Babasının vefatından sonra 1443 yılında tahta geçmiştir. Kemaleddin unvanını kullandığı kaynaklarda geçmektedir. Kardeşi Kızıl Ahmed tahta kendisi geçmek istemektedir ve Osmanlı'dan yardım istemiştir. Fakat Osmanlı yardım isteğini reddetmiştir sadece Bolu sancağını vermiştir (Yücel, 2018, s. 100).

Osmanlı padişahı II.Murat'ın vefati üzerine Fatih Sultan Mehmed tahta çıkmıştır. II.Mehmed, İsfendiyar Bey'in torunundan olan üvey kardeşi Küçük Ahmed'i öldürmüştür ve annesine kötü muamelede bulunmuştur (Yücel, 2018, s. 103). Buna rağmen İsmail Bey barışçı politikayı bozmak istememektedir. İstanbul'un fethi için II.Mehmed'in istediği desteği yollamıştır. Bu dönemden sonra Candaroğulları ve Osmanlı çok barışçı bir dönem geçirememiştir. Osmanlı İsmail Bey'in kardeşi Kızıl Ahmed'i de yanına alarak Kastamonu üzerine yürümüştür. İsmail Bey Kastamonu'yu bırakıp Sinop'a geçmiştir. Sonunda İsmail Bey savaşmadan tüm topraklarını Osmanlı'ya bırakmıştır. İsmail Bey'i de Filibe'ye göndermişlerdir. Hayatının geri kalanını burada geçirip 1479 yılında vefat etmiştir.

Candaroğulları Beyliği bu dönemde ilimde çok ilerlediği görülmektedir. İsmail Bey'in alim bir hükümdar olduğu söylenilmektedir. Bununla birlikte hayatı boyunca alimlerle birlikte olduğu söylenilmektedir.

İsmail Bey'in döneminde bir çok mimari eser ortaya konulmuştur. Kastamonu ve Sinop illerinde han, cami, mescit, hamam ve çeşme gibi bir çok eserin kayıtları bulunmaktadır (Yücel, 2018, s. 116).

3.1.11 Cemaleddin Kızıl Ahmed (1461 - ?)

1461 yılında Osmanlı himayesinde Candaroğulları Beyliği'nin başına geçirilmiştir. Fakat bu durum göstermelik bir durum olmuştur ve çok kısa sürmüştür. Bu dönemde bıraktığı bir eser bulunmamaktadır. Ölüm tarihi ve şekli bilinmemektedir (Yücel, 2018, s. 123).

3.2 Candaroğulları Döneminde Sosyal ve Ekonomik Yapı

Candaroğulları Beyliği, nüfusunun çoğunluğu Türkmenler'den oluşmaktaydı. Beylikte sosyal hayat köylülerin ve şehirlilerin hayatı olarak iki grupta ele alınabilir. Köylüler tarım ve hayvancılıkla uğraşırken şehirli nüfus ticaret ve sanatla meşgul olmaktadır (Yücel, 1993, s. 149).

I.Süleyman Paşa döneminde beylikte güçlü ekonomik yapısının, gelişmiş şehir hayatının ve gelişmiş devlet örgütünün olduğu söylenilmektedir (Battuta, 1983, s. 237). Çünkü Karadeniz'in liman şehri olan Sinop, bu beyliğin elinde bulunmaktadır. Bakır ve demir en önemli ihraç maddeleridir.

Sinopta ihracat limanının olmasının yanı sıra gemi tersanesinin de bulunması beyliği gemi donanması anlamında güçlü kılmıştır. Ayrıca cins atları ve avcı kuşlarıyla da ünlü olan Kastamonu, beyliği askeri alanda güçlendirmiştir (Yücel, 1993, s. 149).

3.3 Candaroğulları Döneminde İlmî Ve Kültürel Faaliyetler

Candaroğulları hükümdarları alimleri himaye etmiştir ve çeşitli eserlerin kaleme alınmasına vesile olmuşlardır. İntihab-ı Süleymani adlı Farsça tasavvufi eser, Cevahirü'l-asdaf adlı tefsir, Maktel-i Hüseyin adıyla yapılan mesnevi tercümesi, Kitab-ı Miftahun-nur, Hazainüs-sürur, Hulasatüt-tıb gibi tıp üzerine eserler, Miracname, Risale-i Münciye gibi Türkçe Tecvid eserler, Miyarül-ahyar vel-eşrar adlı

Türkçe eser olmak üzere bir çok eserin bu dönemde kaleme alındığı söylenilmektedir (Yücel, 1993, s. 149).

İsmail Bey'in Hulviyyat-ı Şahi adıyla fıkha dair Türkçe bir eser yazdığı da belirtilmektedir. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. İsmail Bey ayrıca Niksarlı Muhyiddin Mehmed için yaptırdığı kütüphaneye 300 kitap vakfetmiştir (Yücel, 1993, s. 149).

Candaroğulları devri mimari eserleri arasında Kurşunlu Han, İsmail Bey Külliyesi, Mahmud Bey Camii, İbn-i Neccar Camii dönemin en bilinen eserleridir.

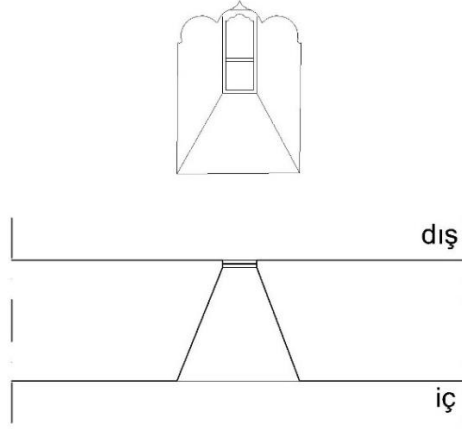
4. CANDAROĞULLARI DÖNEMİ CAMİ MİMARİSİ

4.1 Camilerin Biçimlendirilmesinde Çevresel Faktörler

4.1.1 İklim

Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz bölümünde bulunan Kastamonu'da, iki iklim tipi görülmektedir. Sahil kesimde Karadeniz iklimi görülürken, iç kesimde Karasal iklim görülmektedir. Bu çalışma kapsamında incelediğimiz camiler iç kesimde bulunmaktadır. Bu nedenle iklimi daha sert ve karasaldır.

Candaroğulları dönem camilerinde küçük pencerelerin bir kısmı dış yüzeyden iç yüzeye doğru büyüyerek oluşturulan şevli pencereler tercih edilmiştir. Bunun başlıca nedeni gün ışığından faydalanarak ısıyı maksimum seviyede içeride tutmak için olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 4.1 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin küçük penceresinin görünüş ve plan çizimleri

İsmail Bey Camii'nde imaret ocağının camiye bitişik olarak tasarlanması ocaktan elde edilen ısıdan faydalanmak için alınan bir tasarım kararıdır. İsfendiyar Camii ve Aktekke İbrahim Bey Camii'nin de yanında imaret olduğu kaynaklarda geçmektedir. Cami gibi büyük hacimlerin ısınma sorunlarından dolayı yan yana tasarlandıkları düşünülmektedir.

Saray Camii, İbn-i Neccar Camii, Hamzağa Camii gibi özgünlüğünü koruyan cami minarelerine mahfil katından giriş yapılmaktadır. Bununda iklimin sert olması ile alakalı bir tasarım kararı olduğu düşünülmektedir.

Camilerden birinde restorasyon aşamasına şahit olan bir kişiden edinilen bilgiye göre tavan ile çatı arasından saman ile dolgulı toprak çıkarılmıştır. Bu dolgu muhtemelen ısı yalıtımı için yapılmıştır. Fakat bunlar günümüzde kullanımı zorlaştırdığı ve yapıya yük verdiği düşünüldüğünden günümüz yalıtım malzemeleri ile değiştirilmiştir.

Honsalar Camii'nin ahşap döşemesinin çürümesiyle inceleme fırsatı edindiğim temel kısmından ahşap döşeme 60 cm kadar yükseltilmiştir. Bu şekilde hem nem uzaklaştırılmıştır hem de ısı yalıtımı gerçekleştirilmiştir.

Resim 4.1: Honsalar Camii'nin harim kısmındaki ahşap döşeme

4.1.2 Malzeme

Camilerde kullanılan malzemelerin ahşap, moloz taş, kesme taş ve tuğla olduğunu görülmektedir. Malzeme seçimlerinde etkili olan faktörler, bölgede malzemeye kolay ulaşılabilir olması ve yapan ustanın bilgi birikimidir.

Ağaç yönünden zengin olan Kastamonu'da Candaroğulları döneminde ahşap bir çok yapı elemanında tercih edilmiştir. Taşıyıcılarda, tavanlarda, lentolarda, korkuluklarda, merdivenlerde, vaaz kürsülerinde, döşemelerde, pencerelerde, mahfillerde, kapılarda, minberlerde ahşap kullanılmıştır.

Cami duvarlarında malzeme olarak genelde moloz taş görülmektedir. Moloz taşın yanında kesme taş ve tuğla da tercih edilmiştir. Kullanılan taş türü genelde kastamonu kalkeridir. Kastamonu kalkerleri şehir merkezine 4 km mesafede Çankırı yolu yakınlarında çıkarılan beyaz renkli taşlardır (Tayla, 2014, s. 61).

4.2 Camilerin Biçimlendirilmesine Etki Eden Sosyal Faktörler

4.2.1 Dini Değerler

İslam dinin Kutsal kitabı Kuranı Kerim'de cami konusunda bir kural ya da yönetmelik yoktur. Namaz kılma şekli harimin şekillenmesinde en önemli unsurdur. Cemaat ile

namaz kılınırken imamın sesini duymak hareketlerde beraberliğin sağlanması açısından önemlidir (Duysak, 2000, s. 2). İmamın namaz kıldırırken cemaatten önde olması gerekmesi nedeniyle mihrap alanı oluşmuştur. Candaroğulları dönem camilerinde de mihrap görülmektedir.

4.2.2 Kültürel Özellikler

Kastamonu, Candaroğulları İsmail Bey döneminde İbn Batuta'nın izlenimlerine göre ilim ve bilginin fazla olduğu bir yerdir. Şehirde Eskişehirli Taceddin, Sadreddin Süleyman ve Şeyh Emir Ali gibi müderris ve bilgin kişilerle tanışmış ve sohbet etmiştir (Maden, 2016, s. 12). Bu durumun cami plan tasarımında etkisi fazla olmamakla birlikte cami etrafında oluşan birimlerde etkili olduğu görülmektedir. İsmail Bey Camii yanında bulunan medrese bu duruma bir örnektir.

Camilerde kadınlar mahfilinin oluşmasında kültürel özelliklerin etkisi bulunmaktadır. İslamiyet'te kadınlar namaz kılarken erkeklerden arkada saf tutmak zorundadırlar. Fakat kadın namaz kılarken bir erkek görür ise namazı bozulmamaktadır. Buna rağmen kültürel olarak namaz kılan bir kadını erkeğin görmesi çok doğru olmadığı düşünüldüğünden kadınlar mahfili kavramı hayatımıza girmiştir. Candaroğulları dönem camilerinde de mahfillerin olduğu görülmektedir. Özellikle Mahmut Bey Camii'nin mahfil tasarımı çok dikkat çekicidir.

4.2.3 Sosyo-Ekonomik Statü

Candaroğulları İsmail Bey döneminde İbn Batuta'nın seyahatnamesinden edindiğimiz bilgilere göre yaşamın çok kolay olduğu ve eşya fiyatlarının çok ucuz olduğu söylenilmektedir (Maden, 2016, s. 13). Fakat bu dönemde abartı ve gösterişten uzak yapılar yapılmıştır. Buradan yaşantıların mütevazı olduğunu anlamaktayız.

İslamiyet'te paylaşmak öğütlenir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Komşusu açken tok yatan bizden değildir." Candaroğulları döneminde de bu konuda çok hassas olduklarını görmekteyiz. Genelde camilerin yanlarında imaretler bulunmaktadır. Bir örneği İsmail Bey Camii'nde görülmektedir. Bu imaretlerden günümüze kadar korunamayan ama kaynaklarda bahsi geçen Aktekte İbrahim Bey Camii ve İsfendiyar

Bey Camii'nin yanında da olduğu söylenilmektedir. Zengin fakir arasında maddi ve manevi farklar oluşmaması için imaretlerin yapıldığı görülmektedir.

4.3 Plan Elemanları

4.3.1 Harim

Sözlükte harim “yasaklanan, korunan, dokunulmayan, mukaddes olan ve saygı duyulan” anlamına gelir (Öğüt, 1997, s. 188). Caminin namaz kılınan yerin tamamına verilen addır.

Candaroğulları camilerinin hariminde mihrabın, minberin, mahfillerin bulunduğu dikdörtgen biçimli mekânlar oldukları görülmektedir. Özellikle harim kısmında ahşap kullanımı oldukça fazladır.

4.3.2 Mahfil

Camilerde halifelerin, hükümdarların veya bu iki niteliği şahsında birleştiren devlet başkanlarının namaz kılmasına tahsis edilen yerden yükseltilmiş etrafı çevrili kısımlar mahfil olarak adlandırılmıştır. Aslında İslam dininin özüne ters düşen bu durum Hz. Ömer'in camide şehit edilmesi üzerine uygulanmaya başlanan bir durumdur (Tanman, 2003, s. 331). Zamanla müezzin mahfili ve kadınlar mahfili gibi alanlar oluşmuştur.

Candaroğulları dönem camilerinde malzeme olarak ahşap kullanılmıştır. Mahfillerdeki ahşaplarda kullanılan yapım tekniği olsun süslemeleri olsun Candaroğulları döneminde başarılı ustaların olduğu anlaşılmaktadır.

4.3.3 Minber

Minber kelimesi “yükselme, yükseltme” anlamlarındaki nebr kökünden türetilmiştir. Sözlükte “kademe kademe yükselerek çıkılan yer” anlamına gelmektedir. Hatibin hutbe okurken sesini daha iyi duyurmak üzere çıktığı basamaklı yapı elemandır (Bozkurt, 2005, s. 101). Genelde harimin kible duvarına bitişik şekilde sağ tarafta konumlanmaktadır.

Candaroğulları dönem camilerinden kalan çok fazla minber bulunmamaktadır. Fakat Çirişoğlu Camii'ndeki ahşap minber ve Saray Camii'ndeki taş minber dikkat çekicidir.

Taş minberin üzerinde tezyin olup olmadığı boyandığından bilinmemektedir. Fakat minber dönem camilerinde görülen tek taş minber olması nedeniyle kıymetlidir.

4.3.4 Mihrap

Mihrap kelimesi “çatışmak, savaşmak” anlamlarındaki harp kökünden türetilmiştir (Erzincan, 2005, s. 30). Mihrap, imamın namaz kıldırıldığı kible duvarında bulunan minik girintiye verilen addır.

Candaroğulları dönemi camilerinde gördüğümüz taş ve alçı mihraplar bulunmaktadır. Alçı mihraplardan bazıları Osmanlı döneminde yapılan eklentilerdir.

4.3.5 Minare

Minare, kelime kökeni olarak Arapça olan el manarah ve el menar kelimelerinden gelmektedir (Bloom, 1989, s. 36). Minare, ezanın yüksek bir yerden okunarak daha uzaklara iletilmesine yardımcı olan camilerin ayrılmaz bir yapı elemanıdır (Tayla, 2014, s. 44). Günümüzde minarelere çıkılarak ezan okunulmamaktadır. Bunun yerine minarelere yerleştirilmiş hoparlör yardımıyla ezanlar okunulmaktadır.

Candaroğulları döneminde ahşaptan, tuğladan ve kesme taştan minareler görülmektedir. Bölgede ahşabın bol olması ve statik olarak ahşapla yüksek yapı yapmanın daha kolay olması nedeniyle minarelerde ahşap tercih edildiği görülmektedir. Ahşap minarelerin gövde kısmında taşıyıcı olarak ortada kalın ahşap dikme kullanılmıştır. Günümüze ulaşan ahşap minarelerin gövdesinin dış kısmı değiştirilmiş olsa da ahşap dikmenin değiştirilmediği minareler bulunmaktadır. Kesme taştan yapılan minare sayısı oldukça azdır.

4.3.6 Son Cemaat Yeri

Harim kısmının yetersiz kaldığı zamanlarda namaz kılınması için tasarlanmış üzeri kapalı yarı açık mekanlara son cemaat yeri denir.

Candaroğulları camilerinde son cemaat yeri bulunmaktadır. Fakat birçoğu soğuk havalarda namaz kılan kişilere kolaylık olması için kapatılarak kapalı alanlar oluşturulmuştur. Bazı camilerde kapatılan son cemaat yerleri restorasyon aşamasında yarı açık hale geri çevrilmiştir bazılarında ise mevcut hali korunmuştur.

4.4 Tezyinat

Tezyinat, kelime manası olarak birşeyi güzel göstermek için üzerine yapılan süsler, nakışlar, resimler, bezemeler olarak tanımlanabilir. Bu süslemeler çeşitli malzemelerde çeşitli yöntemlerle olabilmektedir (Yılmaz, 1991, s. 275).

Candaroğulları camilerinde tavanlarda, tavan göbeklerinde, mihraplarda, minberlerde, kapılarda, pencerelerde, duvarlarda çeşitli tezyinatlar bulunmaktadır. Fakat bazı camilerin hakkında fazla bilgi bulunmaması nedeniyle tezyinatların yapıldığı dönem kesin bilinmemektedir. Mahmut Bey Camii, İbn-i Neccar Camii, Küre-i Hadid Camii, Musa Fakih Camii gibi camilerin hakkında belli başlı araştırma ve çalışmalar yapılmıştır. Fakat Çirişoğlu Camii, Mehran Camii gibi camilerin güzel ve araştırılmaya değer tezyinatları olmasına rağmen kenarda köşede kalması nedeniyle haklarında araştırmalar bulunmamaktadır.

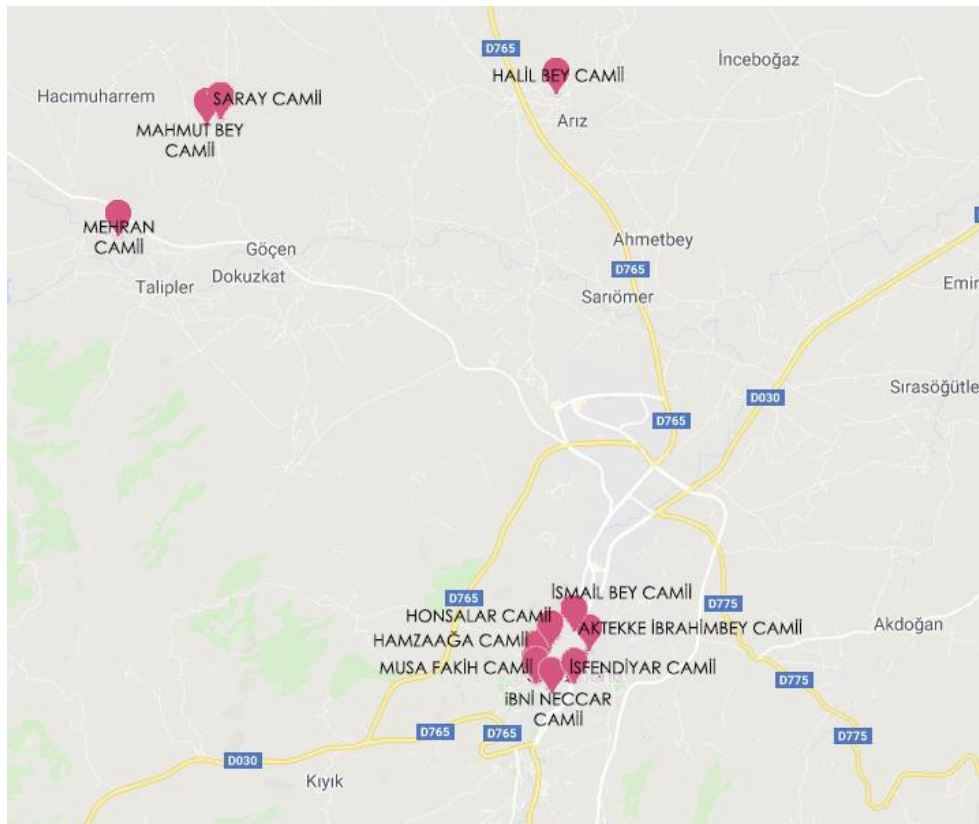
Resim 4.2 : Mahmut Bey Camii'nin tavan tezyinatı

Günümüzde korumakta en çok zorlandığımız tezyinat olan sıva üzeri kalemişidir. Candaroğulları camilerinin günümüze kadarki sürecinde cami bakımsız kalması diye yapılan badanalardan sebeple sıva üzeri kalemişi hakkında bilgi sahibi olunamamaktadır. Camilerin bir kısmında kısmi kalemişleri görünmüştür fakat anlaşılır durumda değildir. Çirişoğlu Camii bu konuda araştırılmaya değerdir.

5. KASTAMONU CANDAROĞULLARI CAMİLERİ

5.1 Kastamonu Merkez Camileri

Merkez camileri olarak ele aldığımız camilerin bir kısmı Candaroğulları döneminde mescid olarak inşa edilmiş. Fakat artan nüfus ile oluşan ihtiyaç sonucunda mescidler camiye çevrilmiştir. Bununla birlikte tarihte varlığından söz edilen Ahi Ali Camii ve Adil Bey Camii günümüze kadar korunamamıştır.

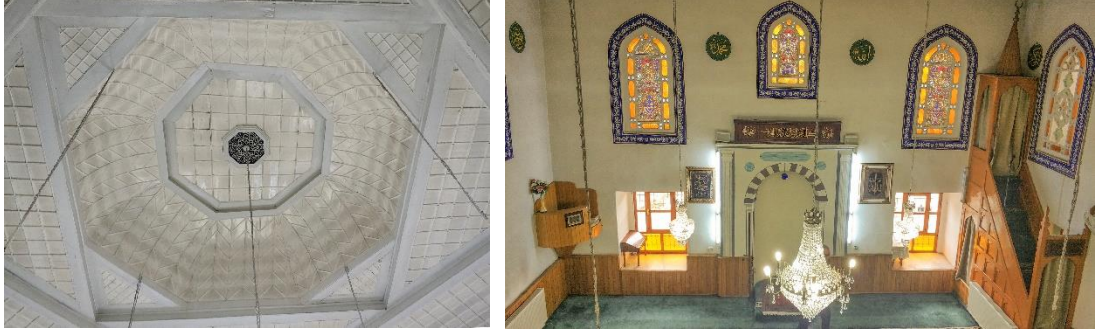

Şekil 5.1 : Kastamonu Merkez ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu

5.1.1 Aktekke İbrahim Bey Camii

Aktekke Mahallesinde bulunan cami, Ak Sokağı ile Batı Sokağı'nın kesiştiği yerde bulunmaktadır. Banisi Candaroğlu Taceddin İbrahim Bey'dir. Yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Fakat İbrahim Bey'in ölüm tarihi 1443 yılı olduğundan ondan önceki bir tarihte yapıldığı düşünülmektedir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 139). Cami günümüzde kullanılmaktadır.

Yapı ilk yapımında günümüzde bulunmayan bir imaretin mescidi olarak yapılmıştır. 1714 yılında ahşap minber konularak cami haline çevrilmiştir. Tuğladan örülen minaresi ve ahşaptan yapılmış kırılmalı tavan 17. yüzyılda eklendiği düşünülmektedir (Gökoğlu, 1952, s. 198).

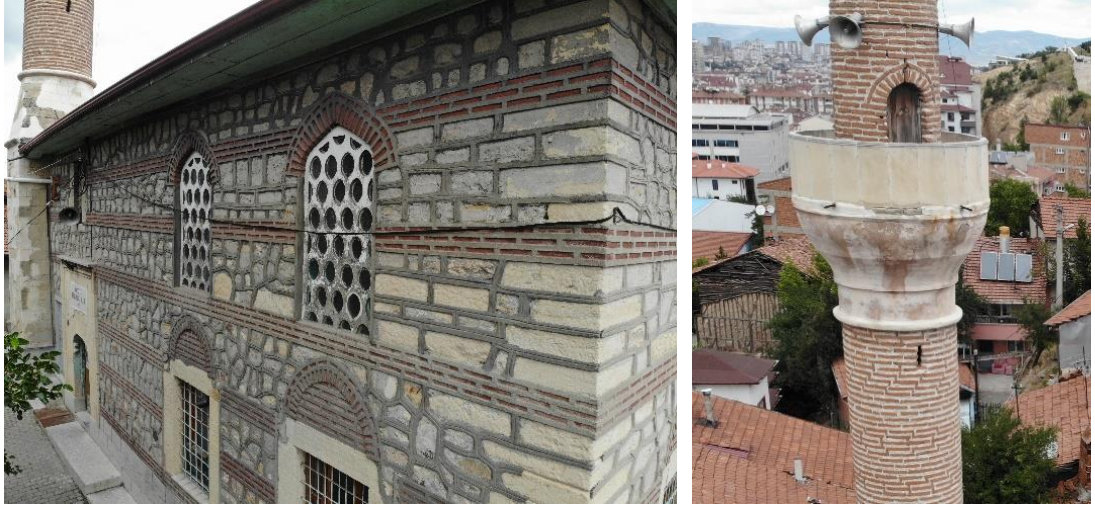

Resim 5.1: Aktekte İbrahim Bey Camii'nin kırılmalı tavanı ve harim kısmı
(Ağustos 2019)

12 m x 8,6 m boyutlarında dikdörtgen planlı harim kısmına batı cephesinde bulunan iki kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Bu kapı özgündür fakat üzeri boyanarak tarihi dokusu bozulmuştur. Batı cephesinde birde tek kanatlı muhdes demir kapı bulunmaktadır. Bu kapı mahfil katına çıkan merdivene açılmaktadır.

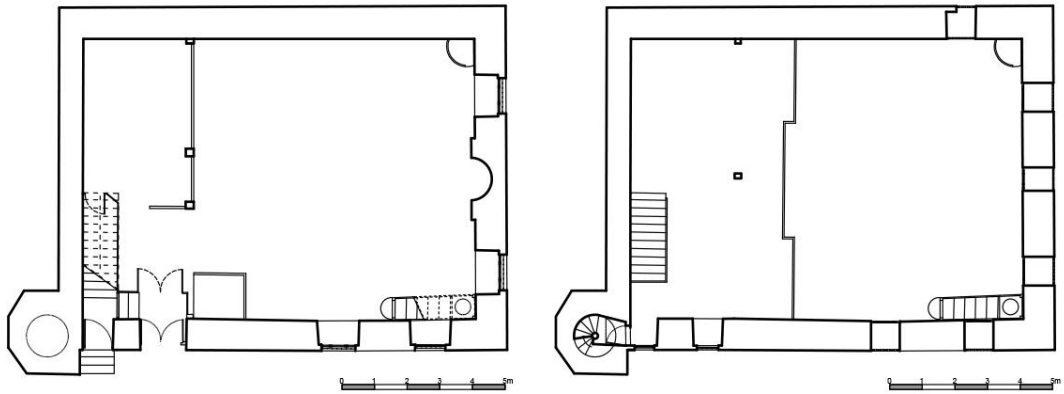
Dış duvarları, taş ve tuğladan almaşık örgü ile oluşturulmuştur. Köşelerde kesme taşlar görülmektedir. Yapının dış cephesindeki derzlerde çimentolu harç kullanılmıştır. Caminin Candaroğulları dönemine ait kısımları muhtemelen duvarlarıdır.

Minaresi tuğla ile örülmüştür. Candaroğulları dönemine ait olmadığını bildiğimiz minare, o dönemin minare tiplerinden daha yüksek ve ince olduğu görülmektedir. Minareye giriş mahfil katından yapılmaktadır.

Resim 5.2: Aktekke İbrahim Bey Camii'nin Batı Cephesi ve Minaresi (Ağustos 2019)

Pencerelerde Candaroğulları döneminde çok fazla rastlamadığımız revzenler bulunmaktadır. Vaaz kürsüsü ve minber basit olmakla birlikte günümüze yakın bir dönemde yapıldığı düşünülmektedir.

Şekil 5.2: Aktekke İbrahim Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.1.2 Halil Bey Camii

Duruçay (Kemah) köyünde bulunan cami günümüzde kullanılmaktadır. Köy tüzel kişiliğine ait olan camiye yeterli bütçenin sağlanamaması nedeniyle gerekli müdahalelerde bulunulamamıştır. Kitabesi bulunmaktadır.

Kitabenin tercümesi şu şekildedir: Mescidler Allah'a mahsustur. Orada Allah'tan başka hiçbir şeye ibadet olamaz. Bu camiye hayır sahibi büyük Emir İsmail oğlu Halil Bey 765 H. yılında yaptırdı. Allah kabul etsin (Gökoğlu, 1952, s. 199). Kitabeden anlaşıldığı üzere cami 1363 yılında Halil Bey tarafından yaptırılmıştır. Halil Bey'in Candaroğulları'nın önde gelen komutanlarından olduğu düşünülmektedir.

Cami günümüzde kullanılmaktadır. İki adet minaresi bulunmaktadır. Fakat ikisi de özgün hali değildir. Ahşap özgün minaresi kullanılamaz halde olduğu için bir hayırsever 1986 yılında caminin yanına tuğladan yeni bir minare yapmıştır. Ahşap minarenin o durumda kalmasına üzülen bir hayırsever tarafından ahşap minarede yenilenmiştir.

Resim 5.3 : Halil Bey Camii'nin havadan görünümü (Ağustos 2019)

Camiye iyonik üslupta yapılmış sütun ve başlıkları olan sivri kemerli son cemaat yerinden girilmektedir (Gökoğlu, 1952, s. 198). Bu sütunlar tahminen Bizans döneminde yapılmış bir yapıdan alınarak devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Son cemaat yerini kapatmak amaçlı yapılan müdahale son derece kötüdür. Caminin harim kapısı da günümüz cami kapılarından. Aslının nerede olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Dış cephedeki derz dolguları çok aşındığından bir hayırsever sıva yaptırmış fakat bu durum caminin patinasına zarar vermiştir. Sıvanın temizlenmesi ve aslına uygun haline

getirilmesi gerekmektedir. Yapının sıvalı olan kısımlarında Bizans dönemindeki yapıdan malzemeler kullanılmış olma ihtimalide çok yüksektir.

Çatı tasarımında Candaroğulları döneminde görmeye alışık olduğumuz kırma çatı tercih edilmiştir fakat kullanılan malzeme döneme uygun değildir, kiremit tercih edilmesi gerekmektedir.

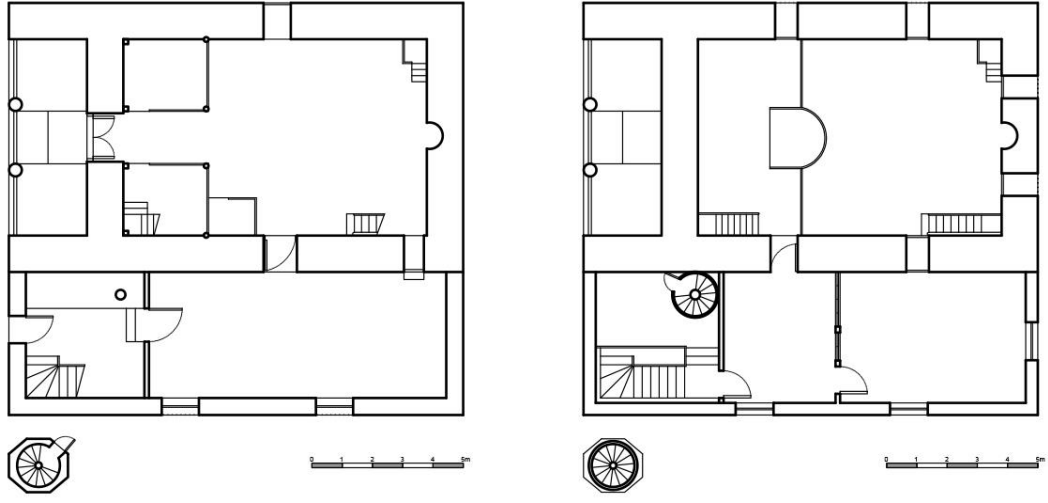

Resim 5.4: Halil Bey Camii son cemaat mahalli ve musalla taşı (Ağustos 2019)

10 m x 6,5 m ölçülerinde olan harim kısmının köy için yetersiz gelmesi nedeniyle batı cephesindeki pencere kapıya dönüştürülerek camiye yeni mekan eklenmiştir. Eklenen kısmın üst katında imam odası, minareye çıkış alanı ve mahfil katına geçiş için kapı yapılmıştır. Bu kısımların kaldırılması farklı gereklidir. Mihrabı alçıdan geometrik motifler kullanılarak yapılmıştır. Minberi basit olup ahşaptan yapılmıştır. Pencerelerinde dönem olarak uygun olmayan PVC doğrama kullanılmıştır.

Resim 5.5 : Halil Bey Camii'nin mahfilden harimi (Ağustos 2019)

Şekil 5.3 : Halil Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

Musa Fakih Camii ve Honsalar Camii'nde gördüğümüz tavan göbeklerine benzer tavan göbeği görülmektedir. Tavan göbeğinde bulunan ahşap üzerine yapılan kalemişinin muazzam bir işçiliği olduğu görülmektedir. Fakat üzerinde bozulmalar bulunmaktadır. Bozulmanın devam etmemesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Resim 5.6 : Halil Bey Camii tavan göbeği (Ağustos 2019)

5.1.3 Hamza Ağa Camii

Akmescit Mahallesi Hamzaağa Sokağında bulunan cami, 1446 tarihli vakfiyeye göre İsmail Bey döneminde Abdullah oğlu Hamza Ağa tarafından yapılmıştır. Bu hayırsever Kuzyaka Nahiyesinin Alpi köyüne de bir cami yaptırmış ve arazilerini bu iki camiye vakfetmiştir (Behçet, 1925, s. 146-149).

Resim 5.7 : Hamza Ağa Camii'nin Dış Görünümleri (Ağustos 2019)

Caminin çok fazla tamir gördüğü üzerindeki izlerden anlaşılmakta fakat hangi kısımların tamir gördüğüne dair kayıt bulunmamaktadır (Gökoğlu, 1952, s. 200). Caminin doğu cephesinde yapının kaymasını önlemek için 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından güçlendirme ve restorasyon yapılmıştır (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 130). Doğü cephesindeki pencerelerin lentosunda kullanılan çimentolu malzemenin temizlenmesi ve yerine dönemine uygun bir malzeme ile müdahale yapılması gereklidir.

Son cemaat yeri ahşap ile kapatılarak camiye müezzin, imam odası ve mahfil katına çıkış alanı gibi bölümler eklenmiştir.

Resim 5.8 : Hamza Ağa Camii'nin mahfil kısmı ve minberi (Ağustos 2019)

Resim 5.9 : Hamza Ağa Camii'nin mihrabı ve mihrap üzerindeki revzeni (Ağustos 2019)

9,5 m x 12,4 m boyutlarında olan harim kısmına kuzeydeki son cemaat yerinden açılan kapıdan girilmektedir. Özgün ahşap direkleri ve mahfili iyi durumdadır. Sonradan eklenen ahşap kısımlar tarihi atmosferi bozmamıştır. Mihrabı geometrik motiflerle bezenmiş alçıdan yapılmıştır. Minberi ahşap yapılmış fakat özgün değildir.

Alt pencere açıklıkları düz, üst pencere açıklıkları sivri kemerlidir. Alt pencerelerde sivri kemerli hafifletme kemeri kullanılmıştır. Mihrap üzerindeki revzende rakamlar olduğu görülmektedir. Hicri 1141 tarihi caminin onarım geçirdiği veya revzenlerin yapıldığı tarih olabilir.

Şekil 5.4 : Hamza Ağa Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.1.4 Honsalar Camii

Honsalar Mahallesi'nin Gökdere Caddesi'nde bulunan caminin kitabesi bulunmamaktadır. Bu nedenle yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. İsfendiyar Bey döneminde 1417 yılında olan bir savaşı anlatan tarihi belgelerden caminin bu tarihte mevcut olduğunu anlamaktayız. Yine bu tarihi belgenin ışığında banisinin İsfendiyar Bey'in ordusunun başkumandanı olan Honsalar olduğu söylenilmektedir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 134-135).

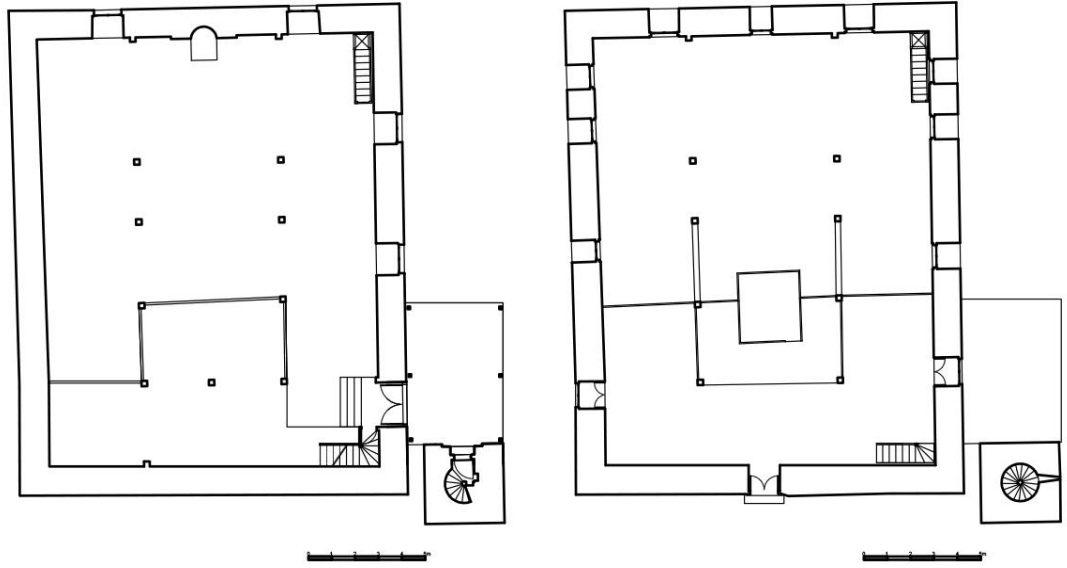
Resim 5.10 : Honsalar Camii dış görünümü ve harim kısmı (Ağustos 2019)

1530 yıllarında cami bir dönem halveti dergahı olarak kullanılmış ve sonrasında çıkan yangın ile zarar gördüğü kayıtlarda geçmektedir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 135).

1850 tarihinde detaylı bir tamirat geçirdiği bilinmektedir. Tavan, mahfil, minber, tahta döşemesi bu dönemde yapıldığı söylenilmektedir (Gökoğlu, 1952, s. 216). Fakat tavan göbeğinin ve ahşap taşıyıcılarının bir kısmının daha eski olduğu düşünülmektedir.

Resim 5.11 : Honsalar Camii'nin tavan göbeği

Şekil 5.5 : Honsalar Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

Caminin duvarları taştan olup sıva ile kaplıdır. Çıkan yangından sebep taşların durumu iyi olmayabilir. Dönem camileri genelde sıvasızdır. Muhtemelen yangından sonra sıvanmış olma ihtimali yüksektir. Bu şekilde caminin patinası yok edilmiştir. Taşların durumu kontrol edilerek sıva kaldırılmalıdır. Pencere açıklıkları düz ve sivri kemerle geçilmiştir.

Minare kapısının açıklığı basık kemer ile kesme taştan yapılmıştır. Kemerin üzerindeki nişte görülen taş işçiliğinin benzeri İsmail Bey Camii'nde de görülmektedir. Minaresinin kaidesi kesme taş, gövdesi tuğladan yapılmıştır. İsmail Bey Camii'nin minaresi gibi gövdesi kalın, petek ve külah kısmı kısadır.

14.25 m x 18.30 m ölçülerinde olan harim kısmına batı cephesindeki kapıdan girilmektedir. Harimi sade ve ferahdır. Mihrabı alçıdan yapılmış ve iyi durumdadır. Harimden merdiven ile ulaşılan mahfil katına kuzey cepheden yani Hızıroğlu Sokak'tan da giriş kapısı yapılmıştır. Çatısı dönem camilerinde görmeye alışık olduğumuz kırma çatıdır. Çatı örtüsü olarak alaturka kiremit kullanılmıştır.

Resim 5.12 : Honsalar Camii'nin ana kapısı ve minare kapısı (Ağustos 2019)

Resim 5.13 : Honsalar Camii'nin mihrabı ve minberi (Ağustos 2019)

5.1.5 İbn-i Neccar Camii

İbn-i Neccar (Yavuzselim) Mahallesi'nin Eligüzel Sokağı'nda bulunan cami, Eligüzel Camii olarak da bilinmektedir. Cami 2019 yılının ağustos ayında restorasyundaydı. Kitabesi bulunmaktadır.

Kitabenin tercümesi şu şekildedir: Allah’u Teala buyurdu ki ‘Mescidler Allah’a mahsustur. Orada Allah’tan başka bir şeye dua etmeyin.’ Peygamber Aleyhisselam buyurdu ki ‘Bir kimse Allah rızası için bir mescid yaptırrsa Allah ona cennette bir ev yaptırır. Bu mübarek mescidi Dülger oğlu adıyla şöhret bulan Murad’ın oğlu Hacı Nusret 754 H. yılında yaptırdı (Gökoğlu, 1952, s. 195). Kitabeden de anlaşıldığı üzere camiyi Hacı Nusret 1353 yılında yaptırmıştır.

Resim 5.14: İbn-i Neccar Camii'nin sokaktan görünümü (Ağustos 2019)

Duvarları kesme taştan yapılan caminin güney cephesinde çok ince işçilikli detaylar bulunmaktadır. Bu detaylar bitki motifleri, caminin silüeti ve kuş barınaklarıdır. Bu detaylarda zamanla oluşan aşınmalar nedeniyle belirginliği azalmıştır. Bu konuda gerekli önlemler alınmalıdır.

1923 yılında kubbelerin çatlakları, ahşap kısımları ve minaresi tamir edilmiş olmasına rağmen uzun süre metruk kalmış, 1943 yılında olan deprem sonucunda son cemaat mahalli yıkılmıştır (Gökoğlu, 1952, s. 195). 1966 yılında klasik tuğla ve betonarme kullanılarak kubbelerin onarılması ve ödenek yeterse minaresinin onarılması kararı alınmış ve 1968 yılında onarım tamamlanmıştır (Eyüpgiller, 1999, s. 69) Geçirdiği

onarım sonucu kubbelerin özgün halinden uzaklaştığı söylenilmektedir (Kızıltan, 1958, s. 51).

Resim 5.15 : İbn-i Neccar Camii kapısı
(Kastamonu Camileri-Türbeleri ve
Diğer Tarihi Eserler I)

Caminin ahşap kapısı çok ince işçilik ile yapılmıştır. Kapının binisindeki yazıdan anlaşıldığı üzere 1356 yılında Ankaralı

Mahmud'un oğlu nakkaş Abdullah tarafından yapılmıştır (Gökoğlu, 1952, s. 196). Kapının özgün kısmı yekpare iki tabla ve biniden oluşmaktadır. Kapıya sonradan geçme tekniği ilave yapılmıştır. Kapının yüzeyi iyice karardığı için ağacın cinsi tam tahmin edilememektedir. Fakat saz ağacı, hint meşesi, abanoz ve meşe olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır (Uysal, 1991, s. 50). Kapının üzerine motiflerle birlikte Kur'anı Kerim'deki Cin suresinin 18. ayeti işlenmiştir. Kapı kanatlarında simetriyi bozan küçük detaylar bulunmaktadır (Uysal, 1991, s. 56).

Harim kısmının çatısı tromplarla geçiş yapılan tek kubbedir (Gökoğlu, 1952, s. 196). Son cemaat yerinin çatısı da 3 kubbeden oluşmaktadır. Çatı örtüsü olarak kurşun kullanılmıştır.

Resim 5.16 : İbn-i Neccar Camii'nin güney
cephesindeki motifler (Ağustos 2019)

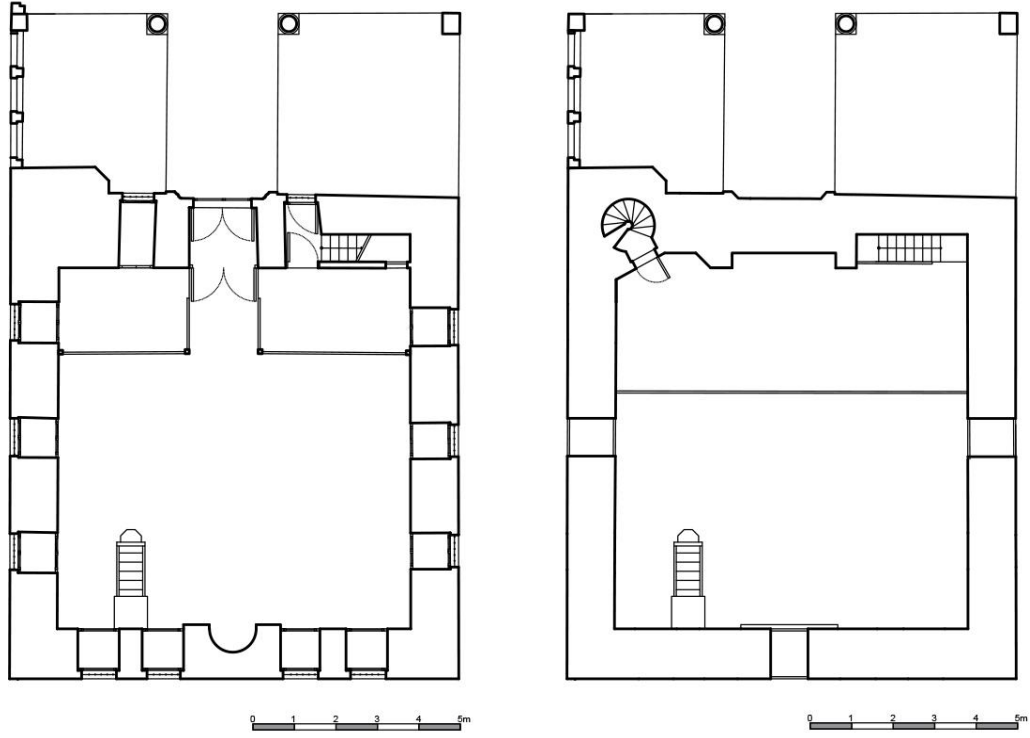

Resim 5.17 : 21/05/2018 tarihli ihale ilanından harim görselleri (www.ilan.gov.tr)

Resim 5.18 : İbn-i Neccar Camii'nin son cemaat yerindeki kubbe, harimdeki minber ve mihrap (Ağustos 2019)

8.50 m x 8.67 m ölçülerinde olan harim kısmında diğer dönem camilerine göre farklı kalemşileri bulunmaktadır. Mihrapta malzeme olarak taş tercih edilmiştir. Üzerinde çiçek motiflerinin olduğu süslemeler bulunmaktadır. Minberde ise ahşap malzeme tercih edilmiştir. Tarihi camilerin tümünde gördüğümüz gibi ahşap yüzeylerle birlikte minberde aynı renk ile boyanmıştır. Restorasyon aşamasında minberin üzerindeki boya temizlenerek doğru bir tercih yapılmıştır.

Şekil 5.6: İbn-i Neccar Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.1.6 İsfendiyar Bey Camii

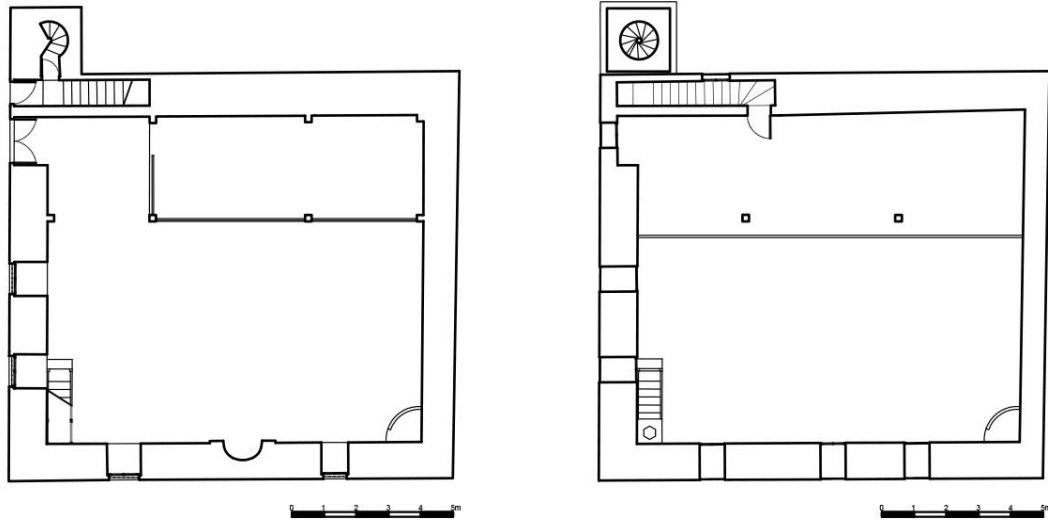
İsfendiyar Mahallesi'nin Atatürk Caddesi üzerinde bulunan cami 2019 yılının ağustos ayında restorasyondaydı. Cami Candaroğlu İsfendiyar Bey tarafından 1398 yılında imaret mescidi olarak yapılmıştır.

Caminin yanında imaret, zaviye ve medrese binaları olduğu bilinmesine rağmen günümüzde bu binalara dair 2017 yılındaki cami restorasyonu sırasında çıkan iki katlı fırın harabesinden başka bir iz yoktur (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 141).

Cami 1712 yılında Hacı Ali isimli bir hayır sahibi tarafından tamir ettirildiği mihrabın iki yanındaki şamdanlar üzerinde yazılı olan manzumedan anlaşılmaktadır. 1838 yılında da camiye bir takım müdahaleler yapılmıştır (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 141). 1952 yılında tekrardan bakıma ihtiyacı olduğu söylenilmektedir (Eyüpgiller, 1999, s. 71).

Resim 5.19 : İsfendiyar Bey Camii'nin sokaktan görünümü (Ağustos 2019)

Şekil 5.7 : İsfendiyar Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

Önündeki yol kotundan yukarıda olan camiye merdivenlerle ulaşılmaktadır. Ahşap olan minaresi 1948 yılında eklenmiştir. Duvarları moloz yığma taş duvardır (Gökoğlu, 1952, s. 197). Cephesi ve iç duvarları tamamen sıvayla kaplanmıştır. Dönem

camilerinde genel olarak dış cephelerinde sıva kullanılmamaktadır. Eğer taşlar iyi durumda ise sıvanın kaldırılması daha doğrudur.

Resim 5.20 : İsfendiyar Bey Camii'nin minberi ve mihrabı (Ağustos 2019)

10,1 m x 11,6 m ölçülerinde olan harime batı cephesindeki son cemaat yerinden büyük kapı ile giriş yapılmaktadır. Batı cephesindeki küçük kapı ise minare girişine ve mahfil katına çıkılan merdivene açılmaktadır. Minberi ahşaptır. Mihrap kısmında motiflerin anlaşılmadığı muhtemelen sıva altından çıkarılan süslemeleri bulunmaktadır.

5.1.7 İsmail Bey (İmaret) Camii

Şehinşah kayasının üzerine yapılan cami temel kazısı yapılmadan inşa edildiğinden halk arasında Temelsiz Cami olarak da bilinir. Aşağı İmaret Sokağı'nda olan caminin yanında han, medrese, türbe ve imaret bulunmaktadır. Kitabesi bulunmaktadır.

Kitabenin tercümesi şu şekildedir: Allah'ın adıyla kitabeyi yazıyorum. Dünyamın ahiretin selameti sizin üzerinize olsun. Dünya meşakkatlerine sabru tahammül, günahtan sakındığınız için ahirette büyük mükafatı göreceksiniz. Böyle iyilik edenlerin ahiretteki makamları ne güzeldir. Bu mübarek binanın yapılmasını, büyük, yüksek makam sahibi alim, adil olan İsmail Bey emretti. İsmail Bey'in babası İbrahim,

onunda babası İsfendiyar Bey'dir. Allah İsmail Bey'in hayırlı işlerini kabul etsin (Gökoğlu, 1952, s. 201-202). Kitabeden anlaşıldığı üzere İsmail Bey tarafından 1451 yılında yapılmıştır.

Caminin batısında ve doğusunda iki adet bölüm bulunmaktadır. Her iki bölüme cami içerisinden geçilmektedir. Batıdaki alanda ocak bulunması nedeniyle imaret mutfağı, doğusundakinin ambar veya yemekhane olarak yapıldığı tahmin edilmektedir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 89). Ayrıca bu bölümlerin zaviye olarak kullanıldığı da söylenilmektedir (Eyüpgiller, 1999, s. 72). Günümüzde bu bölümler ibadet alanı olarak kullanılmaktadır.

Resim 5.21 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin dış görüntüleri (Ağustos 2019)

Duvarları ve minaresi kesme taştan, kubbeleri tuğladan örülmüştür. Harim kısmının çatısını iki kubbe, son cemaat yerinin çatısını ise beş adet kubbe oluşturmaktadır. Eski imaret kısmının tavanı düz fakat önceden tonoz olduğuna dair bilgi bulunmaktadır (Gökoğlu, 1952, s. 202). Eski yemekhane kısmının tavanı tonoz ile geçilmiştir. Çatı örtüsü olarak kurşun kaplama yapılmıştır. Tek şerefeli minaresine harim kısmından girilmektedir. Özgün olan minaresinin külâh kısmı oldukça kısadır.

Resim 5.22 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin taç kapısı ve minare kapısı (Ağustos 2019)

Taç kapısında ve minareye giriş kapısındaki taş işlemleri Candaroğulları döneminde az rastladığımız detaylardandır. Taç kapıda mermer üzerine işleme yapılmıştır. Basık kemer ile geçilen kapının etrafı silmelerle çevrilmiş ve iki yanında sütunçeleri bulunmaktadır. Minare kapısında caminin genelinde kullanılan Kastamonu kalkerini kullanılmıştır. Minareye çıkan basamakta ve kavsarada taş oymaları bulunmaktadır.

Resim 5.23 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin İmaret Ocağı (Ağustos 2019)

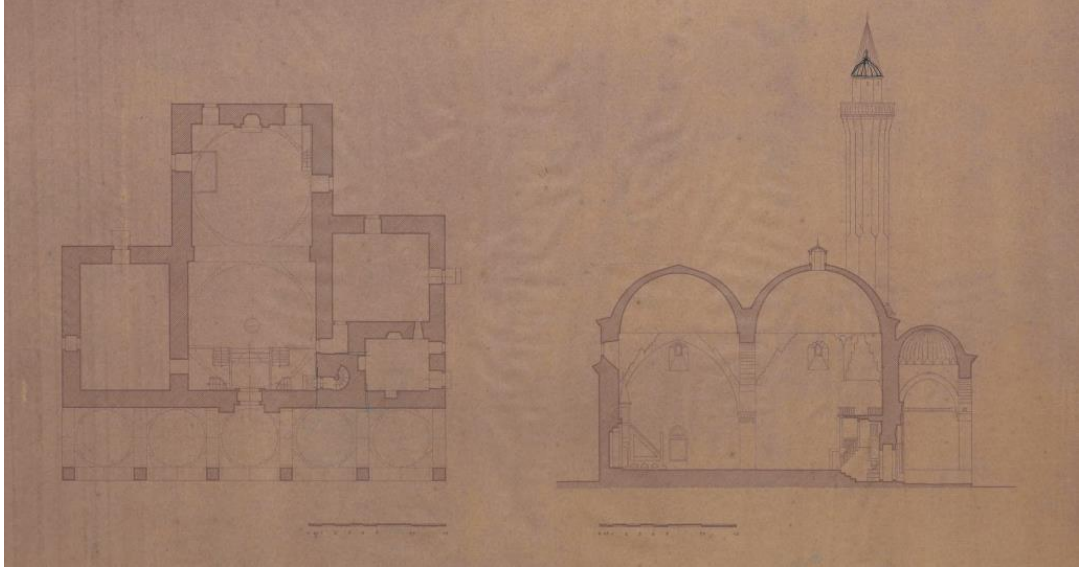
Caminin 19,2 m x 9,3 m ölçülerinde olan harimi iki farklı yükseltiden oluşmaktadır. Güneydeki harim kısmına 6 basamak ile çıkılarak ulaşılmaktadır. İncelenen tarihi planlara göre bu yükseltinin değişime uğradığı görülmektedir.

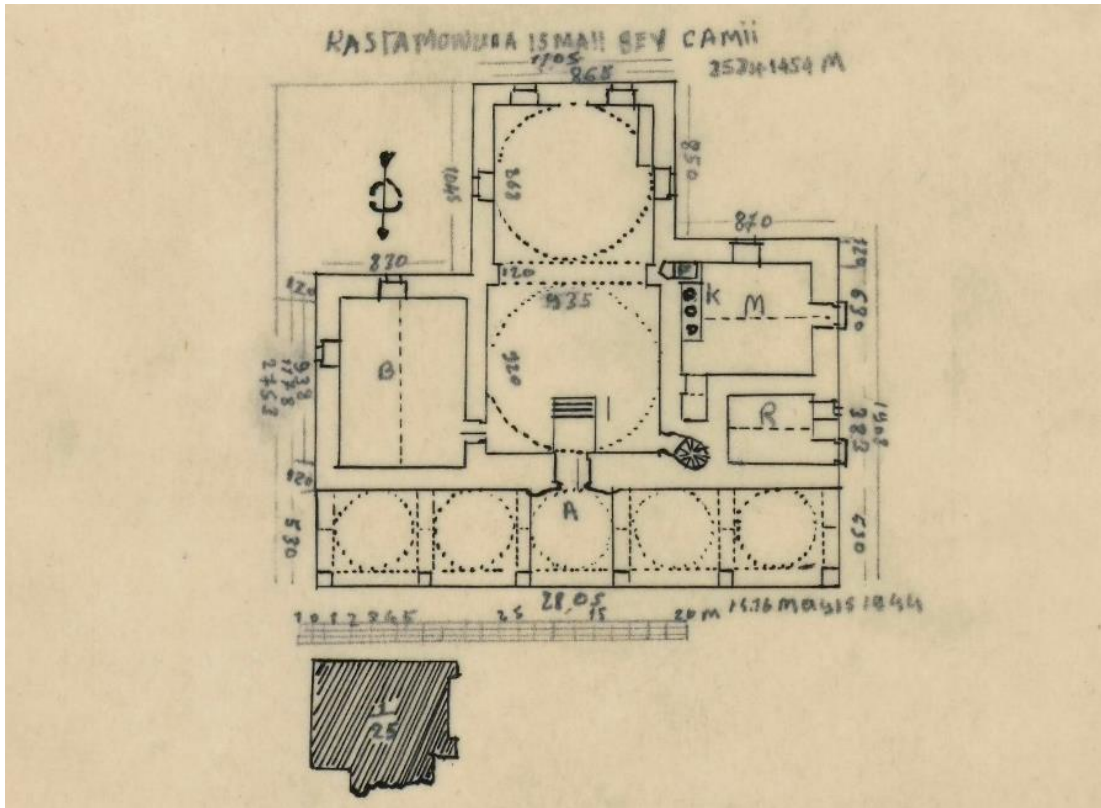
Resim 5.24 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin harimi (Ağustos 2019)

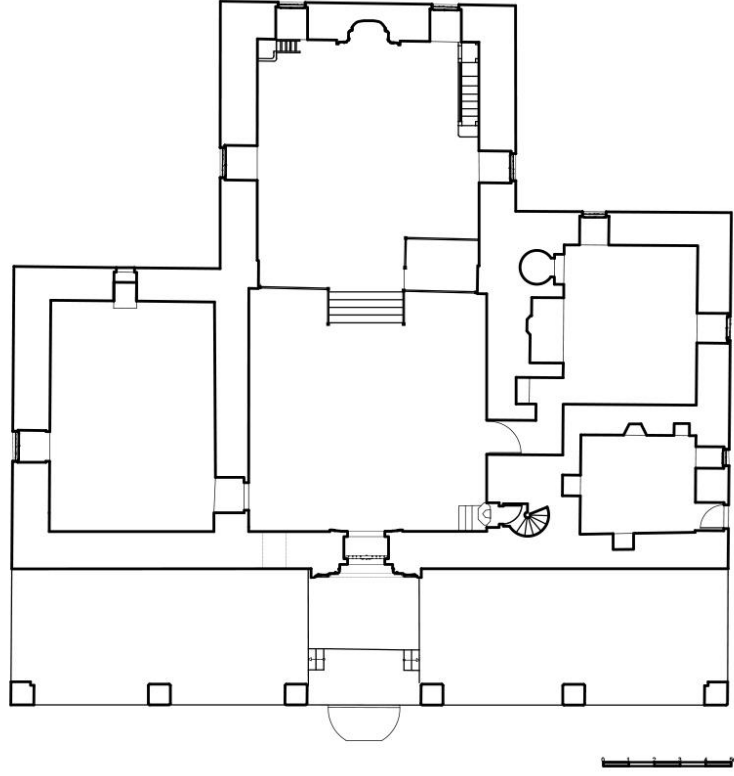
Resim 5.25 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin batıdan çekilmiş olan eski fotoğrafı
(SALT Araştırma, Ali Saim Ülgen 1944)

Şekil 5.8: SALT Araştırma, Kastamonu İsmail Bey Camii çizimleri - Halid Tançgil

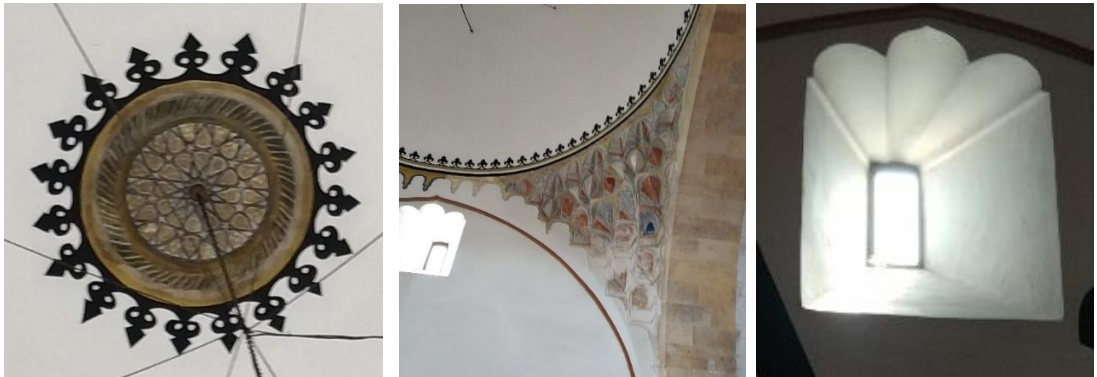

Şekil 5.9 : SALT Araştırma, İsmail Bey Camii Plan Çizimi - Ali Saim Ülgen 1944

Şekil 5.10 : İsmail Bey (İmaret) Camii'nin zemin kat planı

Harim kısmında dantel gibi işlenmiş çok güzel detaylar bulunmaktadır. Bu detayları sıralamak gerekirse kubbeyi taşıyan pandantiflerdeki taş işçilikleri ve kubbenin göbeğindeki ahşap oyma işçiliğidir. Ayrıca şevli pencerelerde uygulanan detay camiye karakteristik bir özellik katmıştır.

Resim 5.26 : İsmail Bey Camii'nin harimde bulunan tavan göbeği, kubbeyi taşıyan pandantifi ve küçük penceresi (Ağustos 2019)

5.1.8 Mahmut Bey Camii

Merkeze bağılı olan Kasaba Köyü'nde bulunan cami çivisiz cami olarak bilinmektedir. Cami köy tüzel kişiliğinin 2005 yılında tekrar vakıfların mülkiyetine geçmiştir. UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'ne girerek hak ettiği kıymeti bulmuştur. Kapı üzerinde kitabesi bulunmaktadır.

Kitabenin tercümesi şu şekildedir: Mescitler Allah'a mahsustur. Orada Allah'tan başkasına ibadet olmaz. Bu mübarek caminin yapılmasını 768 H. yılının Ramazan ayında merhum Adil Bey'in oğlu büyük Emir Mahmut Bey emretti. Allah onun yattığı toprağı güzel etsin (Gökoğlu, 1952, s. 199). Kitabeden anlaşıldığı üzere cami 1366 yılında Candaroğlu Hükümdarı Kötürüm Beyazıd'ın kardeşi Emir Mahmut Bey tarafından yaptırılmıştır.

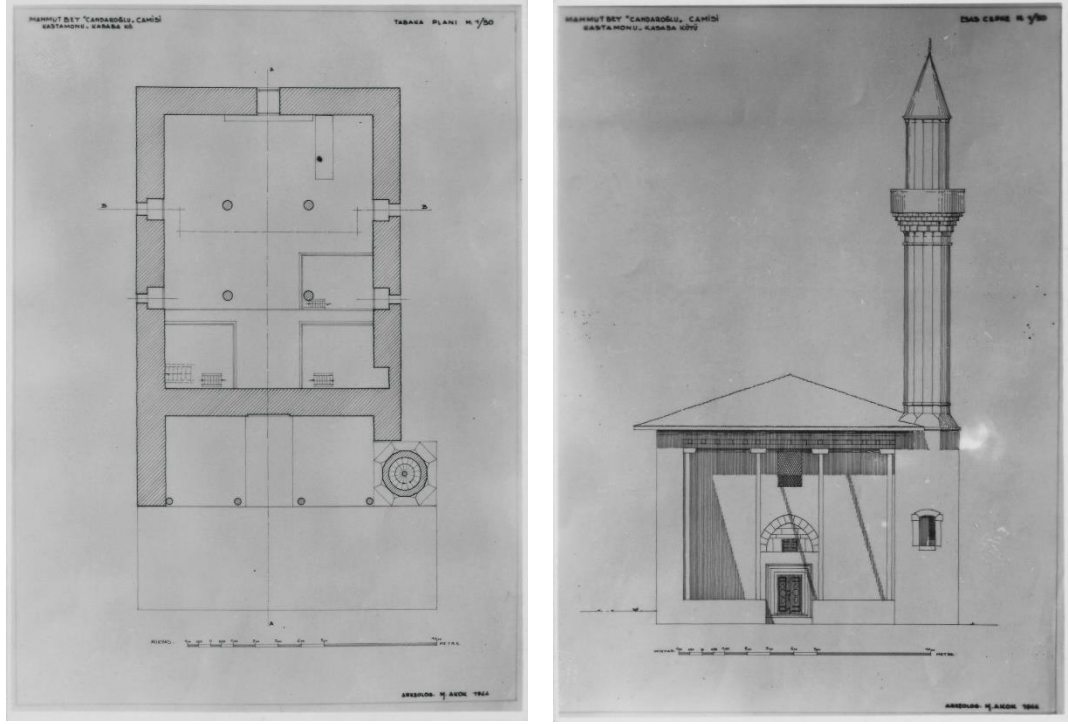

Resim 5.27 : Mahmut Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

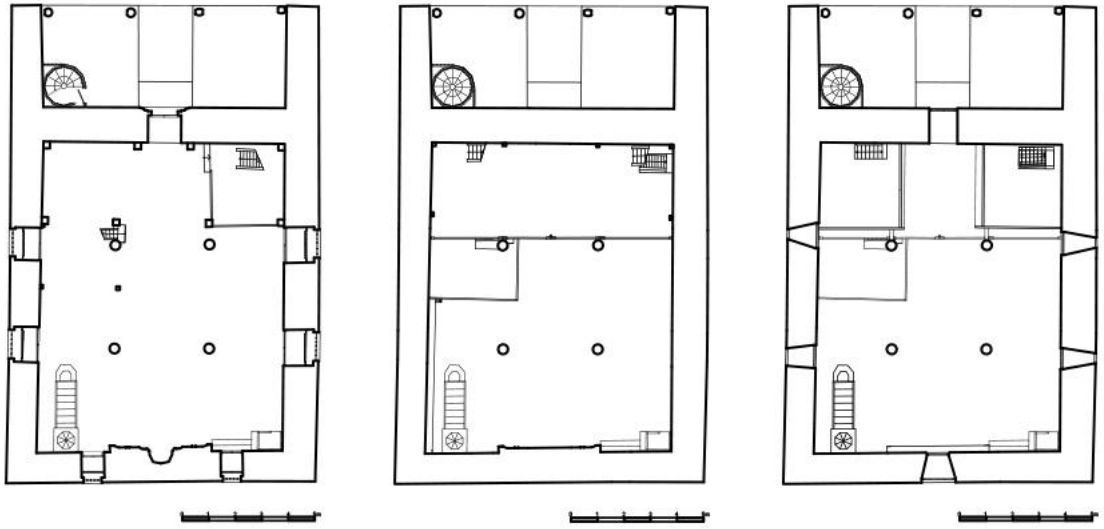
Mahmut Bey Candaroğlu ordusunun başkumandanıydı. Karargahı ve sarayı da bu kasabadaydı. Kasabanın eski adı Ilısu Kasabası'dır (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 142).

Minaresi günümüzde ahşaptır. Tarihi bir değeri bulunmamakla birlikte Candaroğulları dönem camilerinde gördüğümüz tarzda yapılmıştır. 20.yy da daha farklı bir minaresi

olduğu bilinmektedir (Akok, 1946, s. 293). Fakat Candaroğulları dönem mimarisinden uzak olması nedeniyle minare günümüzdeki haline çevrilmiştir.

Şekil 5.11 : Mahmut Bey Camii'nin eski planı ve görünüşü (Akok, Kastamonu Mahmutbey Candaroğlu Cami çizimleri, 1944)

Şekil 5.12 : Mahmut Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katları planları

9,10 m x 11,70 m ölçülerinde olan harime kuzeyde bulunan son cemaat mahallinden geçerek ahşap kapıdan girilmektedir. Harimin dikkat çeken kısımları minber, mihrap ve mahfildir. Çatı kırma çatıdır ve çatı örtüsü kiremittir.

Resim 5.28 : Mahmut Bey Camii'nin kapısı ve mahfili (Ağustos 2019)

Ahşap olan kapı işlemleriyle dikkat çekmektedir. Binisinde Mahmut Bey'in kapının yapımını üstlendiği yazmaktadır. Fakat yapan ustanın ismi ve tarihi yazmamaktadır. Aynı İbni Neccar Camii kapısının üzerinde olduğu gibi kapının üzerine Cin Suresi'nin 18. Ayeti nakşedilmiştir ve tasarımı İbni Neccar Camii'nin kapısını anımsatmaktadır (Bilici, 1988, s. 90). Bu nedenle Ankaralı Nakkaş Abdullah tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Bu kapılar 1997 yılında çalınmış ve yerine imitasyonu yapılmıştır. Sonrasında kapılar bulunmuştur. Çalınma durumunun tekrarlanmaması için kapılar Kastamonu Müzesi'nde sergilenmektedir yerine de imitasyonları konulmuştur (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 143).

Mihrabı alçıdan yapılmıştır. Gerek teknik gerek süsleme stili bakımından caminin yapılış çağını yansıtmaktadır. Mihrabın nişi çok köşelidir. Nişin iki yerinde dönebilir şekilde sütuncuklar vardır. Mihrabın geniş panosu kabartma, geometrik ve bitkisel

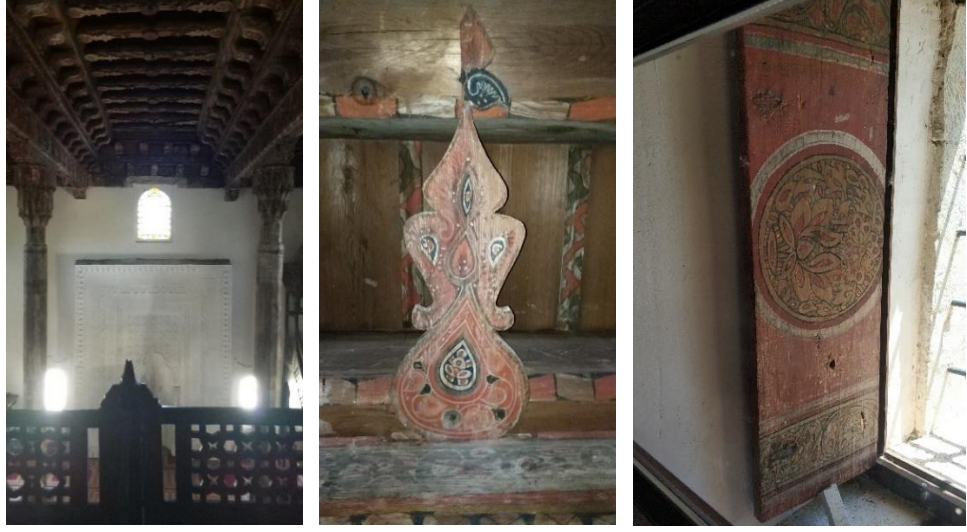
süslerle bezenmiştir. Mihrabın iki yanında bulunan pencerelerin üzerinde de alçı işlemler bulunmaktadır. (Akok, 1946, s. 297).

Minberi ahşaptan yapılmıştır. Minberin eski hali mahfillerle bir uyum içinde olduğunu minberin taç kısmının işlemlerinden anlaşılmaktadır (Akok, 1946, s. 297).

Resim 5.29 : Mahmut Bey Camii'nin mihrap ve minberi (Ağustos 2019)

Mahfil ahşaptan yapılmış ve özgün durumdadır. Ahşap direkler tarafından taşınmıştır. Mahfillerdeki ahşapların bindirme tekniği ile yapıldığı ve çivi kullanılmadığı söylenilmektedir. Mahfil üç kottan oluşmaktadır. İlk kot önde olan kısımdır. Muhtemelen müezzin mahfili olarak tasarlanmıştır. Harim kotundan merdiven ile çıkılmaktadır. Bu mahfilden diğer mahfillere geçiş bulunmamaktadır. İkinci kotta olan mahfil en büyük mahfildir. Buraya harimden merdiven ile geçilmektedir. Üçüncü kottaki mahfiller iki kısımdan oluşmaktadır. Alttaki mahfilden merdiven ile çıkılmaktadır. Mahfillerin alt kısımlarında ve tavanlarda yapılan kalemışleri muazzam bir işçilikle yapılmıştır ve bize Candaroğulları dönemi hakkında bilgi vermektedir. Bu motiflerden pencerelerdeki ahşap kanatlarda da bulunmaktadır.

Resim 5.30 : Mahmut Bey Camii'nin tavanı, tavan süslemesi ve pencere kanadı
(Ağustos 2019)

5.1.9 Mehran Camii

Resim 5.31 : Mehran Camii'nin güneybatıdan ve kuzeyden görünümü (Ağustos 2019)

Merkeze bağlı olan Hacımuharrem Köyü Mehran Mahallesi'ndeki cami günümüzde kullanıma kapatılmıştır. Kitabesi bulunmamaktadır. Paşa Bey Oğlu Hacı Bey

tarafından Candaroğulları zamanında inşa edilmiştir. Banisi tarafından bir zaviye kurulduğu ve caminin de dergah cami olduğu kayıtlarda geçmektedir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 208).

Minarenin boyu oldukça kısadır. Bu durum yapının ilk yapımında mahfil katının olmadığını sonra ihtiyaçtan sebep eklenildiği düşündürmektedir. Fakat duvar örgüsünün çok farklılaşmamasından yapıldığı döneme yakın bir zamanda yapıldığını düşündürmektedir. Minarenin kaidesi moloz taştan örülmüş, şerefesi diyebileceğimiz pencere açıklıkları olan kısım tuğla ile örülmüştür.

Kuzeyden harime giriş yapılmaktadır. Bu duvarın derzleri oldukça kötü durumdadır. Kilitli olan kapıya ulaşım bitkilerden sebep zor durumdadır.

Doğu duvar örgüsünde tuğla, moloz taş ve kesme taş kullanıldığı görülmektedir. 2014 yılında doğu duvarı definciler tarafından zarar görmüş durumdadır. Sonrasında duvar günümüz malzemeleri ile zarar gören kısmı yeniden örülerek ayakta durması sağlanmıştır. Çatısı dönem camilerinde görmeye alışık olduğumuz kırma çatı tercih edilmiştir.

Resim 5.32 : Mehran Camii'nin doğu cephesinin eski hali (Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları, 2014) ve son hali (Ağustos 2019)

Resim 5.33 : Mehran Camii'nin hariminden görüntüler (Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları, 2014)

Resim 5.34 : Mehran Camii'nin tavanı (Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları, 2014)

2014 yılındaki fotoğraflardan yola çıkılarak; tavanda ahşap kubbe bulunmakta, mahfil katına ahşap merdiven ile kuzeydoğudan çıkılmakta, minareye mahfil katından kapı

ile girilmekte, harimin batı ve doğu duvarlarında dikdörtgen biçimli süslemeler bulunmakta ve minberin üzerinde süslemeler bulunmaktadır.

5.1.10 Musa Fakih Camii

Hisarardı Mahallesiindeki Gümüşlüce Caddesi üzerinde bulunan cami bakımlı durumdadır ve günümüzde kullanılmaktadır. Kitabesi olmadığından yapılış tarihi kesin bilinmemektedir. Zihnizade Camii olarak bilinmektedir. Bunun nedeni Zihnizade isimli bir ailenin camiye sahiplenmesidir. Cami 1950 yılında bir süre ibadete kapalı kalmış 1951 yılında Vakıflara devredilerek tekrardan ibadete açılmıştır (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 148).

Caminin küçük gelmesi nedeniyle son cemaat yeri ahşap ve cam ile kapatılarak namaz kılma alanı, imam odası gibi alanlar oluşturulmuştur.

Resim 5.35 : Musa Fakih Camii'nin dış görünüşü (Ağustos 2019)

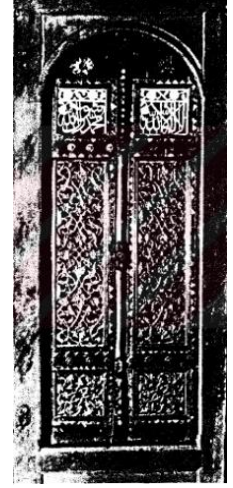
Yeni olan minaresi ahşap olup, Candaroğulları mimarisine uygundur. 1966 yılında Şeyh Şabanı Veli Derneği tarafından tamir edilmiştir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-

Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler I, 2018, s. 148). Kıırma çatı olarak tasarlanan çatının örtüsü alaturka kiremittir. Bakımlı ve iyi durumdadır. Duvarları moloz yığma taştır. Pencere açıklıkları düz ve sivri kemerlidir.

Cami 1748 yılında ashab-ı hayrattan Hacı Ali Efendi adlı bir hayır sahibi tarafından tamir ettirilmiş ve minber eklenilmiştir. Tavan süslemelerinde aynı tarihte eklenildiği düşünülmektedir (Gökoğlu, 1952, s. 214).

9,31 m x 11,70 m boyutlarında olan harim kısmına son cemaat mahallinden girilmektedir. Harime alçıdan olan mihrabı, kalemişiyle süslenmiş ahşap minberi ve tavan göbeği hoş bir atmosfer katmaktadır. Alçı ile yapılmış olan mihrabı geometrik motiflerle süslenmiştir.

Minberde malzeme olarak çam ağacı kullanılmıştır. Kullanılan süsleme teknikleri çakma künde kari ve kalemişidir (Uysal, 1991, s. 95). Minber kapısının binisi üzerinde 1748 yılında Topçuzade Muhammed (Mehmet) Usta tarafından yapıldığı yazmaktadır fakat bu kapılar çalınmıştır (Uysal, 1991, s. 98). Çalınan kapılar ceviz ağacından yapılmış, üzerinde sedef ve telden işlemler yapılmıştır (Uysal, 1991, s. 107).

Resim 5.36 :
Musa Fakih
Camii'nin
çalınan minber
kapısı (Sayit
Uysal)

Resim 5.37 : Musa Fakih Camii'nin harimi (Ağustos 2019)

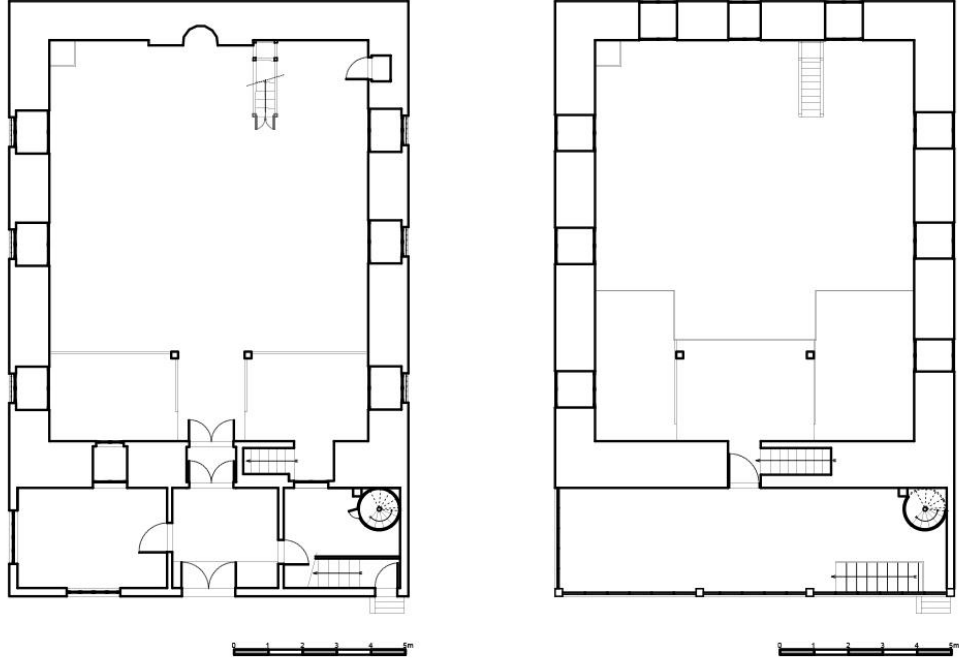
Resim 5.38 : Musa Fakih Camii'nin tavan göbeği (Ağustos 2019)

Tavanın ortasında ahşap çubuklarla meydana getirilmiş altı kollu yıldızların bulunduğu bir zemin oluşturulmuştur. Zeminin etrafını çevreleyen kalemişinden şerit bulunmaktadır. Zeminin ortasında kalan kısım tavan göbeğini oluşturmakta ve şerit ile aynı üslupta süslemeler bulunmaktadır. Tavanda kullanılan altı kollu yıldızlardan Uruz Bey Camii'nin minberinde de görülmektedir.

Mahfilleri ahşaptan tasarlanmış ve bindirme tekniği kullanılmıştır. Mahfilin tavanında da ahşap çubuklarla yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Kadınlar mahfili muşabaklarla harimden ayrılmıştır.

Resim 5.39 : Musa Fakih Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

Şekil 5.13 : Musa Fakih Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.1.11 Saray Camii

Merkeze bağlı olan Kasaba Köyü'nde bulunan cami Mahmut Bey Camii'ne çok yakın mesafededir. Kitabesi olmadığından banisi ve ne zaman yapıldığı belli değildir. Fakat köylünün ifadesine göre Mahmut Bey Camii'nden önce yapılmıştır. Vakıf kayıtlarından anlaşıldığı üzere de köyün ilk camisidir. Candaroğulları Beyliği'nin askeri birliğinin olduğu bu köyde sarayın olması da muhtemeldir. İsminin saray olması nedeniyle sarayın camisi olarak yapılmış olması ihtimali yüksektir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 148). Köy tüzel kişiliğine ait olan cami kullanıma açık fakat çok sahipsiz kalmıştır.

Resim 5.40 : Saray Camii'nin kapısı, penceresi ve yıkılan minarenin kaidesi
(Ağustos 2019)

Duvarlarda yığma moloz taş köşelerde kesme taş kullanılmıştır. Duvarlarda oluşan çatlaklar bulunmaktadır. Bunların nedeni dere yatağına yakın olması olabilir. Durumun detaylı araştırılması önemlidir. Basık kemerli giriş kapısında kesme taşlar kullanılmıştır. Kapı üzerinde boş kitabe yeri mevcuttur. Pencerelede tuğla ve kesme taştan hafifletme kemeri kullanılmıştır.

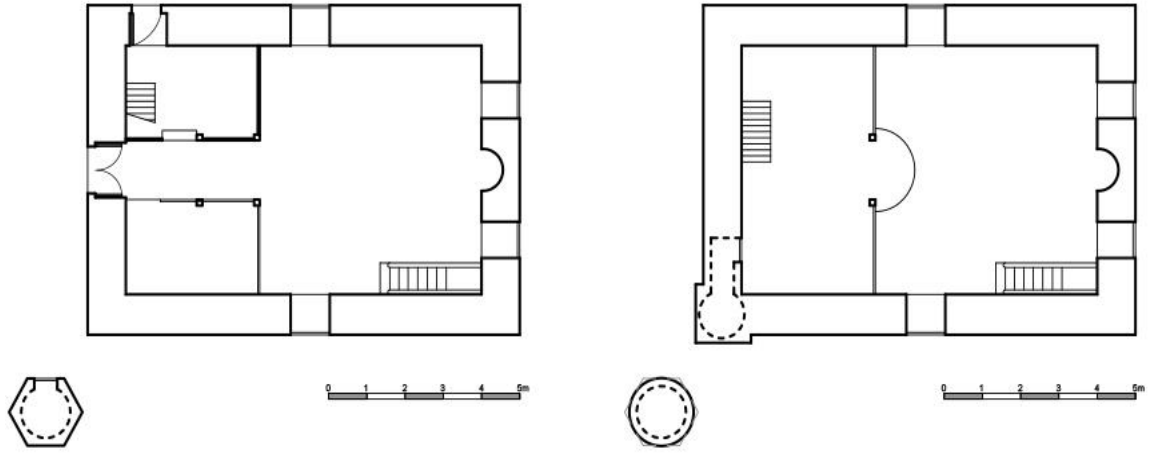
Resim 5.41 : Saray Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

6,16 m x 9,30 m ölçülerindeki harimine kuzeydeki demir kapıdan girilmektedir. Son cemaat yeri bulunmamaktadır. Zemin kattaki mahfillerden doğuda olanı muşabak ile harimden görülmesi engellenmiş ve buradan merdiven ile üst kattaki mahfile ulaşım verilmiştir. Bu mahfiller kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır. Kadınlar mahfili için dışarıya açılan özel kapıda yapılmıştır.

Harimi oldukça sade olan caminin minberi ve mihrabı taştan yapılmıştır. Mihrap mukarnaslarla süslenmiştir. Minber daha sade bir şekilde bırakılmıştır. Sonradan yüzeyleri boyanarak basitleştirilmiştir. Bu boyaların kaldırılması gereklidir. Duvarlarda uygulanan lambrilerin camiyle uyumu bulunmamakta ve gözü tırmalamaktadır. Mahfili ahşaptan yapılmış ve üzeri beyaz renk boya ile boyanmıştır. Mahfilin döşemesinde bindirme tekniği kullanılmış ve muşabaklarla harimden görülmesi engellenmiştir. Cami soba ile ısınmakta olup yerine daha göz önünde olmayan VRF sistemi gibi bir ısınma sistemi kullanılmalıdır.

Resim 5.42 : Saray Camii'nin minberi, mihrabı ve mahfilden minareye çıkış kapısı
(Ağustos 2019)

Şekil 5.14 : Saray Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.2 Daday Camileri

Şekil 5.15 : Daday ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu

5.2.1 Ali Paşa Camii

Daday ilçesinin Alipaşa (Honsalar) köyünde bulunan caminin kitabesi bulunmaktadır. Kitabeye göre Tuvrut Bey Oğlu Ali Paşa tarafından 1407 tarihinde inşa edilmiştir. Ali Paşa'nın yaşadığı dönem ve köyün adı dikkate alındığı zaman Candaroğlu İsfendiyar

Bey'in başkumandanı olan Hondsalar lakaplı Ali Paşa olduğu tahmin edilmektedir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 78). Caminin duvarında günümüzde harabe olan hamamın kitabesi de bulunmaktadır. H.1065 tarihini gösteren hamamın kitabesi kaybolmasın diye bir hayırsever cami duvarına nakletmiştir.

Resim 5.43 : Ali Paşa Camii'nin ve harabe durumda olan hamamın kitabesi (Ağustos 2019)

Resim 5.44 : Ali Paşa Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

1911 tarihinde caminin büyük bir tadilat geçirdiği vakıf kayıtlarında geçmektedir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 78). Cami günümüzde çok iyi durumda değildir, bakıma ihtiyacı vardır.

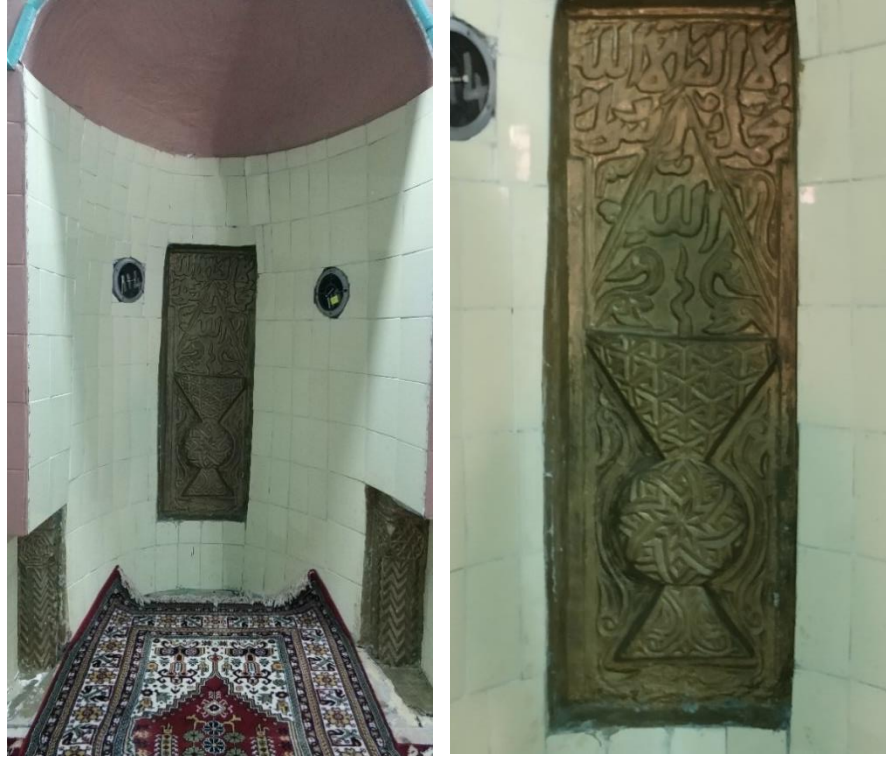
Resim 5.45 : Ali Paşa Camii'nin şerefesi (Ağustos 2019)

Minarenin şerife kısmında ahşap malzeme kullanılmıştır. Gövde kısmı oluklu levha ile kaplanmış durumdadır. Candaroğulları dönemi minare tipine benzememektedir ve çok yüksektir.

Harim duvarlarında yapılan fayans uygulaması tamamen bilinçsizce yapılan bir müdahaledir. Bununla birlikte tüm ahşaplara yapılan boya uygulaması da yapının tarihi dokusunu tamamen bozmuştur. Mihrabın ortasında ve iki yanında süslemeler bulunmaktadır. Bunların özgün olduğu düşünülmekte ve üzerine özel bir çalışma yapılarak bu eserlerin muhafaza edilmesi gerekmektedir. Mihraba ve harim duvarlarına yerleştirilen ses sistemi uygulaması kaldırılmalıdır.

Resim 5.46 : Ali Paşa Camii'nin harimi (Ağustos 2019)

Resim 5.47 : Ali Paşa Camii'nin mihrabı ve mihraptaki işlemler (Ağustos 2019)

5.2.2 Bolatlar Köyü Camii

Daday ilçesinin Ömürbey Mahallesi'nde bulunan caminin kitabesi bulunmadığından yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. İmamet bilgisinden anlaşıldığı üzere Candaroğulları dönemine ait bir cami olduğu düşünülmektedir. Cami köy tüzel kişiliğinin mülkiyetindedir.

Kuzey cephede duvar örgüsündeki kemerlerden anlaşıldığı üzere iki pencerenin sonradan taş örgü ile kapatıldığı görülmektedir. Bu nedenle caminin son cemaat yerinin sonradan kaldırıldığı düşünülmektedir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 79).

Pencereler hafif şevli bir şekildedir. Bu durum iç mekandaki ısıyı muhafaza etmeyi kolaylaştırmakta ve daha aydınlık olmasını sağlamaktadır. Çatısı kırma çatıdır. Çatı örtüsü olarak alaturka kiremit tercih edilmiştir.

Resim 5.48 : Bolatlar Köyü Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

Resim 5.49 : Bolatlar Köyü Camii'nin güneybatıdan görünümü (Ağustos 2019)

Resim 5.50 : Bolatlar Köyü Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

10,75 m x 10,75 m boyutlarında olan harimi aydınlık ve ferahdır. Mahfil kısmını kapatmak amaçlı kullanılan perdeler ve duvarlardaki lambriler hoş durmamakta ve dokusunu bozmaktadır. Minberin malzeme bakımından yakın zamanda yapıldığı tahmin edilmektedir. Tavan çitakari tekniği ile süslenmiştir. Tavan göbeğinin

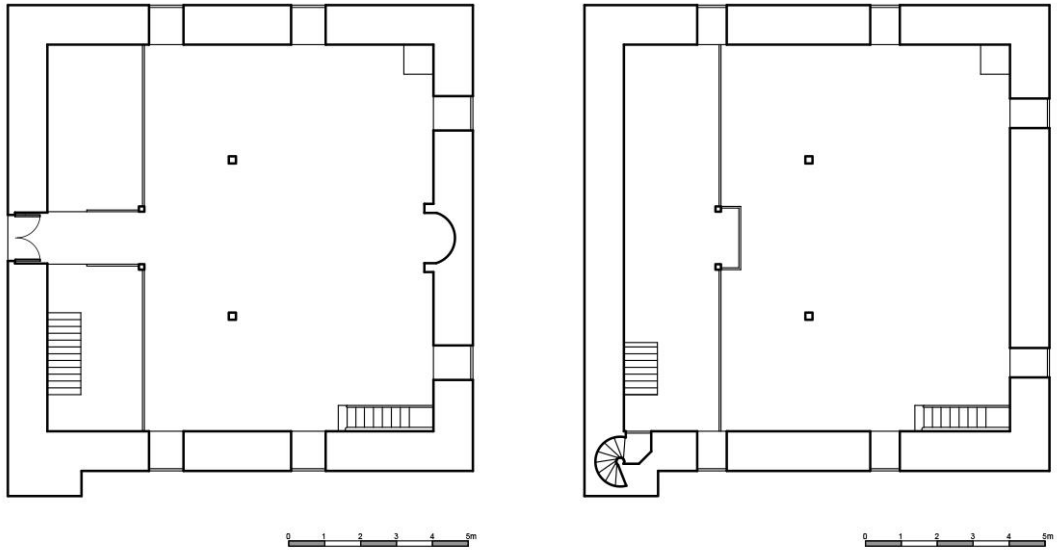
benzerleri incelediğimiz camilerde de bulunmaktadır. Cami soba ile ısınmakta olup yerine daha göz önünde olmayacak bir ısıtma sistemi olan VRF klima sistemi seçilmelidir.

Resim 5.51 : Bolatlar Köyü Camii'nin tavanı (Ağustos 2019)

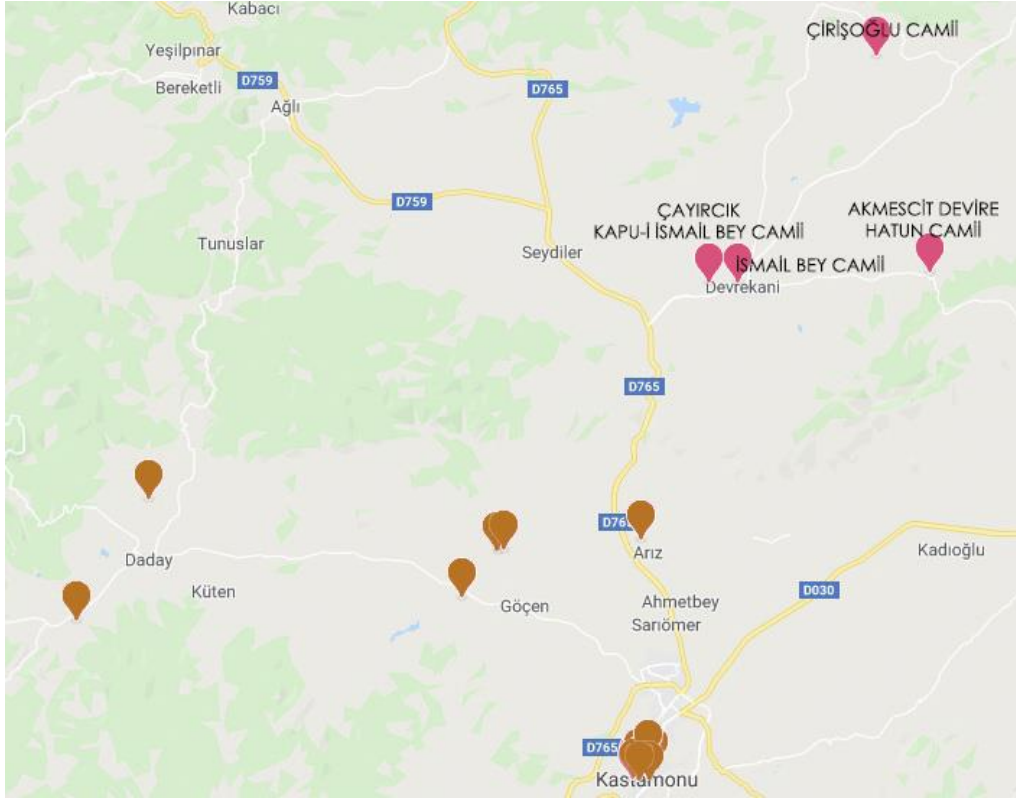

Resim 5.52 : Bolatlar Köyü Camii'nin minberi ve pencereleri (Ağustos 2019)

Şekil 5.16 : Bolatlar Köyü Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.3 Devrekani Camileri

Şekil 5.17 : Devrekani ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu

5.3.1 Akmesic Devire Hatun Camii

Devrekani ilçesinin Çontay Köyü'nde bulunan cami Candaroğulları Adil Bey'in kızı Devire Hatun tarafından yaptırılmıştır. Divan camii olarak döneminde önemli bir yere sahiptir. Fakat 2017 yılına kadar günümüzdeki köylere uzak olması nedeniyle bakımsız kalmış ahşap kısımları çürümüştür (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 94). Cami Vakıflar tarafından 2017 yılında restore edilmiş ve günümüzde iyi durumdadır. Fakat cami kullanıma açık olmasına rağmen cemaati bulunmamaktadır. Bu durumda caminin zamanla tekrardan çürümesine ve yıkılmasına neden olacaktır.

Son cemaat yeri ve minaresi bulunmamaktadır.

Resim 5.53 : Akmesic Devire Hatun Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

8,40 m x 10,90 m boyutlarında olan harimine kuzeydeki ahşap kapıdan girilmektedir. Harim aydınlatılma yönünden zayıftır. Yok denecek kadar az penceresi bulunmaktadır. Güney ve doğu cephesinde pencere bulunmaktadır.

Camiye restorasyon aşamasında elektrik sistemi kurulmasına rağmen yerleşim alanlarına uzak olması nedeniyle elektrik hattı bulunmamaktadır.

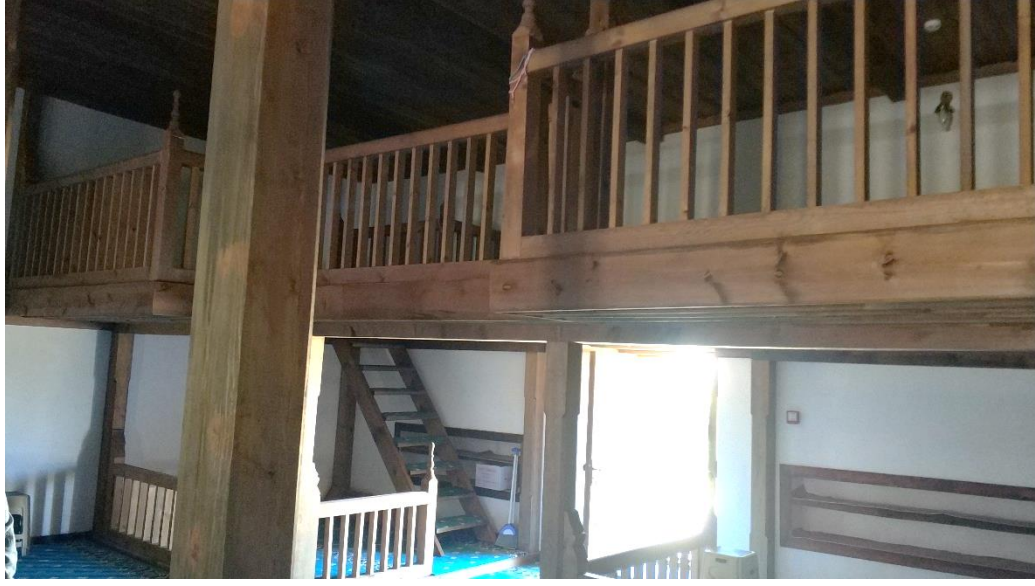

Resim 5.54 : Akmesit Devire Hatun Camii'nin güney cephesi ve penceresi
(Ağustos 2019)

Minberi çalındığı için sade ahşap bir minber yapılmıştır. Mihrabı sıva ile sıvanmıştır. Mihrabı sıvalıdır. İkisinde mimari olarak bir değeri bulunmamaktadır.

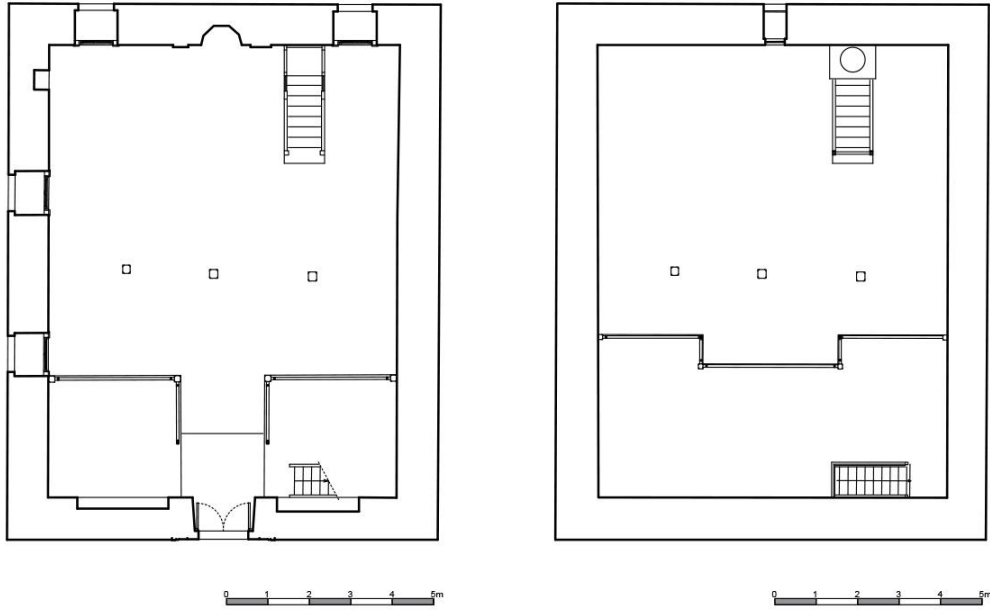

Resim 5.55 : Akmesit Devire Hatun Camii'nin mihrabı ve minberi (Ağustos 2019)

Resim 5.56 : Akmesit Devire Hatun Camii'nin mahfil (Ağustos 2019)

Mahfil katı ahşaptan yapılmıştır. Uzun zaman bakımsız kaldığından çürüyen ahşapların büyük kısmı yenilenmiştir. Harim duvarları oldukça sadedir. Duvarlarda sadece 3 adet niş bulunmaktadır. Bunların ikisi kuzey duvarda ayakkabılık olarak tasarlanmıştır. Diğer de doğu cephesinde kitap veya aydınlatma koymak amaçlı yapılmış olabilir.

Şekil 5.18 : Akmesit Devire Hatun Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.3.2 ayırık Kapu-i İsmail Bey Camii

Devrekani ilçesinin Çayırık köyünde bulunan caminin kitabesi yoktur. 1908 yılına kadar cami kayıtlarda kapu ismi ile anılmıştır. Buradan yapılan çıkarım İsmail Bey'in devlet sarayının bünyesinde olan bir cami olmasıdır (iftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 97). Caminin ilk banisinin İbrahim Bey olduğu daha sonradan ihtiyacı karşılamadığı için İsmail Bey tarafından genişletilerek yeniden inşa edildiği hicri 860 ve 862 tarihli belgelerden anlaşılmaktadır. Bu belgelerden hükümet sarayının ve harem dairesinin bu köyde olduğu anlaşılmaktadır (iftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 98)..

Resim 5.57 : ayırık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

Son cemaat yeri ahşap ile kapatılmıştır. Minaresi tuğladan örülmüş tek şerefelidir. Duvar örgüsünde moloz taş ve tuğla kullanılmıştır. Pencere açıklıkları düz ve sivri kemerlidir. Pencere doğramalarında ahşap kullanılmıştır. Alt pencerelere sonradan eklenen parmaklıklar döneminden oldukça uzaktır.

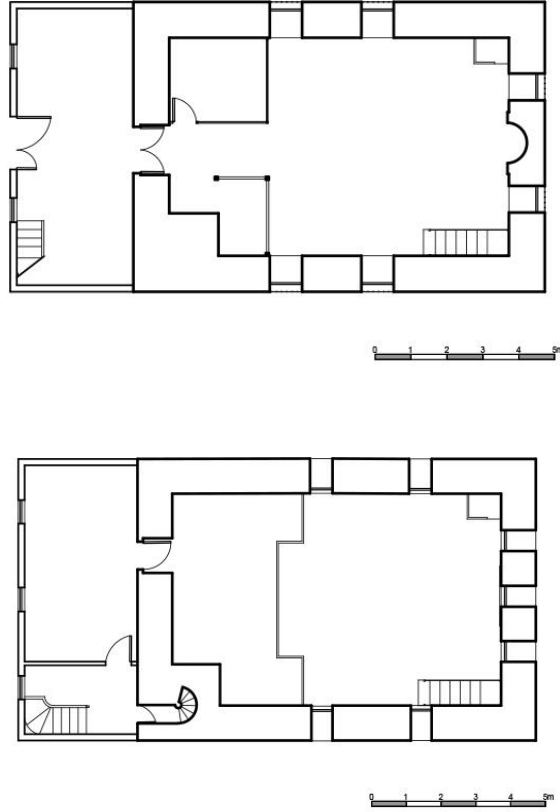
Resim 5.58 : Çayırık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin harimi (Ağustos 2019)

Resim 5.59 : Çayırık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin mahfil (Ağustos 2019)

6,10 m x 10 m ölçülerinde olan harime son cemaat yerinden girilmektedir. Son cemaat mahallinde bulunan merdiven ile mahfil katına ulaşım sağlanmaktadır. Mahfil katından da minareye çıkış bulunmaktadır. Mahfil katı muşabaklarla kapatılarak

harimden görülmesi engellenmiştir. Harime girişte solda kalan mahfil cam ve ahşap kullanılarak kapatılmış ve imam odası oluşturulmuştur. Minber, tavan ve mahfilin malzemesi ahşaptır. Tavan çitakari süsleme tekniğiyle yapılmıştır. Mihrabı günümüze yakın bir tarihte çiniler ile kaplanmıştır.

Şekil 5.19 : Çayırıcık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.3.3 Çirişoğlu Camii

Devrekani ilçesinin Kurt köyü'nde bulunan caminin kitabesi silinmiş durumda olduğu için hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Fakat vakıf kayıtlarından ulaşılan bilgiye göre cami Candaroğulları'nın son döneminde inşa edilmiştir (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 109). Cami günümüzde kullanılıyor fakat kötü durumdadır. Yakın zamanda restore edileceği söylenilmektedir.

Resim 5.60 : Çirişoğlu Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

Caminin hem son dönem yapısı olması hem de çok fazla göz önünde olan bir cami olmaması sayesinde çok fazla bilinçsiz müdahaleye maruz kalmamıştır. Fakat bu durum caminin çokta bakımsız kalmasına neden olmuştur.

Duvarlarda moloz taş ve kesme taş kullanılmıştır. Derz dolguları yok denecek kadar boşalmıştır. Boşalan derzlerde yosunlaşmalar ve bitkilenmeler görülmektedir. Son cemaat yeri ahşap malzeme ile kapatılmıştır. Zamanla ahşapta oluşan çok fazla deformasyon bulunmaktadır.

Son cemaat mahallinde kalan minare gövdesinden tahmin edildiği üzere minarenin özgün hali ahşaptır. Minarenin dışarıda kalan kısmına hava koşullarından olumsuz etkilenmesi nedeniyle levha ile kaplanmış ve demir şerefe yapılmıştır.

Resim 5.61 : Çirişoğlu Camii'nin minaresi, minarenin kaidesi ve küçük penceredeki muşabak (Ağustos 2019)

Resim 5.62 : Çirişoğlu Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

Resim 5.63 : Çirişoğlu Camii'nin harimi (Ağustos 2019)

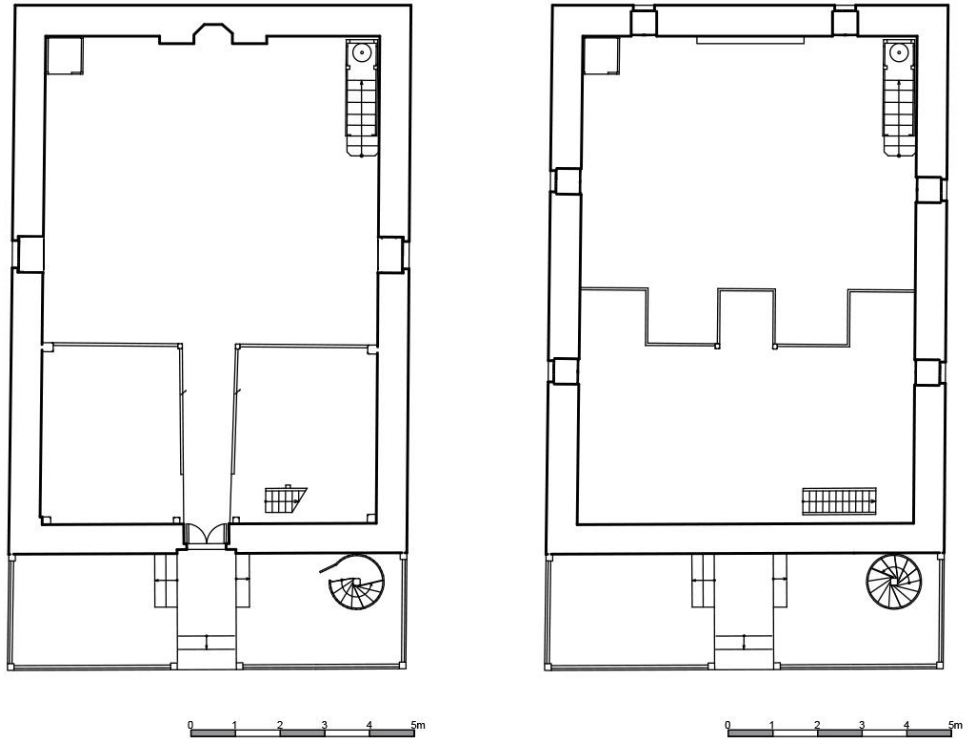

Resim 5.64 : Çirişoğlu Camii'nin minberi ve üzerinde bulunan süslemeler (Ağustos 2019)

7,50 m x 10,50 m ölçülerinde olan harim kısmında duvarlardaki sıva üzerine yapılan süslemeler dikkat çekmektedir. Bu süslemeler başlıklı sütun resimleri, ciharyar-ı güzin hatları ve çok köşeli yıldız motiflerdir. Bu motiflerin üzerine detaylı çalışmaların

yapılması Candaroğulları dönemi için gereklidir. Minberin üzerindeki motiflerde Davud Yıldız'ı kullanılmıştır. Bu motifleri İsrail bayrağına benzeten bir köylü bozarak üçgene çevirmiştir.

Pencere sövelerinde kesme taş kullanılmıştır. Küçük pencerelerinde bulunan muşabakları dönem camilerinde de görülmektedir. Muşabakların bakıma ihtiyacı bulunmaktadır.

Şekil 5.20 : Çirişoğlu Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.3.4 İsmail Bey Camii

Devrekani İlçesi'nin İsmailbey Mahallesi'nde bulunan caminin kitabesi bulunmamaktadır. Vakıf kayıtlarından anlaşıldığı üzere Candaroğlu İsmail Bey tarafından yaptırılmıştır. Cami günümüzde kullanılmaktadır.

Caminin beden duvarları moloz yığma taş duvardır. Duvar köşelerinde ve giriş kapısının sövesinde kesme taş kullanıldığı görülmektedir. Pencerelerde lento olarak ahşap tercih edilmiştir. Candaroğulları dönemi camilerinde örnekleri görülen şevli pencereler bu camide de tercih edilmiştir.

Son cemaat yeri bulunmaktadır. Bir dönem son cemaat yeri kapalı kullanılmıştır. Fakat yapılan restorasyondan sonra özgün hali olan yarı açık haline çevrilmiştir.

Çatısı kırma çatıdır ve üzeri alaturka kiremit ile kaplıdır. Minaresi tek şerefelidir ve üzeri sıvalıdır. Minareye ulaşım mahfil katından yapılmaktadır.

Resim 5.65 : İsmail Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

12,4 m x 18,8 m boyutlarında olan harim kısmı dönem camilerine göre büyük diye sınıflandırabileceğimiz camilerindedir. Minberi ahşaptır aslına uygun şekilde yapılmıştır. Mihrabı taştır. Mahfilde malzeme olarak ahşap kullanılmıştır.

Pencerelerde kullanılan modern tasarımlı ahşap güneş kırıcıların yerine özgün muşabakların kullanılmaması yapının döneminden uzaklaşmasına neden olmuştur.

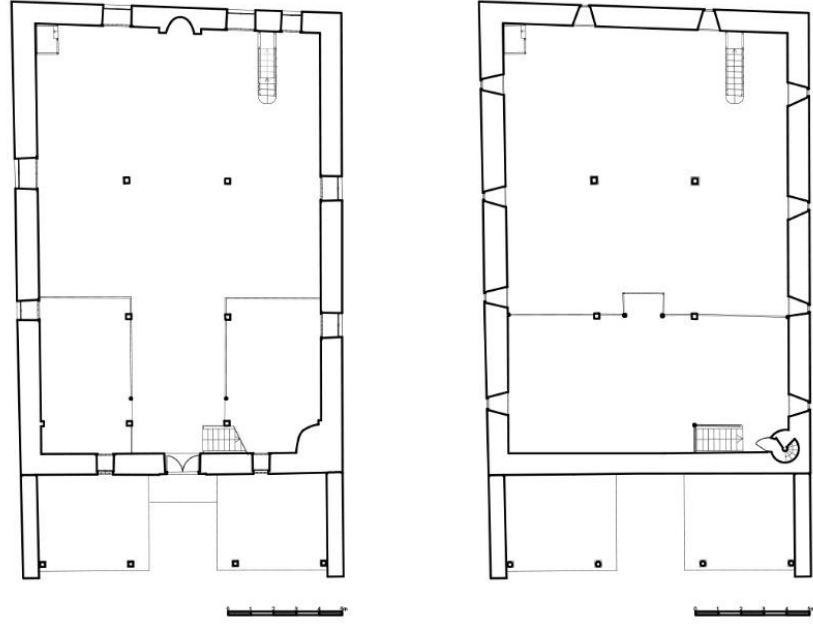
2017 yılında vakıflar tarafından restore edilmiştir. Temiz ve bakımlı olan cami özellikle harim kısmında yapılan müdahaleler sonucunda yeni yapılan cami hissiyatı uyandırmaktadır.

Resim 5.66 : İsmail Bey Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

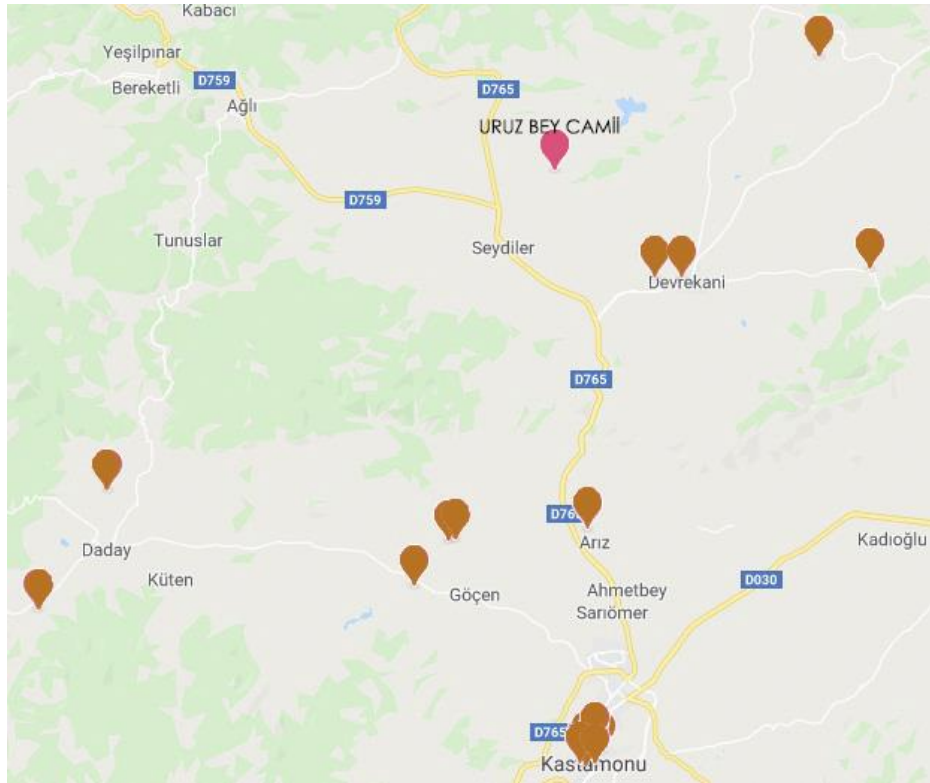

Resim 5.67 : İsmail Bey Camii'nin minberi ve mihrabı (Ağustos 2019)

Şekil 5.21 : İsmail Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.4 Seydiler Camileri

Şekil 5.22 : Seydiler ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu

5.4.1 Uruz Bey Camii

Seydiler ilçesinin İncesu Köyü Kuruoğlu Mahallesinde bulunan caminin kitabesi kaybolduğundan yapım tarihi bilinmiyor. Halk arasında banisi Candaroğlu İsmail Bey olarak bilinmektedir ve özgeçmiş levhasına da bu durum işlenmiştir. Vakıf kayıtlarına göre Caminin yapıldığı arazi İncesu Divanı arazisinin fethinde görev alan Anadolu Selçuklu akıncılarından Hacı Bey Oğlu Gazi Uruz Bey'in vakfına ait olduğundan ismi ile anılmaktadır (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 190-191).

Resim 5.68 : Uruz Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

Caminin dış cephesi sıvanmıştır. Candaroğulları dönemi camilerinin dış cephesinde sıva bulunmadığını bildiğimizden taşların durumuna bakılarak sıva kaldırılmalıdır. Son cemaat mahalli duvar ile kapatılmış durumdadır bu kısmın ahşap ve cam ile kapatılması daha doğru bir uygulamadır.

Resim 5.69 : Uruz Bey Camii'nin harimi (Ağustos 2019)

Camide büyük pencere açıklıkları yerine şevli küçük pencere açıklıkları tercih edilmiştir. İçerideki ıstıyı kaybetmemek amacıyla bu şekilde tasarlandığı düşünölmektedir. Minaresi tuğla ile örölmüş ve tek şerefelidir. Çatı örtüsünde kullanılan malzeme yapıyı yağmur sularından korumuş fakat yapının görünümünü basitleştirmiştir. Çatı örtüsü olarak dönem camileri gibi alaturka kiremit kullanılmalıdır. Cami tarihi dokusunu genel olarak kaybetmiştir. Bunun tekrardan kazandırılması imkânsız olmasına rağmen iyileştirilebilir durumdadır.

10,5 m x 10,5 m ölçülerinde olan harimde mahfil bulunmamaktadır. Dönem camileri içinde mahfili bulunmayan tek camidir. Mihrabı alçıdan geometrik motiflerle yapılmıştır. Tavan ve minber ahşaptan yapılmış ve sonradan boya ile boyanmıştır. Boyalar kaldırılarak altında herhangi bir süsleme olup olmadığına bakılmalıdır. Harim duvarlarında sıva üzeri kalemişi olup olmadığı kontrol edilmeli ve camiyle uyumsuz olan duvarlardaki lambriiler kaldırılmalıdır.

Kullanılan PVC pencereler dönemine uymamakta ahşap pencere doğraması ile değiştirilmesi gerekmektedir.

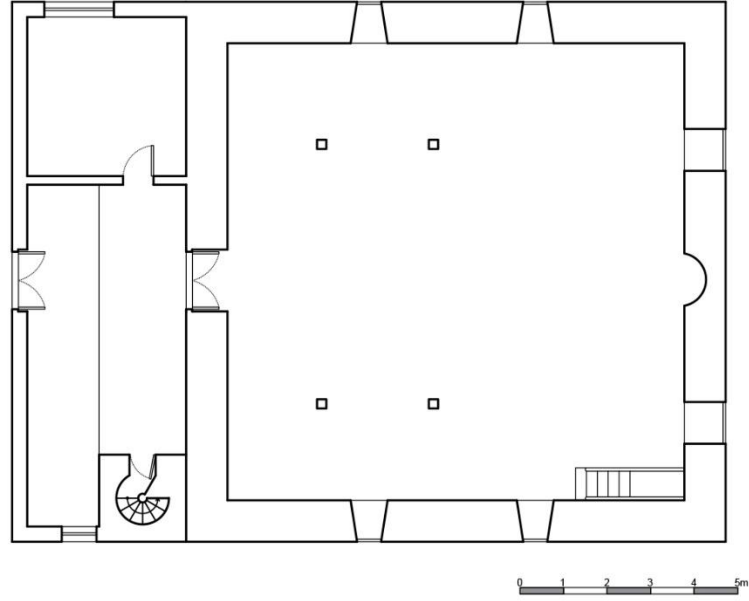
Genel olarak cami bakımsız kalmasın diye yanlış müdahalelere maruz kalmıştır. Yanlış olan müdahalelerin düzeltilmesi ve genel bakım yapılması gerekmektedir.

Resim 5.70 : Uruz Bey Camii'nin tavanı (Ağustos 2019)

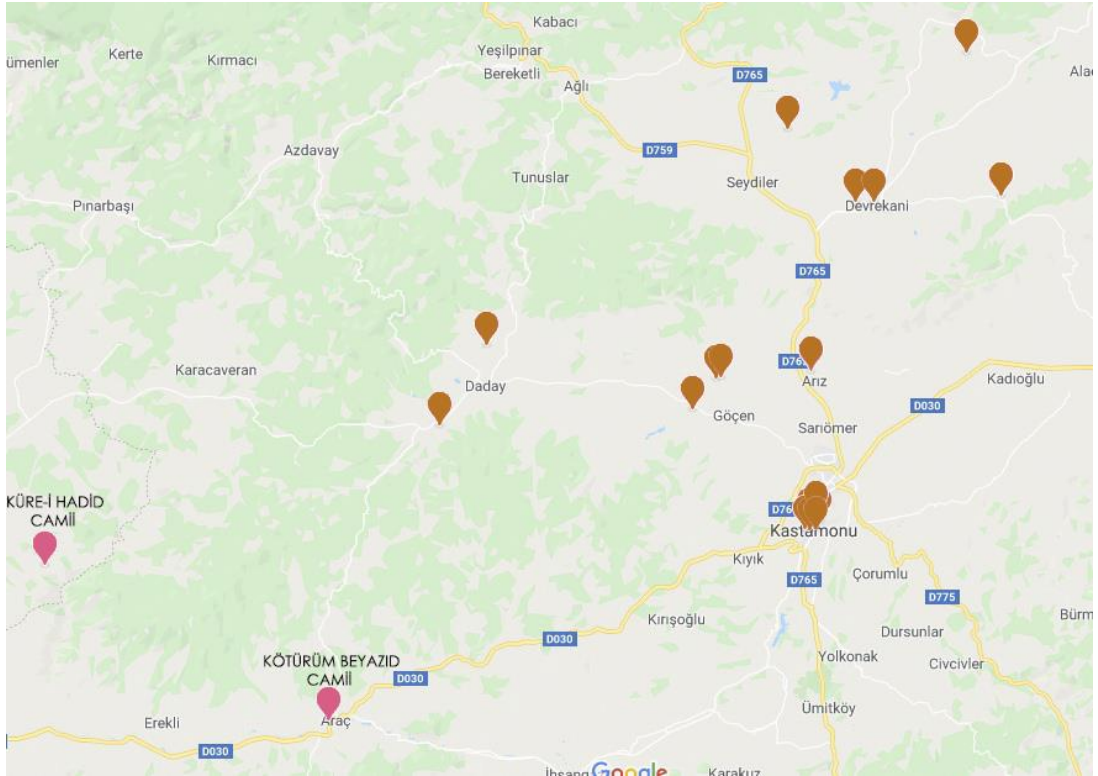

Resim 5.71 : Uruz Bey Camii'nin doğu ve batı cephesindeki küçük pencereleri (Ağustos 2019)

Şekil 5.23 : Uruz Bey Camii zemin kat planı

5.5 Araç Camileri

Şekil 5.24 : Araç ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu

5.5.1 Küre-i Hadid Camii

Araç ilçesine bağlı olan cami yakın zamanda Karabük ili Eflani ilçesi Demirli Köyü'ne bağlanmıştır. Caminin kitabesi giriş kapısı üzerinde bulunmaktadır. Kitabenin tercümesi şu şekildedir: Bu mübarek mescid, İsfendiyar Han'ın oğlu İbrahim'in oğlu büyük Sultan İsmail tarafından 855 h. tarihinde yaptırıldı. Allah onun devletini ebedi kılsın, af ve mağfiretiyle şereflendirsin, babasına ve dedesine rahmet eylesin (Eser, 1997, s. 237) Kitabeden anlaşıldığı üzere 1451 tarihinde Candaroğlu İsmail Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 5.72 : Küre-i Hadid Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

Caminin bulunduğu köyde nüfus yok denecek kadar azalmıştır. Çoğu zaman cemaat için yeterli sayıya ulaşamadığı söylenmektedir. Bu nedenle cami boş kalmış durumdadır. Tarihi değeri olmasına rağmen ulaşımın zor ve kötü olması da turist ziyaretleri açısından zenginleşmesini önlemiştir.

Köylüden edinilen bilgiye göre; 1958 yılı sonrasında son cemaat yeri kapatılmış, batıya ahşap bir minare eklenmiş, harim duvarlarına kalemşi süslemeler yapılmış ve

dış duvarlara sıva yapılmıştır (Eser, 1997, s. 238). 2013 yılında yapılan restorasyonda duvarlardaki sıva kaldırılmış, son cemaat yeri cam ile kapatılmış, kalemişlerinin eksik kısımları tamamlanmıştır.

Caminin doğu duvarına bitişik şekilde türbe bulunmaktadır. Türbenin yapım tarihi bilinmemektedir. Camiye kuzeydeki son cemaat yerinden girilmektedir. Minarede şerefe bulunmamaktadır. Cami dışarıdan oldukça sadedir.

Resim 5.73 : Küre-i Hadid Camii'nin tavanı (Ağustos 2019)

10,6 m x 15,6 m ölçülerinde olan harimin tavan detayları ve mihraptaki alçı işleri oldukça kıymetlidir. Caminin tezyinatları Mahmut Bey Camii'ni anımsatmaktadır. Mihrap alçıdan geometrik motiflerle bezenmiş ve renklendirilmiştir. Minberi ahşaptan yapılmış ve bir kısmında çiçek motifleri bulunmaktadır. Tavanı ve mahfili bindirme tekniği ile yapılmıştır. Mahmut Bey Camii'nin tavan ve direklerindeki gibi çiçek motiflerinden kalemişleri ile süslenmiştir. Duvarlarda da sıva üzeri kalemişleri bulunmaktadır. Zamanla dökülen boyalar yapılan müdahale ile tamamlanmıştır.

Resim 5.74 : : Küre-i Hadid Camii'nin halveti odaları (Ağustos 2019)

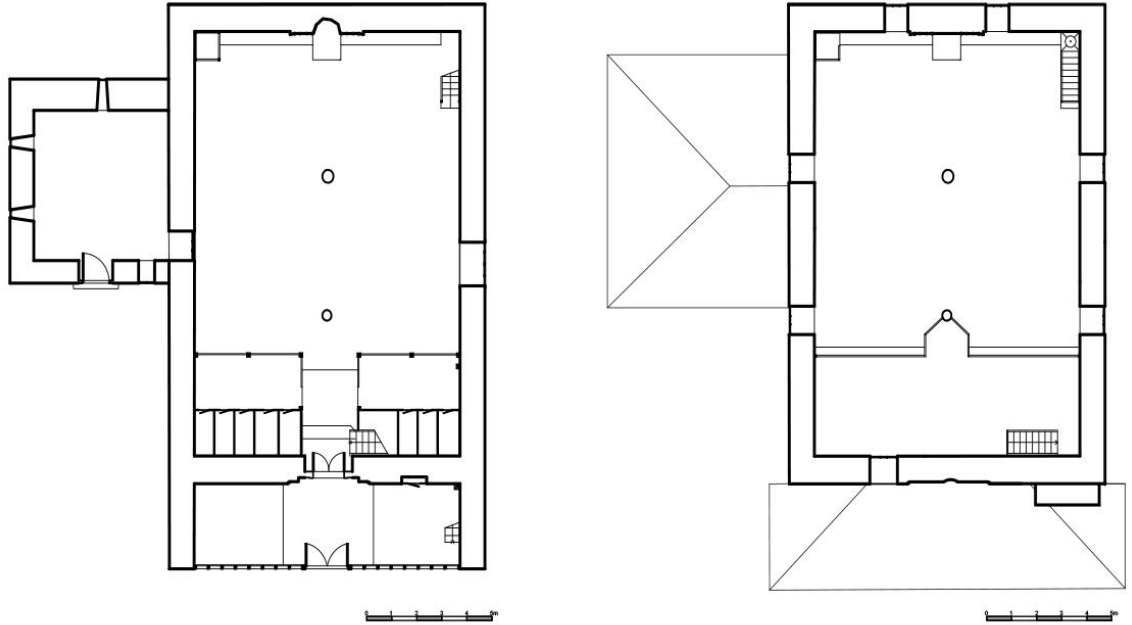
Bir dönem halveti tarikatının kullandığı camiye kuzey duvarında bulunan halvet odaları eklenmiştir ve günümüzde odalar hala bulunmaktadır.

Resim 5.75 : Küre-i Hadid Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

Resim 5.76 : Küre-i Hadid Camii'nin minberi ve mihrabı (Ağustos 2019)

Şekil 5.25 : Küre-i Hadid Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.5.2 Kötürüm Beyazıd Camii

Resim 5.77 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

Araç İlçesi'nin Çay Mahallesi'nde bulunan caminin kitabesi mevcuttur. Kitabeye göre 1374 yılında Kötürüm lakabıyla bilinen Candaroğlu hükümdarlarından Celaledin Beyazıd Bey zamanında Uruz Bey Oğlu Mehmet isimli hayırsever tarafından yapılmıştır.

Caminin kuzeyinden geçen yol yapılıncaya cami yol kotundan çok aşağıda kalmıştır. 1870 yılında duvarları yükseltilerek eski mahfil katı yeni harim katına çevrilmiş ve eski harim katı depo olarak kullanılmıştır (Yaman, 1995, s. 120). Depo olarak kullanılan eski harim kısmı günümüzde ibadet alanına çevrilmiştir.

1959 yılında Vakıflar idaresi tarafından satılan cami daha sonra kurulan dernek tarafından tamir edilerek ibadete açılmıştır (Çiftçi, Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler II, 2018, s. 23).

Tarihi yapıların en büyük sorunlarından biri olan sonradan ilave edilen katlardır. Bu camide de bu durumla karşı karşıya kalınmıştır. Yapıya bu şekilde fazladan yük

bindirilmiştir. Gözlemlediğim kadarıyla çok büyük çatlaklar bulunmamaktadır. Fakat bu durumun incelenmesi ve tarihi yapıya zarar verip vermediği araştırılmalıdır.

Resim 5.78 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin yeni harimi (Ağustos 2019)

Resim 5.79 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin bodrum kattaki eski harimi (Ağustos 2019)

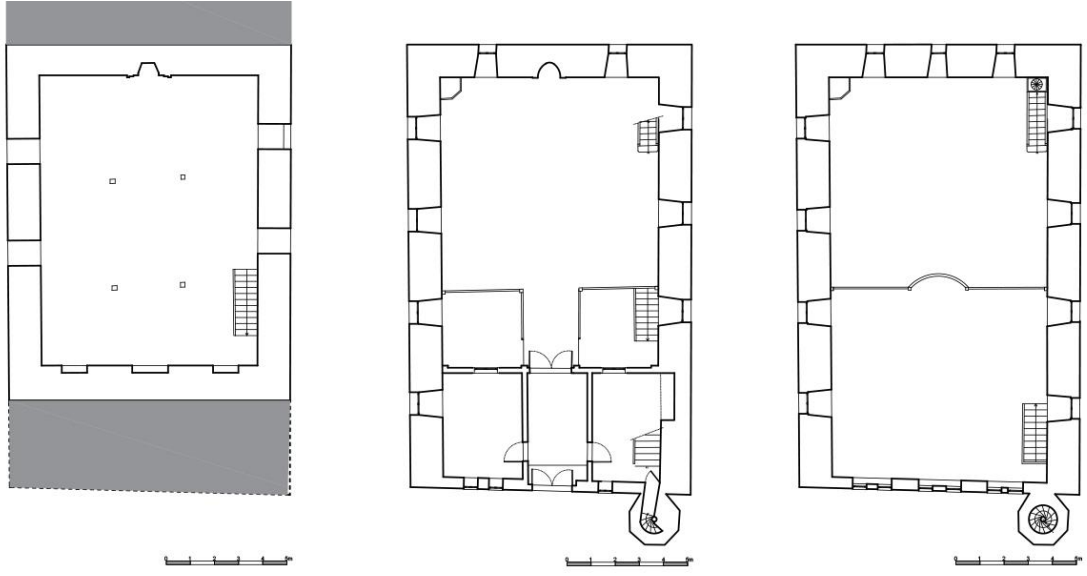
Camiye kuzeyden ahşap kapı ile girilmektedir. Giriş mekanında 3 adet kapı bulunmaktadır. Doğudaki kapıdan imam odasına, güneydeki kapıdan yeni harime, batıdaki kapıdan mahfil katına çıkan merdivene ulaşılmaktadır.

9,05 m x 12,45 m boyutlarında olan yeni harim bakımlı ve iyi durumdadır. Mihrap ve minber ahşaptan günümüz üretim teknikleriyle yapılmıştır. Harimde bulunan kuzeybatıdaki merdiven ile eski harime inilmektedir.

9,05 m x 12,05 m boyutlarındaki eski harimde taş mihrap kullanılmıştır. Minberi bulunmamaktadır. Günümüzde eski harim yer kotundan aşağıda bulunmaktadır. Bu nedenle eski harimin duvarlarında nem problemi görülmektedir. Özgün kısmın penceresinde gözlemlenen çatlak yapının üzerindeki yükü taşımakta zorlandığına işaret ediyor olabilir. Bu nedenle yapıya eklenen kısmın getirdiği yükün özgün kısma olan etkisi kontrol edilmelidir.

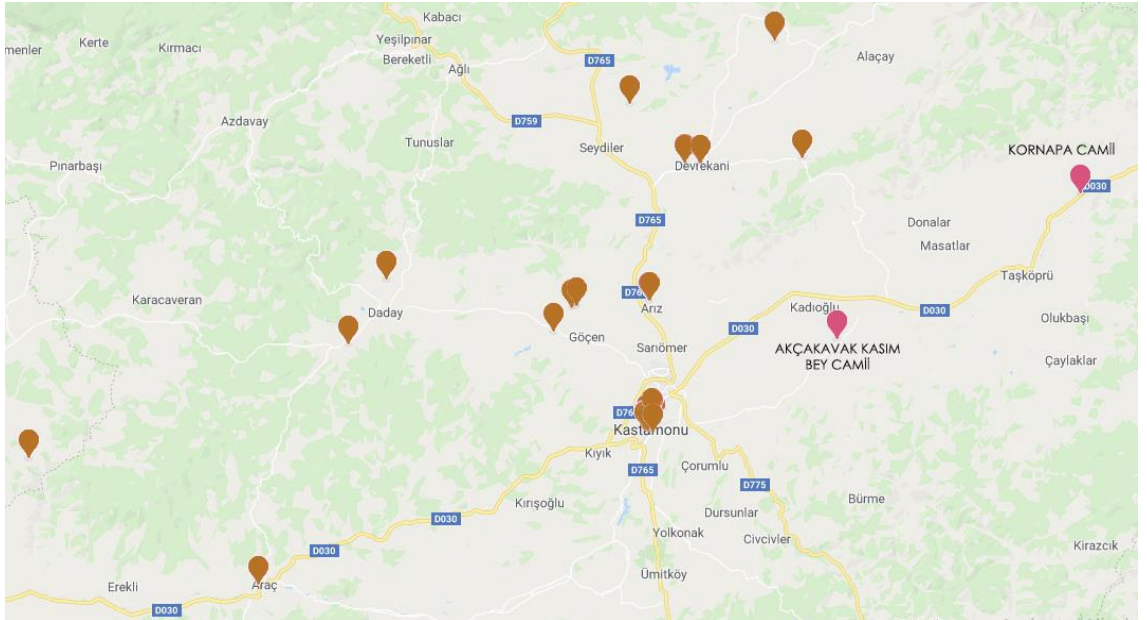

Resim 5.80 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin eski penceresi (Ağustos 2019)

Şekil 5.26 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin bodrum katı, zemin katı ve mahfil katı planı

5.6 Taşköprü Camileri

Şekil 5.27 : Taşköprü ilçesine bağlı Candaroğulları camilerinin konumu

5.6.1 Akçakavak Kasım Bey Camii

Taşköprü İlçesi'nin Çaycevher Köyü'nün İmam Mahallesi'nde bulunan camidir. Harime giriş kapısının iki tarafında iki adet rozet ve iki adet kitabeler bulunmaktadır. Kitabelerden birinde caminin 1359 yılında Candaroğlu Adil Bey'in hükümdarlığı zamanında İdris Oğlu Kasım isimli bir hayırsever tarafından yapıldığı söylenilmektedir. Diğer kitabede ise 1645 yılında Seyyid Ahmet ve diğer hayır sahipleri tarafından tadilat yapıldığı yazmaktadır.

Resim 5.81 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

Cam ile kapatılmış olan son cemaat yerinden ahşap kapı ile harim kısmına geçilmektedir. Ahşap künde kari tekniğiyle yapılmış olan kapısı bir dönem çalınmış fakat sonradan bulunmuştur. Bu nedenle köylüler yabancıları hoş karşılamamaktadır.

Moloz yığma taş duvarlarla tasarlanmış olan cami duvarlarının dış yüzeyinde çapraz ve dik ahşap direkler bulunmaktadır. Bunlar 1943 yılında olan depremde zarar gören camiyi desteklemek amaçlı yapılmıştır.

Çatısı kırma çatıdır ve üzeri alaturka kiremit kaplıdır. Tek şerefeli ahşap minaresi bulunmaktadır. Minareye mahfil katından ulaşılmaktadır.

Resim 5.82 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin dış görünümü ve kapısı (Ağustos 2019)

9,65 m x 12,75 m boyutlarında olan harimi sadedir. Kesme taştan mihrabı bulunmaktadır. Ahşaptan minberi, mahfili ve tavanı bulunmaktadır. Tavan göbeğinde üçgen ve yıldız motifleri kullanılmıştır.

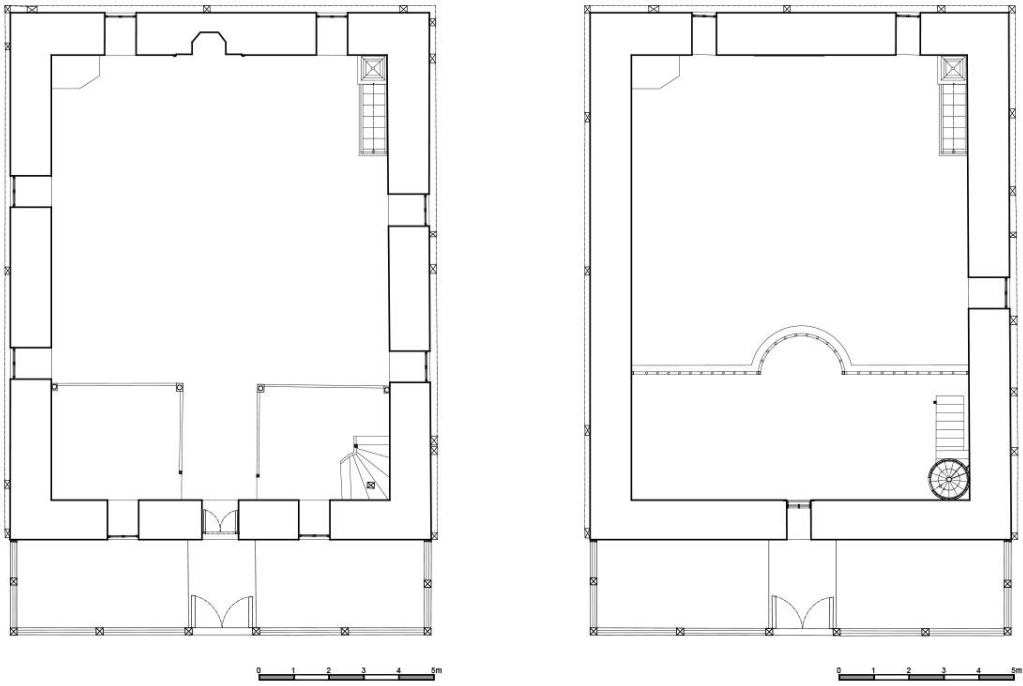
Resim 5.83 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin harimi (Ağustos 2019)

Resim 5.84 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

Resim 5.85 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin tavan göbeği (Ağustos 2019)

Şekil 5.28 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

5.6.2 Kornapa Camii

Taşköprü ilçesinin Kornapa köyünde bulunan caminin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Vakıf kayıtlarından anlaşıldığı üzere Candaroğlu hükümdar ailesine mensup Ornapa isimli hayırsever tarafından yaptırılan zaviyenin camisi olarak yapılmıştır. Günümüzde zaviyeden bir tek cami kalmıştır. Cami günümüzde kullanıma açıktır. Fakat köyün daha ileriye taşınması nedeniyle köylü tarafından tercih edilmemekte ve atıl bırakılmaktadır.

Cami giriş kapısı üzerinde ve mihrabın üzerinde kitabe bulunmaktadır. Fakat bu kitabeler 1366 tarihinde vefat eden Yağmur Bey Oğlu Emir Ali Bey adlı kişinin türbesine ve Candaroğlu İsmail Bey'in annesi Devlet Hatun tarafından 1454 yılında yapılan çeşmeye aittir (Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, 2018, s. 235). Kaybolmasın diye yıkılan yapıların kitabeleri burada muhafaza edilmiştir.

Resim 5.86 : Kornapa Camii'nin dış görünümü (Ağustos 2019)

Caminin batı cephesinde devşirme malzemeler olduğu görülmüştür. Aynı Halil Bey Camii'nde olduğu gibi Bizans döneminden kalan kalıntılardan alınmış olma ihtimali yüksektir.

Duvarları moloz yığma taş ile örülmüştür. Duvarlardaki ahşap lentolara bakıldığında pencerelerin ilk yapıldığı halinden daha büyük pencereler yapıldığı görülmektedir.

Resim 5.87 : Kornapa Camii'nin eski hali (Kornapa Camii'nin eski fotoğrafı)

Resim 5.88 : Kornapa Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

Mahfil tasarımı çok güzel ve ihtişamlıdır. Ahşap direkleri özgün olmakla birlikte birleşme detaylarını yakından inceleyince birbirine geçme tekniğiyle yapıldığı görülmektedir. Minberinde ahşap kullanılmış ve mahfil korkulukları ile benzer bir tasarım görülmektedir.

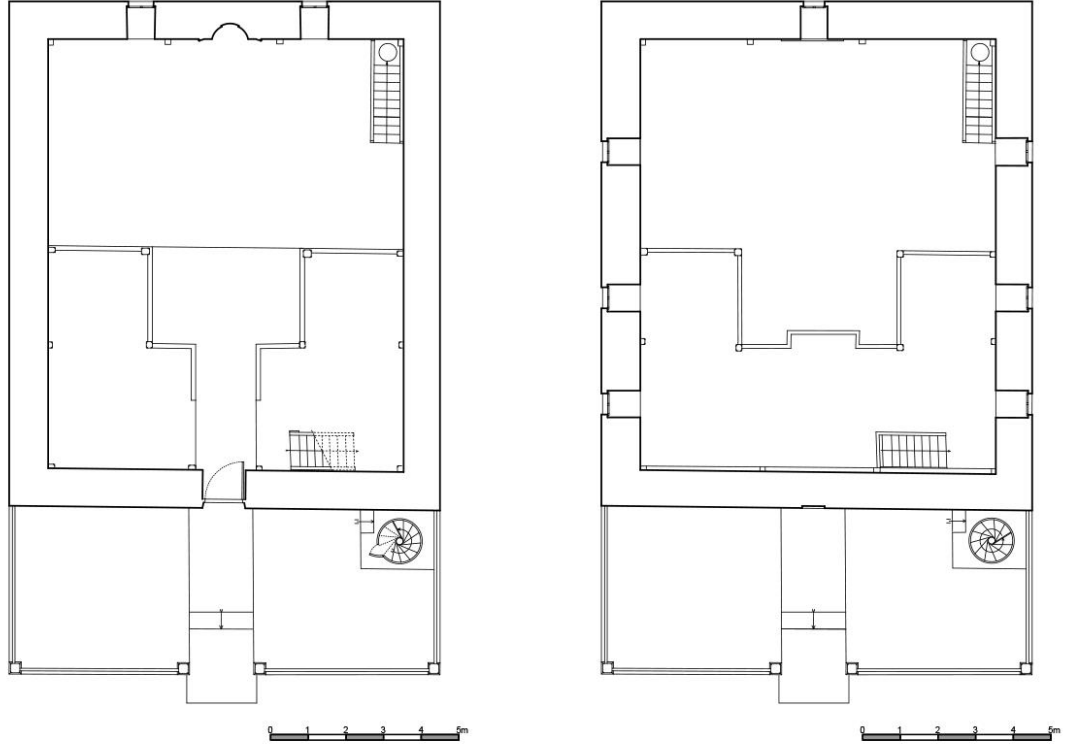

Resim 5.89 : Kornapa Camii'nin minberi ve ahşap dikmelerin birleşme detayı
(Ağustos 2019)

Resim 5.90 : Kornapa Camii'nin tavanı (Ağustos 2019)

Tavanda çıtakari süslemeler bulunmaktadır ve tavan göbeğinin benzeri incelenen diğer camilerde de görülmektedir.

Şekil 5.29 : Kornapa Camii'nin zemin katı ve mahfil katı planı

6. CANDAROĞULLARI CAMİLERİNİN KORUMA SORUNLARI

Çalışma kapsamında Kastamonu'da Candaroğulları Beyliği döneminde yapılan camiler incelenmiştir. Bunların 11'i Merkez, 4'ü Devrekani, 2'si Daday, 2'si Araç, 2'si Taşköprü, 1'i Seydiler de olmak üzere 22 adettir. Camilerin her biri yerinde tespit edilmiş ve koruma sorunları belirlenmiştir.

6.1 Yapıda Dış Etkiler İle Oluşan Sorunlar

Yapıda bozulmaya neden olan çevresel faktörlerin tümünü oluşturmaktadır. Bunlar deprem, yangın, rüzgâr, yağmur, kar ve insan etkisi gibi dış etkenlerin oluşturduğu bozulmalardır.

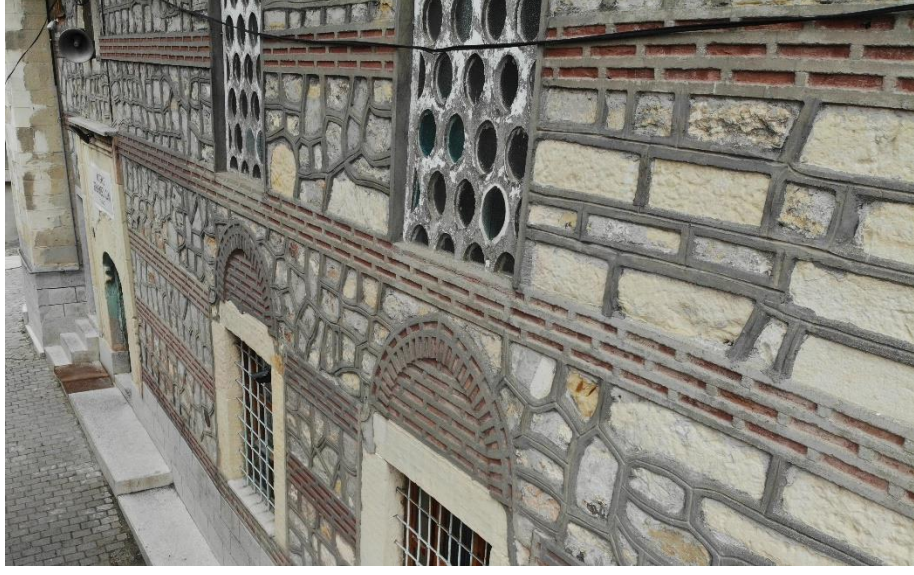
6.1.1 Bilinçsiz Kullanım ve Yanlış Müdahale

Günümüzde tarihi yapılara hem yöneticiler hem de halk tarafından daha fazla sahip çıkılmaktadır. Gün geçtikçe koruma bilincinin artıyor olması çok sevindirici bir durum olmasına rağmen henüz yeterli seviye de değildir. İncelediğimiz camilere iki şekilde müdahale yapılmıştır. Biri restorasyon diye nitelendirdiğimiz uzman ekip tarafından alınan kararların uygulanmasıdır biri de kullanıcıların aldığı kararların uygulanmasıdır. Kullanıcılar, koruma ve restorasyon konusunda çok bilgi sahibi olmadıkları için aldıkları kararlar farkında olmadan yapıya zarar verebilmektedir.

Restorasyon kelime anlamı itibariyle kabaca “aslını bozmadan onarmak”, “yapıyı, tarihsel kimliğini ve belge değerini koruyarak onarmak” gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre restorasyon, öncelikle özgün durumunu yitiren, statik açıdan sorunları bulunan ya da mimari açıdan tahribata maruz kalmış yapıların aynı mimari özelliklerle ve kullanım amacına uygun olarak özgün niteliklerine kavuşturma eylemidir (Üner, 2006, s. 131). Yani en az müdahale ile en iyi koruma yöntemini seçerek doğru bir restorasyon kararı almış oluruz. Restorasyon aşamasında yapılan yanlış müdahalelerin nedenlerini sıralamak gerekirse koruma ve restorasyon üzerine uzmanlaşmış ekip eksikliği, uygulama aşamasında yeterli nitelikte elemanın kolay ulaşılır olmaması, kalitesi düşük malzeme kullanımı, caminin dönemine uygun olmayan malzeme kullanımı, yeterli denetimin yapılmaması vb.

Koruma ve restorasyon üzerine bilgi sahibi olmayan kişiler yapının yeni gibi görünmesinden çok hoşlanmaktadırlar. Bu şekilde yapının bakımlı durduğunu düşünmektedirler. Fakat yapının üzerindeki yaşanmışlığı yok etmeden bakımları yapmak en önemli noktalardandır. Yanlış müdahaleler bakımsız kalmasından daha tehlikeli noktalara gidebilmektedir.

Merkez camilerinden Aktekte İbrahim Bey Camii'nin derz uygulamasında çimentolu harç kullanılmış ve kabarık derz uygulaması özgün halinden uzak bir uygulamadır. Çimento yapıya zamanla zarar vereceğinden kaldırılması gereklidir.

Resim 6.1 : Akteke İbrahim Bey Camii'nin cephesi (Ağustos 2019)

Merkez camilerinden Mehran Camii'nin doğu cephesinde bulunan hasarı gidermek için yapılan müdahalede kullanılan malzemeler özgün halinden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Resim 6.2 : Mehran Camii'nin doğu cephesinde giderilen hasar (Ağustos 2019)

Merkez camilerinden Halil Bey Camii'nin duvarlarındaki derzlerin boşalmış olması nedeniyle bir hayırsever tarafından bütün dış yüzeyi çimento ile sıvanmıştır.

Çimentonun yapısında tuzların olması ve yapıya hava aldırmadığı için duvarlardaki taşlar zarar görmektedir. Bu yüzeyin en kısa zamanda temizlenmesi gerekmektedir. Bu şekilde kaldığı sürece zaman içerisinde taşların yapısı bozulacak ve geri dönüşü olmayan zararlar verecektir.

Merkez camilerinden İbn-i Neccar caminin 1943 yılındaki depremde zarar gören son cemaat yerinin onarımında betonarme kullanıldığı bilinmektedir. Bu durum yapıyı özgünlüğünden uzaklaştırmıştır.

Devrekani camilerinden İsmail Bey Camii, Taşköprü camilerinden Kornapa Camii ve Eflani camilerinden Küre-i Hadid Camii bir dönem dışı sıva ile kaplanmıştır. Bu durum genelde derzler boşalınca bütün yüzeyi sıvamak daha kolay olması nedeniyle tercih edilmektedir. Fakat yapıyı özgün halinden uzaklaştırmaktadır. Sonrasında yapılan restorasyon ile bu kısımlar kaldırılmıştır.

Seydiler camilerinden Uruz Bey Camii'nin çatısında kullanılan malzeme dönem açısından uygun değildir fakat yapıyı kar ve yağmur sularından korumuştur. Bu tarz müdahaleler yapının çürümesini önlediği için önemlidir. Pencerelerinde kullanılan PVC kaplı pencerelerde özgün halinden tamamen uzaktır. Bu tarz müdahalelerde özgünde kullanılan pencerenin kendine has bir tasarımı varsa onu kaybetmemize neden olmaktadır.

İncelediğimiz camilerden Saray Camii, Halil Bey Camii, Çayırçık İsmail Bey Camii ve Uruz Bey Camii'nde gördüğümüz ahşap kısımlara yapılan boya uygulaması ahşabın nefes almasını önleyen en kötü uygulamalardandır. Yapının bakımlı görünmesi için yapılan bu müdahale malzemenin ömrünü kısaltmaktadır.

Resim 6.3 : Saray Camii ve Halil Bey Camii'nin mahfili (Ağustos 2019)

İncelediğimiz köy camilerinin birçoğu soba ile ısınmaktadır. Bu durum hem görsel olarak hem de camide yangın çıkmasına neden olabileceğinden bilinçsizce yapılan bir kullanımdır. Ayrıca bacadan çıkan is yapıda kirlenmeye neden olmaktadır.

Resim 6.4 : Saray Camii'nde sobanın içeride ve dışarıda oluşturduğu kötü görüntüler
(Ağustos 2019)

6.1.2 Bütçe Yetersizliği

Restorasyon yüksek bütçeler gerektiren bir uygulama olması nedeniyle durum biraz daha zorlaşmaktadır. Bütçe yetersizlikleri nedeniyle restorasyon süreleri biraz daha uzun sürebiliyor veya bir süre daha rafa kaldırılabilir. Rafa kaldırılan projeler bu süre zarfında daha da kötüleşebiliyor.

Köy tüzel kişiliğine ait olan camilerde bu durum biraz daha farklıdır. Çünkü köylü kendi çabalarıyla topladığı para ile camiye müdahalede bulunmaktadır. Bu durum çoğu zaman uzmanlar tarafından yapılmadığı için tarihi dokuyu bozmaktadır. Mesela harim duvarlarında fayansların olması, iki adet minarenin olması, çimento sıvalı cephelerin olması gibi durumlar karşımıza çıkmaktadır.

Resim 6.5 : Halil Bey Camii'nin yukarıdan görünümü (Ağustos 2019)

Merkez camilerinden Halil Bey Camii köy tüzel kişiliğine ait olması nedeniyle yapılan müdahaleler bağış şeklinde olmaktadır. Mesela bağış yapan kişinin bütçesine bağlı olarak eski ahşap minarenin çürümesi sonucunda yanına yeni minare yapmışlardır.

Merkez camilerinden Mehran Camii şuan kullanılmamaktadır. Restorasyonu için girişimde bulunulmuş fakat bütçe yetersizliği nedeniyle beklemeye alınmıştır.

Merkez camilerinden Saray Camii köy tüzel kişiliğine aittir. Köylünün yaptığı müdahaleler yeterli olmadığı için yapı kötü durumdadır.

Daday camilerinden Ali Paşa Camii kenarda unutulmuş camilerden biridir. Köylünün kendi imkanlarıyla yaptığı müdahaleler oldukça kötüdür.

Daday camilerinden Bolatlar Köyü Camii köy tüzel kişiliğine aittir. Hayırseverlerin yaptığı bağışların el verdiği imkanlarla müdahaleler yapılmaktadır.

Devrekani camilerinden Çirişoğlu Camii'nin restorasyonu için girişimde bulunulmuş fakat bütçe yetersizliği nedeniyle beklemeye alınmıştır.

Seydiler camilerinden Uruz Bey Camii'nin mülkiyeti köy tüzel kişiliğinde olması nedeniyle yeterli bütçenin olmamasından yapılan müdahaleler basittir.

6.1.3 Mülkiyet Sorunu

Candaroğulları döneminde yapılan camilerin ihtiyaçları, hayırseverlerin bağışladığı arsalar ve mülklerden gelen gelirler ile sağlanmaktaydı. Zamanında uygulanan bu vakıf sistemi günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir.

İncelediğimiz camilerin birçoğu Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bünyesinde olduğundan restorasyon imkanları bulunmaktadır. Fakat bazı köy camilerinin vakıf belgeleri kaybolduğu için mülkiyet köy tüzel kişiliğine ait görünmektedir. Bu durumda camiler köylünün kendi arasında topladığı yardımlar ile bakımları yapılmaya çalışılmaktadır. Hayırseverlerin yaptığı müdahaleler uzmanlar tarafından yapılmadığı için yanlış müdahaleler olma ihtimali yüksektir. Bu yanlışlıkların kimi zaman geri dönüşü olmayabilir ve yapıya büyük zararlar verebilir.

Merkez camilerinden Halil Bey Camii ve Saray Camii, Daday camilerinden Bolatlar Köyü Camii ve Seydiler camilerinden Uruz Bey Camii köy tüzel kişiliğinde görülmektedir. Fakat Bolatlar Camii hariç diğer camilerinde vakıf kayıtları olduğu bilinmektedir.

6.1.4 Camilerin Cemaatsiz Kalması

Kastamonu şehrinde köylüler tarım ve hayvancılıkla uğraşırken şehirliler ticaret yapmaktadır. Fakat ulaşım ağının zayıflığı nedeniyle ticaret Kastamonu'da geri kalmıştır. Bunun sonucunda şehirli daha büyük şehirlere göç hareketini başlatmıştır. Bu durumda köylü ürettikleri ürünlerini satacak nüfusun az olması ve pazarlama ağının güçlü olması nedeniyle daha büyük şehirlere göç hareketine dahil olmuşlardır. Başta İstanbul ve Ankara gibi büyük çekim merkezlerine olan göçler sonucunda Kastamonu nüfus kaybına uğramıştır (İbret, 2004).

Kastamonu'daki nüfusun az olması nedeniyle Cuma, Bayram ve Teravîh namazları dışında cemaatin genellikle az olduğu bilinmektedir. Merkez camilerinde vakit namazlarında genelde 10-15 kişi, ilçe camilerinde 5-10 kişi, köy camilerin bazılarında cemaatin olmadığı söylenilmektedir.

Tarihi yapıların yaşayabilmesi için içinde yaşanıyor olması gerekmektedir. Cemaati olmayan camilerin zamanla yok olmaları bu durumu doğrulamaktadır. Camide bozulmaya neden olan problemlerin farkında olunmaması nedeniyle çoğu zaman yapıya müdahale yapılamamaktadır. Farkında olunsa bile cemaati olmadığından ona bütçe ayırmak ikinci plana atılabilmektedir.

Merkez camilerinden Mehran Camii günümüzde kapalıdır. Kullanıcı sayısının az olması, bakımsız kalması ve hırsızlık sorunlarının yaşanması sonucunda camiyi korumak amaçlı cami tamamen kapatılmıştır. Caminin kullanıcılarının artması ve tekrardan hayata kazandırılması acil gerekmektedir.

Merkez camilerinden Saray Camii kullanıcı sayısının az olması nedeniyle bakımsız kalan camilerdendir.

Devrekani camilerinden Akmesic Devire Hatun Camii'nin yakınlarında yerleşim yeri bulunmadığı için yıllarca boş kalmış ve bu süre zarfında bakımsızlıktan ahşap kısımları çürümüş, bazı kısımları definciler tarafından tahrip edilmiş. Yapılan restorasyon sonucunda yapı şuanda iyi durumda fakat caminin hala kullanıcısı bulunmamaktadır. Ayrıca yakınından geçen elektrik hattının olmaması nedeniyle elektriği bile yoktur.

Taşköprü camilerinden Kornapa Camii'nin yakınında bulunan köyün yerleşimi daha yukarılara çıkınca cami köyün dışında kalmış ve bakımsız kalmıştır. Yapılan restorasyon sonucunda cami iyi durumdadır fakat hala kullanıcısı bulunmamaktadır.

Eskiden Araç'a bağlı olan Eflani camilerinden Küre-i Hadid Camii'nin yakınında yerleşim olmasına rağmen köyde devamlı yaşayan kişi sayısı çok az olması nedeniyle caminin kullanıcısı yok denecek kadar azdır. Cami restorasyon geçirmiş olduğu için iyi durumdadır. Turistik ziyaretlere teşvik edici olması için köyün yolları iyileştirilmelidir.

Genellikle köy camilerinde kullanıcı sayısının az olması durumuyla karşılaşılmaktadır. Kullanıcı sayısı az olan camilerde kullanıcı sayısını arttırmak için çeşitli etkinlikler düzenlenerek farklı kullanıcı kitlelerine hitap edilmelidir.

6.1.5 Zemin (Yer) Kotunun Yükselmesi

Tarihi yapılar yapıldıklarında su basman kotu, yapı zeminden su almayacak şekilde tasarlanır. Fakat zamanla çevresinde olan değişimlerden sebep yer kotunun yükselerek yapının su almasına neden olabilmektedir. Bu durum yapıda birçok soruna neden olmaktadır. Bunların en başında gelen nem problemi ve su baskınlarıdır.

Merkez camilerinden Aktekke İbrahim Bey Camii'nin avlusundan yolun geçmesi nedeniyle caminin hemen önünden yol geçmiştir. Bu değişiklik yapının yer kotunun yükselmesine neden olmuş ve yapı suya maruz kalmıştır. Bu durumu duvarların alt taşlarında yapılan değişimden anlamaktayız.

Resim 6.6 : Aktekke İbrahim Bey Camii'nin duvarında yer kotunun yükselmesinden oluşan bozulmaların sonucu yapılan müdahaleler (Ağustos 2019)

Merkez camilerinden Halil Bey Camii'nin bahçesinde yapılan düzenleme sonucunda yapının çevresindeki yer kotu yükselmiştir. İmamdan alınan bilgiye göre yağmur yağdığında caminin içerisinde rutubet kokusunun oluştuğunu ve iki günden daha erken gitmediği söylenilmektedir.

Resim 6.7 : Halil Bey Camii'nin zeminden su emdiğini gösteren lekeler (Ağustos 2019)

Araç camilerinden Kötürüm Beyazıd Camii'nin önünden geçen yol ile caminin özgün olan kısmı tamamen yer kotunun altında kalmış ve bu özgün kısımda rutubet sorunu yapmıştır.

Resim 6.8 : Kötürüm Beyazıd Camii'nin duvarlarındaki rutubet oluşumları (Ağustos 2019)

6.1.6 Bakımsızlık

Tarihi yapıların düzenli ve rutin bir şekilde bakıma ihtiyacı bulunmaktadır. Temizlik, badana, doğrama bakımı, çatı bakımı, ahşap olan kısımlarda oluşan hasarların bakımı, elektrik tesisatının bakımı gibi rutin bakımların uzmanlar tarafından kontrol edildiği bir şekilde yapılması yapının ömrünü uzatmaktadır. Mesela en basiti olarak görülen temizlikte kullanılan kimyasallar yapıya büyük zararlar verebilmektedir.

Yapının bakımsız kaldığı durumlarda ahşaplarda böceklenme, derzlerde boşalma, duvarlarda bitkilenme, suya maruz kalınan ahşap yerlerde çürüme gibi durumlarla karşılaşmaktadır.

Merkez camilerinden Halil Bey Camii bakımsız kalmasından köylüler tarafından müdahaleler yapılmış fakat bu müdahaleler doğru müdahaleler değildir.

Merkez camilerinden Mehran Camii uzun zamandır kapalı olması nedeniyle çok bakımsız durumdadır. Yapının restorasyona ihtiyacı vardır.

Merkez camilerinden Saray Camii duvarlarında çatlaklar bulunmakta ve derzler boşalmıştır. Özgün minaresi yıkılmıştır. Yapı oldukça bakımsız durumdadır.

Daday camilerinden Ali Paşa Camii'nin bakımlarını hayırseverlerin yapması nedeniyle bazı kısımları çok bakımsız kalmıştır. Mesela minaresi oldukça kötü durumdadır.

Devrekani camilerinden Akmescit Devire Hatun Camii bir dönem kullanılmadığı için ciddi derece bakımsızlık problemi ile karşılaşmıştır. Sonrasında yapılan restorasyonla ahşap olan kısımların çoğu kısmı yenilenmek zorunda kalmıştır.

Devrekani camilerinden Çirişoğlu Camii'nin acil olarak bakıma ihtiyacı vardır. Derzlerinde boşalmalar ve bitkilenmeler bulunmaktadır. Son cemaat yerini kapatan ahşaplar ve minaresi kötü durumdadır.

Resim 6.9 : Çirişoğlu Camii'nin batı görünüşü (Ağustos 2019)

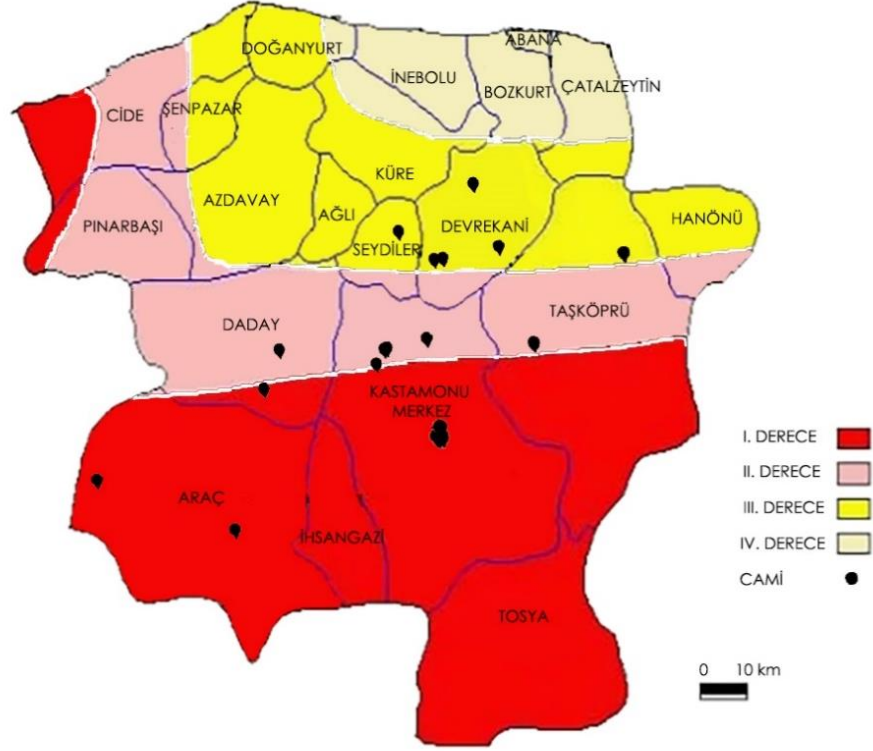
Seydiler camilerinden Uruz Bey Camii hayırseverlerin yardımlarıyla bakımları yapıldığı için yeterli şekilde bakımları yapılamamış ve kötü durumdadır.

Araç camilerinden Kötürüm Beyazıd Camii önünden yolun geçmesiyle yol kotundan çok aşağıda kalmıştır. Bu durumu çözmek için caminin duvarları yükselmiştir. Bu şekilde özgün olan kısım depo olarak kullanılmış ve özgün olan kısmı bakımsız kalmıştır. Günümüzde özgün kısımda ibadete açılmıştır.

Taşköprü camilerinden Kornapa Camii'nin kullanıcılarının olmaması nedeniyle bir süre bakımsız kalmıştır. Yapılan restorasyon ile cami iyi durumdadır.

6.1.7 Doğal Afetler (Depremler ve Yeraltı Hareketleri)

Kastamonu ülkemizde en büyük hasarlara neden olan Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun güneyindedir. Yüzölçümünün % 46'sı I. derece, % 22'si II. derece, % 24'ü III. derece ve % 8'i IV. derece deprem bölgesinde bulunmaktadır (Gençoğlu, Özmen, & Güler, 1996). Bu nedenle Kastamonu tarihte birçok deprem geçirmiş ve tarihi yapıları zarar görmüştür.

Şekil 6.1 : Kastamonu Deprem Kuşağında Candaroğulları Camilerinin Dağılımı
(Gençoğlu, Özmen, Güler'in deprem kuşağı haritasından yararlanarak
hazırlanmıştır.)

Merkez camilerinden İbn-i Neccar Camii'nin 1943 yılında olan deprem sonucunda son cemaat mahalli yıkılmıştır. Sonrasında tekrardan yapılmıştır.

Merkez camilerinden Saray Camii'nin muhtemelen yeraltı hareketlerinden kaynaklı duvarlarında çatlaklar bulunmaktadır ve özgün minaresi yıkılmıştır.

Resim 6.10 : Saray Camii'nin duvarlarındaki çatlaklar (Ağustos 2019)

Taşköprü ilçesindeki Akçakavak Kasım Bey Camii'nin duvarları 1943 yılındaki depremde zarar görmesi sonucunda güçlendirmek amaçlı duvarların dış yüzeyine ahşap taşıyıcılar eklenmiştir.

Resim 6.11 : Akçakavak Kasım Bey Camii'nin doğu cephesi (Ağustos 2019)

Merkez camilerinden Hamza Ağa Camii'nin yeraltı hareketlerinden kaynaklı yapıda kayma meydana gelmiştir. Bu nedenle yapı kaydığı yönden yani doğu cephesinden destekler ile kayması önlenmiştir.

Resim 6.12 : Hamza Ağa Camii'nin doğu cephesi (Ağustos 2019)

6.1.8 Yangın

Yangın, geri dönüşü olmayan hasarlar bırakması nedeniyle tarihi yapıların başına gelebilecek en kötü sorunlardandır. Bu nedenle yapı kullanıldığı ve restorasyon yapıldığı süre zarfında yangın çıkması durumu göz önünde bulundurularak gerekli önlemler alınması son derece önemlidir.

Merkez camilerinden Honsalar Camii'nde 1530 yılından sonra yangın çıktığı ve caminin zarar gördüğü kayıtlarda geçmektedir. Fakat caminin hangi kısmının ne kadar zarar gördüğüne dair detaylı bilgi bulunmamaktadır.

İncelediğimiz camilerin biri hariç diğerlerinde yangın gerçekleştiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle olsa gerek camilerde yangın alarm sistemi yok denecek kadar azdır. Fakat soba ile ısınmaya devam eden camilerde risk oldukça yüksektir. Bu durum dikkate alınarak yangın hakkında önlemler alınmalı ve soba kullanımı sonlandırılmalıdır.

6.1.9 Definecilik ve Hırsızlık

İslamiyet inancına göre camiler tüm gün açık kalmalıdır. Buna karşın camilerimizdeki birçok parça maddi ve manevi olarak kıymetlidir. Hal böyle olunca hırsızlara gün doğmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için köy camilerinin birçoğunda namaz vakitlerinde imam camiye açmakta ve sonrasında kapatmaktadır.

Bazı sahipsiz kalan camilerde definecilerin kurbanı olmuştur. Camilerin yapılma aşamasında ileride oluşacak hasarları karşılamak amacıyla belli bir miktar paranın duvarlara veya temele saklandığını duyan kötü niyetli insanlar camilere zarar vermektedir.

Merkez camilerinden Mehran Camii'nin doğu duvarına defineciler tarafından zarar verilmiştir. Sonrasında duvar yıkılmasın diye müdahalede bulunmuş fakat özgün halinden uzaklaşmıştır.

Resim 6.13 : Mehran Camii'nin doğu cephesinin eski hali (Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları, 2014)

Merkez camilerinden Mahmut Bey Camii'nin kapısı çalınmış bu süre zarfında aslına uygun yeni kapı yapılmıştır. Özgün kapı bu süre zarfında bulunmuş ve müzede saklanmaya başlanmıştır.

Merkez camilerinden Musa Fakih Camii'nin minber kapısı çalınmıştır ve bulunamamıştır.

Devrekani camilerinden Akmescit Devire Hatun Camii'nin bir dönem kullanılmadığı için defineciler tarafından tahrip edilmiş ve restorasyonda bu kısımlar onarılmış. Minberinin de aynı dönemde çalınmış olması muhtemeldir.

Taşköprü camilerinden Akçakavak Kasım Bey Camii'nin kapısı çalınmaya teşebbüs edilmiştir. Köylü artık konu hakkında daha hassas ve camiye çok sahip çıkılmaktadır.

Camilerde bulunan şamdanlar, derviş tesbihleri, duvar halıları, levhalar gibi kıymetli eşyalar bulunmaktadır. Bunlardan günümüze kalanlar bulunmaktadır. Mesela Halil Bey Camii'nde şamdanlar bulunmakta fakat çalınmasın diye muhafaza edilmektedir. Eminim zamanında kaynaklarda geçmediği için çalındığını bilmediğimiz birçok parça bulunmaktadır.

6.1.10 Niteliksiz Ekler

Candaroğulları dönem camileri genelde küçük boyutlarda yapılan camilerdir. Bunun sonucunda artan nüfus ile Cuma namazlarında camilerin yetersiz kalması sonucunda çeşitli eklerin yapıldığını görmekteyiz. Öncelikle son cemaat yerini kapatmayı tercih ettiklerini bunun yetersiz geldiğini düşündüklerinde doğuya veya batıya eklerin yapıldığını görmekteyiz.

Merkez camilerinden Halil Bey Camii'nin köylüye yetersiz gelmesi nedeniyle batı cephesine camiye bitişik iki katlı ek yapılmıştır. Mevcut pencere kapıya dönüştürülerek bağlantı sağlanmıştır. Bu kısmın kaldırılması gereklidir.

Merkez camilerinden Saray Camii'nin kuzeydoğusuna bitişik bir şekilde imam odası eklentisi yapılmıştır. Bu eklenti caminin görsel bütünlüğünü bozmaktadır.

Daday camilerinden Ali Paşa Camii, Devrekani camilerinden Çirişoğlu Camii ve Seydiler camilerinden Uruz Bey Camii'nin son cemaat yeri niteliksiz bir şekilde kapatılmıştır.

Resim 6.14 : Uruz Bey Camii'nin eklenen son cemaat yeri (Ağustos 2019)

Araç camilerinden Kötürüm Beyazıd Camii'nin üzerine kat eklenilmesi niteliksiz bir ektir.

6.2 Yapıdan Kaynaklı Sorunlar

Yapıdan kaynaklı oluşan bozulmaları kapsamaktadır. Yapıda kullanılan malzemeden veya tasarımdan kaynaklı bozulmaları kapsamaktadır.

6.2.1 Malzeme Yıpranmasına Bağlı Oluşan Sorunlar

Yapıda kullanılan malzemelerde zamanla oluşan bozulmaların ortaya çıkardığı sorunları kapsamaktadır. Malzemelerin belli bir ömrü bulunmaktadır. Bu süre yapılan bakımlarla uzatılabilmektedir.

Kastamonu ormanları ile meşhur olan bir ilimizdir. Ağaç yönünden zengin olması camilerde ahşabın tercih edilmesine neden olmuştur. İç mekanda kullanılan ahşaplar uzun süre bakımsız kalsa da zarar görmeyebilmekte fakat dış mekanda kullanılan ahşap daha kısa süreler içinde bakıma ihtiyaç duymaktadır.

Candaroğulları dönem camilerinde gördüğümüz ahşap minarelerin çoğu günümüze kadar gelememiştir. Yağmur ve kar sularının ahşap minarelerde başlattığı çürüme giderek artarak kullanılamaz hale gelmiştir. Bu şekilde olup restorasyon geçiren camilerin minareleri özgün haline uygun olarak yeniden yapılmıştır. Fakat restorasyon yapılmayan camilerde bu durumu eldeki imkanlarla telafi etmişlerdir.

Merkez camilerinden Halil Bey Camii'nin ahşap olan özgün minaresi zamanla çürümüş ve kullanılamaz hala gelmiştir. Durumu gören bir hayırseverin bağışıyla yanına günümüz malzemeleri ile yeni minare inşa edilmiştir. Sonrasında başka bir hayırsever ahşap minareyi onarmıştır.

Merkez camilerinden Mahmut Bey Camii ve Musa Fakih Camii'nin ahşap olan minareleri zarar görmüş ve restorasyon aşamasında özgün haline uygun bir şekilde yapılmıştır.

Daday camilerinden Ali Paşa Camii ve Devrekani camilerinden Çirişoğlu Camii'nin ahşap olan minarelerinin çürümesinden dolayı dış kısmı kaplanmıştır. Ayrıca Çirişoğlu Camii'nin son cemaat yerindeki ahşaplarda kötü durumdadır.

Devrekani camilerinden Akmescit Devire Hatun Camii'nin boş kaldığı süre zarfında mahfildeki ahşap kısımları çürümüş ve restorasyonla bu kısımlar yenilenmiştir.

Taşköprü camilerinden Kornapa Camii ahşap olan minaresi görüldüğü gibi şerefe ve gövde kısmında çürümeler kopmalar meydana gelmiştir. Yapılan restorasyon ile bu kısımlar bütünlenmiştir.

Resim 6.15 : Kornapa Camii'nin restorasyondan önceki hali (Kornapa Camii'nin eski fotoğrafı)

6.2.2 Strüktürden (Taşıyıcı Sistemden) Kaynaklanan Sorunlar

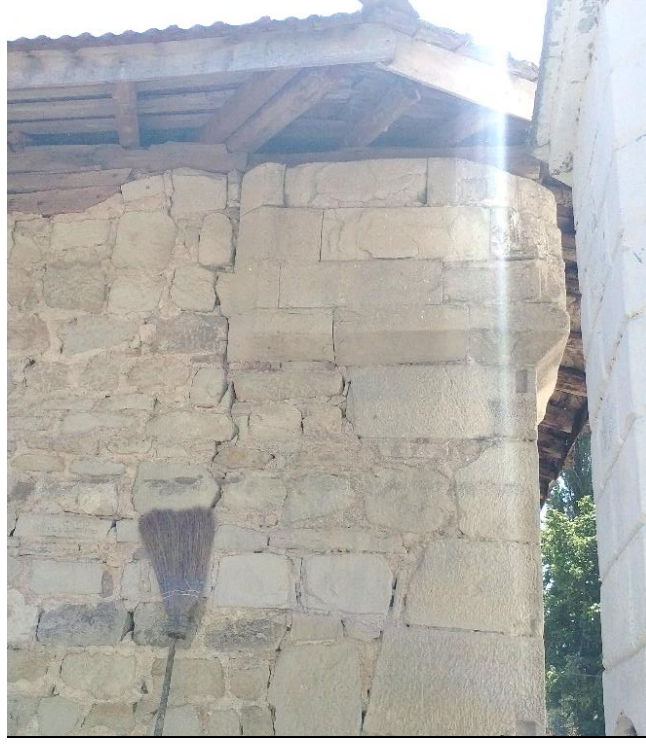
Kâgir yapılar taşıyacağı yüke göre yetersiz duvarlar, kemerler, tonozlar, kubbeler ile oluşturulursa yapıda zamanla çatlaklar hatta yıkılmalar gerçekleşebilir. Bu durumdan kaynaklanan bozulmalar tasarımdan kaynaklı bozulmalardır. Yük hesaplarında genelde unutulmuş olası deprem yükleri yapılara büyük zararlar verebilmektedir.

Merkez camilerinden Hamzaağa Camii'nin duvarlarında eğilmeler gerçekleşmiştir. Muhtemelen zemin hareketlerinin tasarım aşamasında hesap edilmemesi nedeniyle bu bozulmalar oluşmuştur. Bu bozulmayı gidermek için doğu duvarına güçlendirme yapılmıştır.

Resim 6.16 : İbn-i Neccar Camii'nin güney cephesinde oluşan çatlak (Ağustos 2019)

Merkez camilerinden İbn-i Neccar Camii'nin güney cephe duvarında bulunan çatlaklar taşıyıcı sistemdeki sorunları göstermektedir. Oluşan çatlak köşeden pencere açıklığına doğru ilerlemektedir. Muhtemelen hesaba katılmayan deprem yüklerinden sebep oluşan çatlaklardır. Caminin son cemaat yeri de deprem ile yıkılmıştır. Duvarların statik açıdan son durumu detaylı incelenmelidir. Gerekli müdahalelerin yapılması ertelenmemelidir.

Resim 6.17 : Saray Camii'nin kuzey cephesinde oluşan çatlak ve yıkılan minarenin kaidesi (Ağustos 2019)

Merkez camilerinden Saray Camii'nin kuzeybatıda bulunan taş minaresi yıkılmıştır. Muhtemelen tasarımdan kaynaklı kuzey duvarında çeşitli çatlaklar bulunmaktadır. Yapının statik açıdan son durumunun takip edilmesi oldukça önemlidir.

Taşköprü camilerinden Akçakavak Kasım Bey Camii'nin duvarlarında eğilme gerçekleşmiştir. Tasarım aşamasında hesap edilmeyen deprem yükü nedeniyle olduğu düşünülmektedir. Bu durumu telafi etmek için duvarlar ahşap direklerle güçlendirilmiştir.

CANDAROĞULLARI CAMİLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ - I

ÖZELLİKLERİ		CAMİ ADI	AKTEKKE İBRAHİM BEY CAMİİ	HALİL BEY CAMİİ	HAMZA AĞA CAMİİ	HONSALAR CAMİİ	İBN-İ NECCAR CAMİİ	İSFENDİYAR BEY CAMİİ	İSMAİL BEY (İMARET) CAMİİ	MAHMUT BEY CAMİİ	MEHRAN CAMİİ	MUSA FAKİH CAMİİ	SARAY CAMİİ
KONUM			KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ	KASTAMONU MERKEZ
İNŞA TARİHİ			1443 YILINDAN ÖNCE	1363	BİLİNMIYOR	1417 YILINDAN ÖNCE	1353	1398	1451	1366	BİLİNMIYOR	BİLİNMIYOR	BİLİNMIYOR
BANİSİ			TACEDDİN İBRAHİM BEY	EMİR İSMAİL BEY OĞLU HALİL BEY	ABDULLAH OĞLU HAMZA AĞA	HONDSALAR	MURAD OĞLU HACI NUSRET	CANDAROĞLU İSFENDİYAR BEY	CANDAROĞLU İSMAİL BEY	CANDAROĞLU EMİR MAHMUT BEY	PAŞA BEY OĞLU HACI BEY	BİLİNMIYOR	BİLİNMIYOR
YAPIM KİTABESİ			YOK	YOK	YOK	YOK	VAR	YOK	VAR	VAR	YOK	YOK	YOK
TAŞIYICI SİSTEMİ			YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA
CEPHE BİTİŞ MALZEMESİ			MOLOZ TAŞ TUĞLA	SİVA	MOLOZ TAŞ TUĞLA	SİVA	KESME TAŞ	SİVA	KESME TAŞ	MOLOZ TAŞ	MOLOZ TAŞ TUĞLA	MOLOZ TAŞ TUĞLA	MOLOZ TAŞ TUĞLA
SON CEMAAT YERİ DURUMU			YOK	PVC İLE KAPATILMIŞ	AHŞAP İLE KAPATILMIŞ	YOK	YARI AÇIK	YARI AÇIK	YARI AÇIK	YARI AÇIK	YOK	AHŞAP İLE KAPATILMIŞ	YOK
ÇATI	TİPİ		KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KUBBE	KIRMA	KUBBE	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA
	ÖRTÜSÜ		KİREMİT	OLUKLU LEVHA	KİREMİT	KİREMİT	KURŞUN KAPLAMA	KİREMİT	KURŞUN KAPLAMA	KİREMİT	KİREMİT	KİREMİT	KİREMİT
TAVAN TİPİ			AHŞAP İÇ BÜKEY GÖBEKLİ ÇITAKARI	AHŞAP DÜZ GÖBEKLİ ÇITAKARI	AHŞAP İÇ BÜKEY TAVAN	AHŞAP DÜZ TAVAN	SIVALI KUBBE	AHŞAP DÜZ TAVAN	SIVALI KUBBE	AHŞAP KIRIŞLI TAVAN	AHŞAP KUBBE GÖBEKLİ ÇITAKARI	AHŞAP DÜZ GÖBEKLİ ÇITAKARI	AHŞAP KIRIŞLI TAVAN
MİNARE	ŞEREFİ SAYISI		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	KONUMU		KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI
	MALZEMESİ		TUĞLA, KESME TAŞ	AHŞAP TUĞLA	AHŞAP	TUĞLA, KESME TAŞ	TUĞLA, KESME TAŞ	AHŞAP	KESME TAŞ	AHŞAP	TUĞLA, MOLOZ TAŞ	AHŞAP	TUĞLA, BETON
BULUNAN TEZYİNATLAR			DUVARLAR, PENCERELER VE MİHRAPTA	MİHRAP, TAVAN GÖBEĞİ VE SUTÜN BAŞINDA	PENCERELER VE MİHRAPTA	MİHRAP, MİNBER, TAVAN GÖBEĞİ VE MİNARE KAPİ NİŞİNDE	MİHRAP, TAVAN, DUVARLAR, VE GİRİŞ KAPISINDA	MİHRAPTA	MÜEZZİN KÜRSÜSÜ, TAVAN, DUVARLAR, TAÇ KAPİ VE MİNARE KAPİ NİŞİNDE	TAVANLAR, PENCERE KAPAKLARI, GİRİŞ KAPISI, MİNBER VE MİHRAPTA	DUVARLAR VE MİNBERDE	TAVAN GÖBEĞİ, DUVARLAR, MİNBER VE MİHRAPTA	MİHRAPTA

Tablo 6.1 : Candaroğulları Merkez Camilerinin Mimari Özellikleri

CANDAROĞULLARI CAMİLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ - II

ÖZELLİKLERİ		CAMİ ADI	ALİ PAŞA CAMİİ	BOLATLAR KÖYÜ CAMİİ	AKMESCİT DEVİRE HATUN CAMİİ	ÇAYIRCIK KAPU-I İSMAİL BEY CAMİİ	ÇİRİŞOĞLU CAMİİ	İSMAİL BEY CAMİİ	URUZ BEY CAMİİ	KÜRE-İ HADİD CAMİİ	KÖTÜRÜM BEYAZID CAMİİ	AKÇAKAVAK KASIM BEY CAMİİ	KORNAPA CAMİİ
KONUM			KASTAMONU DADAY	KASTAMONU DADAY	KASTAMONU DEVREKANİ	KASTAMONU DEVREKANİ	KASTAMONU DEVREKANİ	KASTAMONU DEVREKANİ	KASTAMONU SEYDİLER	KARABÜK EFLANİ	KASTAMONU ARAÇ	KASTAMONU TAŞKÖPRÜ	KASTAMONU TAŞKÖPRÜ
İNŞA TARİHİ			1407	BİLİNMIYOR	BİLİNMIYOR	BİLİNMIYOR	BİLİNMIYOR	BİLİNMIYOR	BİLİNMIYOR	1451	1374	1359	BİLİNMIYOR
BANISI			TUVRUT BEY OĞLU ALİ PAŞA (HONDSALAR)	BİLİNMIYOR	CANDAROĞLU ADIL BEY'IN KIZI DEVİRE HATUN	CANDAROĞLU İBRAHİM BEY	BİLİNMIYOR	CANDAROĞLU İSMAİL BEY	CANDAROĞLU İSMAİL BEY	CANDAROĞLU İSMAİL BEY	CANDAROĞLU CELALEDDİN BEYAZID BEY	İDRİS OĞLU KASIM	HÜKÜMDAR AİLESİNDEN ORNAPA
YAPIM KİTABESİ			VAR	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	VAR	YOK	VAR	YOK
TAŞIYICI SİSTEMİ			YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA	YIĞMA
CEPHE BİTİŞ MALZEMESİ			SIVA	MOLOZ TAŞ TUĞLA	MOLOZ TAŞ	MOLOZ TAŞ TUĞLA	MOLOZ TAŞ TUĞLA	MOLOZ TAŞ	SIVA	MOLOZ TAŞ	SIVA	MOLOZ TAŞ	MOLOZ TAŞ
SON CEMAAT YERİ DURUMU			YOK	YOK	YOK	AHŞAP İLE KAPATILMIŞ	AHŞAP İLE KAPATILMIŞ	YARI AÇIK	AHŞAP İLE KAPATILMIŞ	AHŞAP İLE KAPATILMIŞ	YOK	AHŞAP İLE KAPATILMIŞ	YARI AÇIK
ÇATI	TİPİ		KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA	KIRMA
	ÖRTÜSÜ		KİREMİT	KİREMİT	KİREMİT	KİREMİT	KİREMİT	KİREMİT	OLUKLU LEVHA	KİREMİT	KİREMİT	KİREMİT	KİREMİT
TAVAN TİPİ			AHŞAP ÇITAKARI	AHŞAP İÇ BÜKEY GÖBEKLI ÇITAKARI	AHŞAP ÇITAKARI KIRIŞLI TAVAN	AHŞAP ÇITAKARI	AHŞAP DÜZ GÖBEKLI ÇITAKARI	AHŞAP ÇITAKARI KIRIŞLI TAVAN	AHŞAP ÇITAKARI KIRIŞLI TAVAN	AHŞAP KIRIŞLI TAVAN	AHŞAP ÇITAKARI	AHŞAP DIŞ BÜKEY GÖBEKLI ÇITAKARI	AHŞAP DÜZ GÖBEKLI ÇITAKARI
MİNARE	ŞEREFİ SAYISI		1	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1
	KONUMU		KUZEYBATI	KUZEYBATI	-	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI	KUZEYBATI
	MALZEMESİ		BELİRSİZ	TUĞLA	-	TUĞLA, KESME TAŞ	BELİRSİZ	TUĞLA, KESME TAŞ	TUĞLA	AHŞAP	TUĞLA	AHŞAP	AHŞAP
BULUNAN TEZYİNATLAR			MİHRAPTA	TAVAN GÖBEĞİNDE	-	MİHRAPTA	DUVARLAR, MİNBER VE MİHRAPTA	PENCERELER, MİNBER VE MİHRAPTA	MİHRAP VE TAVAN GÖBEĞİNDE	DUVARLAR, TAVAN VE MİHRAPTA	MİNBER VE MİHRAPTA	TAVAN GÖBEĞİ VE GİRİŞ KAPISINDA	TAVAN GÖBEĞİ, MİNBER VE MİHRAP

Tablo 6.2 : Candaroğulları İlçe Camilerinin Mimari Özellikleri

CANDAROĞULLARI CAMİLERİNİN KORUMA SORUNLARI - I

SORUNLAR		CAMİ ADI	AKTEKKE İBRAHİM BEY CAMİİ	HALİL BEY CAMİİ	HAMZA AĞA CAMİİ	HONSALAR CAMİİ	İBN-İ NECCAR CAMİİ	İSFENDİYAR BEY CAMİİ	İSMAIL BEY (İMARET) CAMİİ	MAHMUT BEY CAMİİ	MEHRAN CAMİİ	MUSA FAKİH CAMİİ	SARAY CAMİİ
YAPIDA DIŞ ETKİLER İLE OLUŞAN SORUNLAR	BİLİNCSİZ KULLANIM VE YANLIŞ MÜDAHALE		+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	+
	BÜTÇE YETERSİZLİĞİ		-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+
	MÜLKİYET SORUNU		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+
	CAMİLERİN CEMAATSIZ KALMASI		-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
	ZEMİN (YER) KOTUNUN YÜKSELMESİ		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	BAKIMSIZLIK		-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+
	DOĞAL AFETLER (DEPREMLER VE YERALTI HAREKETLERİ)		-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+
	YANGIN		-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
	DEFİNECİLİK VE HIRSIZLIK		-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-
	NİTELİKSİZ EKLER		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+
YAPIDAN KAYNAKLI SORUNLAR	MALZEMEYE BAĞLI OLUŞAN SORUNLAR		-	+	-	-	-	-	-	+	-	+	-
	STRÜKTÜRDEN KAYNAKLI SORUNLAR		-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+
MÜDAHALEYE İHTİYAÇ			++	++	+	+	RESTORASYONDA	RESTORASYONDA	-	-	++	-	++

Tablo 6.3 : Candaroğulları Merkez Camilerinin Koruma Sorunları

CANDAROĞULLARI CAMİLERİNİN KORUMA SORUNLARI - II

SORUNLAR		CAMİ ADI	ALİ PAŞA CAMİİ	BOLATLAR KÖYÜ CAMİİ	AKMESCİT DEVİRE HATUN CAMİİ	ÇAYIRCIK KAPU-İ İSMAİL BEY CAMİİ	ÇİRİŞOĞLU CAMİİ	İSMAİL BEY CAMİİ	URUZ BEY CAMİİ	KÜRE-İ HADİD CAMİİ	KÖTÜRÜM BEYAZID CAMİİ	AKÇAKAVAK KASIM BEY CAMİİ	KORNAPA CAMİİ
YAPIDA DIŞ ETKİLER İLE OLUŞAN SORUNLAR	BİLİNÇSİZ KULLANIM VE YANLIŞ MÜDAHALE	+	-	-	-	-	+	+	+	+	-	+	
	BÜTÇE YETERSİZLİĞİ	+	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	
	MÜLKİYET SORUNU	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	
	CAMİLERİN CEMAATSIZ KALMASI	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	+	
	ZEMİN (YER) KOTUNUN YÜKSELMESİ	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	
	BAKIMSIZLIK	+	-	+	-	+	-	+	+	+	-	+	
	DOĞAL AFETLER (DEPREMLER VE YERALTI HAREKETLERİ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	
	YANGIN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	DEFİNECİLİK VE HIRSIZLIK	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	
	NİTELİKSİZ EKLER	+	-	-	-	+	-	+	-	+	-	-	
YAPIDAN KAYNAKLI SORUNLAR	MALZEMEYE BAĞLI OLUŞAN SORUNLAR	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+	
	STRÜKTÜRDEN KAYNAKLI SORUNLAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	
MÜDAHALEYE İHTİYAÇ		++	+	-	+	++	-	++	-	+	+	-	

Tablo 6.4 : Candaroğulları İlçe Camilerinin Koruma Sorunları

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Candaroğulları'nın İstanbul'un fethine yardım etmesi ve Osmanlı ile Candaroğulları'nın birbiriyle kız alıp vermesi nedeniyle tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Osmanlı ile sosyal hayattaki etkileşimler mimariye de yansımıştır. Candaroğulları mimaride Anadolu Selçuklu ve Osmanlı mimarisinden esinlendiği fakat özgün bir mimarisi olduğu görülmektedir.

Uzun bir dönem Candaroğulları Beyliği'nin başkenti olan Kastamonu'da Candaroğulları Beyliği'ne ait cami, kervansaray, imarethane, medrese, hamam bulunmaktadır. Candaroğulları'nın en parlak dönemi olarak isimlendirebileceğimiz İsmail Bey Dönemi günümüze en çok eserin bırakıldığı dönemdir. Hem son dönemlerinde yapılan eserler olması hem de gelişime açık bir dönem olması nedeniyle bu dönemden daha fazla eser günümüze ulaşmıştır.

Candaroğulları döneminden günümüze ulaşan dönem yapılarının çoğunluğu camilerdir. Tez kapsamında bu döneme ait 22 caminin mimarileri ve koruma sorunları üzerine çalışılmıştır. Ortalama 600 yıllık geçmişi bulunan camiler oldukça sade fakat estetiktir. Genelde dikdörtgen planlı olan camilerin birkaçı kare planlıdır. Özgün olan camilerin son cemaat yerleri yarı açıktır. Minarelerde ahşap, taş ve tuğla tercih edilmiştir. Cephelerde küçük pencereler tercih edilmiş ve ışıktan faydalanabilmek için şevli tasarlanmıştır. Özgün olan minik pencerelerin dış kısımlarında ahşap muşabakların kullanıldığı görülmektedir. Harim kısmında mihrap genelde alçıdan, minber ahşaptan yapılmıştır. Mahfillerde ve tavanda ahşap tercih edilmiş ve özgün olan kısımlarda bindirme tekniği kullanılmıştır.

Zamana karşı koyarak günümüze ulaşan bu camileri korumaya başlarken yapılması gereken ilk adım özellikle genç kuşağa ve kullanıcılara eğitim seminerleri düzenlenerek bilinçlendirilmesidir. Bilinçlenen halk yanlış bir müdahale veya kullanım gördüğünde durumu şikâyet ederek yapının korunmasında önemli rol alabilir. Genelde kullanıcılar korumak için gönüllü fakat nasıl koruması gerektiğini

bilmediklerinden yanlış müdahaleler yapmaktadır. Bu şekilde bu müdahalelerin önüne geçilmesi mümkün olabilir.

Camilerin uzman ekipler tarafından düzenli aralıklarla denetlenerek oluşan bozulmaların tespit edilmesi ve belgelenmesi gereklidir. Tespit edilen bozulmaların durumuna göre restorasyon kararı alınmalı veya bir sonraki restorasyon süresine kadar gözlem altında tutulmalıdır.

Caminin detaylı bir müdahaleye ihtiyacı olmadığı durumlarda belli aralıklarla bakımların yapılması gereklidir. Rutin bakımlar sayesinde yapı büyük sorunlardan kolay ve ucuz yollardan korunmuş olur. Mesela çatı bakımının aksatılması yapının yağmur sularına maruz kalmasına ve ahşapların çürümesine neden olabilmektedir.

Tez yazım aşamasında malzemenin cinsine ve özgünlük durumuna ait bilgilere ulaşmakta zorlanılmıştır. Günümüz laboratuvarlarında tarihi yapılarda kullanılan malzemelerin içeriği ve dönemi bulunabilmektedir. Camilerin restorasyon projesi çizilmeden önce malzemelerin özgünlüğünün araştırılması ve bu aşamanın atlanılmaması gerekmektedir. Özgün kısımlarda gerçekleşen tahribatların bu malzeme analizinden çıkan sonuçlar doğrultusunda onarılması son derece önemlidir.

Köy camilerinin bir kısmında kullanıcı sayısının yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Bu tarz camilerde fonksiyon değişikliğine halk arasında sıcak bakılmadığı için cami fonksiyonunu değiştirmeden cami ortamına uygun olacak herkese hitap edecek çeşitli eğitimler düzenlenmelidir. Bu şekilde camideki kullanıcı sayısı arttırılarak bakımsız kalma olasılığı azalacaktır.

Hırsızlık ve definecilik sorunu için imamların getirdiği çözüm namaz vakitleri dışında camilerin kapalı tutulmasıdır. Bu duruma ek olarak bekçi ve gizli kamera sistemi kullanılabilir. Fakat bu koruma şekli biraz daha maliyetlidir.

Isınma özellikle köy camilerinde sobalarla yapılmaktadır. Bu durum yangın olasılığını arttırmaktadır. Soba yerine VRF sisteminin tercih edilmesi, yangın algılama sisteminin kurulması ve yangın söndürücülerin bulundurulması yangın olasılığının azalmasında yardımcı olacaktır.

Merkez camilerinden Aktekte İbrahim Bey Camii ve Halil Bey Camii'nin dış cephesinde çimentolu harç kullanılması ve zemin (yer) kotlarının yükselmesi gibi

nedenlerle yapı zarar görmektedir. Bu nedenle iki caminin restorasyonu geciktirilmemelidir.

Merkez camilerinden Hamza Ağa Camii'nin yeraltı hareketlerinden kaynaklı kaymasının önlenmesine rağmen statik durumunun stabilitesi kontrol edilmelidir. Honsalar Camii'nin dış cephesinin sıvalı olmasının yapıya zarar verme durumu incelenmelidir. İncelemelerin sonucunda durumlarına göre restorasyon kararı alınmalıdır.

Merkez camilerinden İbn-i Neccar Camii ve İsfendiyar Bey Camii inceleme yapılan dönemde restorasyon aşamasındaydı. Bu sebeple yapıların son durumu hakkında bilgi verilememektedir.

Merkez camilerinden İsmail Bey (İmaret) Camii, Mahmut Bey Camii ve Musa Fakih Camii'nin restorasyonu yakın zamanda yapılmış olması nedeniyle camiler iyi durumda ve müdahaleye ihtiyacı bulunmamaktadır.

Merkez camilerinden Mehran Camii ve Saray Camii uzun zamandır detaylı müdahale yapılmamış olan camilerdendir. Restorasyonlarının geciktirilmesi yapının özgün kısımlarının kaybedilmesine neden olacağından aksatılmamalıdır.

Daday camilerinden Ali Paşa Camii bakımsız durumda olup yanlış müdahalelere maruz kalmıştır. Özgün olan kısımları korunarak restorasyonu öncelikli olarak yapılmalıdır.

Devrekani camilerinden Çayırçık Kapu-i İsmail Bey Camii'nin ve Daday camilerinden Bolatlar Köyü Camii genel durumu iyi olup iç mekanda yanlış müdahaleleri bulunmaktadır. Bu durumlar restorasyon kararı alındığında göz önünde bulundurulmalıdır.

Devrekani camilerinden Çirişoğlu Camii ve Seydiler camilerinden Uruz Bey Camii uzun zamandır detaylı müdahale yapılmamış olan camilerdendir. Çirişoğlu Camii'nin duvar derzleri yok denecek kadar boşalmış durumdadır. Bu durum yapının bozulmalara açık olmasına neden olmaktadır. Uruz Bey Camii'nin duvarlarında çimento karışımı sıva olması nedeniyle yapının özgün kısmı zarar görmektedir. Bu camilerin restorasyonu ertelenmemelidir.

Devrekani camilerinden Akmesit Devire Hatun Camii, Devrekani camilerinden İsmail Bey Camii, Eflani camilerinden Küre-i Hadid Camii ve Taşköprü camilerinden

Kornapa Camii yakın zamanda restorasyon geçirmiş olmalarından sebep camiler iyi durumdadır ve müdahaleye ihtiyacı yoktur. Rutin bakımlarının aksatılmaması önerilmektedir.

Araç camilerinden Kötürüm Beyazıd Camii ve Taşköprü camilerinden Akçakavak Kasım Bey Camii'nin genel durumları iyi olup statik durumlarının takip edilmesi önerilmektedir. Kötürüm Beyazıd Camii'nde özgün olan kısımda görülen nem probleminin ortadan kaldırılması ve özgün kısma bindirilen yükün statik duruma etkisi takip edilmelidir. Akçakavak Kasım Bey Camii'nin geçirdiği deprem sonrasında duvarlarda yapılan güçlendirmenin yeterliliği kontrol edilmelidir.

İncelenen camilerin bir kısmı iyi durumda olduğu bir kısmının ise çok bakımsız kaldığı tespit edilmiştir. Yapılarda karşılaşılan koruma sorunlarının en temel nedeni restorasyon için yeterli ödeneklerin oluşturulamaması ve genelde köy camilerinin vakıf kayıtlarının bulunmaması gerekçesiyle köy tüzel kişiliğine ait olmasıdır. Bu durumlar müdahalelerin gecikmesine veya yanlış müdahalelerin yapılmasına sebebiyet vermektedir.

Sonuç olarak Kastamonu'nun kültürel zenginliklerinin bir parçası olan Candaroğulları dönem camileri yitirdiğimiz tarihi yapılarımızdan olmamalıdır. Bunun için bu yapıları korumaları ve gelecek kuşaklara en özgün şekilde aktarmaları önemli bir sorun olarak ele alınmalı ve bunun için çözüm yolları aranmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akok, M. (1944). *Kastamonu Mahmutbey Candaroğlu Cami çizimleri*. SALT Araştırma: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/84657> adresinden alındı
- Akok, M. (1946). Kastamonu'nun Kasaba Köyü'nde Candaroğlu Mahmut Bey Camii. *Bellekten*, 10, 293-301.
- Alp, E. (2000). *Candaroğulları Beyliği ve Kastamonu*. Kastamonu: Alp Yayınları.
- Battuta, İ. (1983). *İbn Battuta Seyahatnamesi*. (M. Çevik, Dü.) İstanbul: Bilge Kültür Sanat. 2015 tarihinde alındı
- Baydıl, E., & İbret, B. Ü. (1999). Kastamonu Şehrinin Tarihi Gelişimi ve 1924/1925 Şehir Planı Üzerine Bir Deđerlendirme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*.
- Behçet, M. (1925). *Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Asar-ı Kadimesi)*. Kastamonu: Kastamonu Valiliđi İl Özel İdaresi Yayınları.
- Bilici, Z. K. (1988). Kastamonu ve Kasabaköy'deki İki Eseriyle Nakkaş Abdullah Bin Mahmut ve Sanat Tarihimizdeki Yeri. *Vakıflar Dergisi*, 20, 85-94.
- Bloom, J. (1989). *Minaret Symbol of Islam*. İngiltere: Oxford University.
- Bozkurt, N. (2005). Minber. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 30, s. 101-103). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Çiftçi, F. (2018). *Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler I* (Cilt 1). Kastamonu: Türk Dünyası Kültür Başkenti Etkinliđi.
- Çiftçi, F. (2018). *Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler II* (Cilt 2). Kastamonu: Türk Dünyası Kültür Başkenti Etkinliđi.
- Çınar, H. (2012). Osmanlı ve Candaroğulları Hanedanları Arasındaki Evlilik İlişkileri. *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu* (s. 14-27). Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları.
- Döğüş, S. (2014). Candaroğulları Osmanlı ilişkileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 1043-1053.

- Duysak, N. (2000). *20. Yüzyıl Türkiye'sinde Cami Tasarımı Ve Geleneksel Cami*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erik, S. (2008). Kastamonu Florası. L. Seymen içinde, *Üsküdar'a Kadar Kastamonu* (s. 13-21). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erzincan, T. (2005). Mihrap. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 30, s. 30-37). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Eser, E. (1997). Küre-i Hadid Köyü'nde Candaroğlu İsmail Bey Camii. *Vakıflar Dergisi*, 26, 237-248.
- Eyüpgiller, K. K. (1999). *Bir Kent Tarihi Kastamonu*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Gençoğlu, S., Özmen, B., & Güler, H. (1996). *Yerleşim Birimleri ve Deprem*. İstanbul: Türkiye Deprem Vakfı.
- Gökoğlu, A. (1952). *Paphlagonia (Paflagonya) Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*. Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- İbret, B. Ü. (2004). Kastamonu'da Nüfusunun Gelişim, Dağılım ve Yoğunluk Özellikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12, 157-178.
- Kızıltan, A. (1958). *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescidler (XIV. yüzyıl sonuna kadar)*. İstanbul: Güven Kitabevi.
- Kornapa Camii'nin eski fotoğrafı*. (tarih yok). <https://mapio.net/pic/p-20880922/> adresinden alındı
- Maden, F. (2016). *Seyyahların Göziyle Kastamonu*. İstanbul: Roza Yayınevi.
- Mehran Camii Restorasyon proje aşamasından önce çekilen fotoğrafları*. (2014). ehayapi: http://ehayapi.com/proje_mehran-mahallesi-camii---haci-muharrem-koyu---kastamonu_115.eha adresinden alındı
- Öğüt, S. (1997). Harim. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 16, s. 188-190). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

- Taneri, A. (1993). Candar. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 7, s. 145-146). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Tanman, M. B. (2003). Mahfil. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 27, s. 331-333). içinde Ankara: Türk Diyanet Vakfı.
- Tayla, H. (2014). *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları* (Cilt 1). İstanbul: Taç Vakfı.
- Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tunoğlu, C. (2008). Kastamonu'nun Jeolojik ve Doğal Özellikleri. L. Seymen içinde, "*Üsküdar'a Kadar*" *Kastamonu* (s. 23-33). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Üner, H. (2006). Tarihi Eser Restorasyonu. *Sanat Tarihi Dergisi*, 129-136.
- Uysal, S. (1991). *Kastamonu Camilerindeki Bezemeli Ahşap Eserler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yakupoğlu, C. (2009). *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yaman, T. M. (1995). *Kastamonu Tarihi "XV inci asrın sonlarına kadar"*. İstanbul: Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi Eğitim Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, C. (1991). Tezyinat Restorasyonu, Örnekler ve Karşılaşılan Sorunlar. *Vakıf Haftası Dergisi*, 275-289.
- Yücel, Y. (1993). Candaroğulları. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 7, s. 146-149). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Yücel, Y. (2018). *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.